

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

„Postavení žen v právu sociálního zabezpečení“

„The status of women in social security law“

Konzultant: JUDr. Jana Zemanová

Zpracovatel: Mgr. Vladimíra Robovská

Duben, 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracovala samostatně, a že jsem vyznačila všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým. Dále prohlašuji, že veškerá literatura byla řádně citována, a dále, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vážené paní JUDr. Janě Zemanové za poskytnutí cenných připomínek k vypracování rigorózní práce i za milý a vstřícný přístup.

Obsah	str.
Abstrakt	7
Úvod	8
Kapitola I. Sociální zabezpečení v České republice	11
Kapitola II. Vývoj právní úpravy dávek poskytovaných na našem území ze sociálního zabezpečení ženám v těhotenství, mateřství, při ztrátě manžela a ve stáří	14
1. Dávky poskytované ženám v těhotenství a mateřství	14
2. Dávky poskytované ženám při ztrátě manžela a ve stáří	19
Kapitola III. Zdravotní pojištění	23
1. Pojem a právní úprava	23
2. Účast na zdravotním pojištění	24
3. Pojistné	24
4. Poskytování zdravotní péče	27
5. Institucionální zajištění zdravotního pojištění	28
Kapitola IV. Nemocenské pojištění	29
1. Účel a právní úprava	29
2. Obecné podmínky nároku na dávky	29
2.1. Účast na nemocenském pojištění	30
2.2. Přerušování nemocenského pojištění	31
2.3. Ochranná lhůta	32
3. Pojistné	33
4. Dávky nemocenského pojištění	33
4.1. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	34
4.1.1. Pojem a účel	34
4.1.2. Podmínky nároku	35
4.1.3. Výše	37
4.1.4. Podpůrčí doba	38
4.1.5. Uplatnění nároku	38
4.2. Peněžité pomoci v mateřství	39
4.2.1. Pojem a účel	39
4.2.2. Podmínky nároku	39
4.2.3. Podpůrčí doba	43
4.2.4. Výše	44
4.2.5. Podmínky nároku na výplatu	45
4.2.6. Peněžité pomoci v mateřství poskytované mužům	47
4.2.7. Peněžité pomoci v mateřství poskytované v případě převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů	49
4.2.8. Uplatnění nároku	49
4.3. Nemocenské	50
4.3.1. Pojem a účel	50
4.3.2. Podmínky nároku	51

4.3.3. Podpůrčí doba a výše	51
4.3.4. Uplatnění nároku	52
4.4. Ošetřovné	52
4.4.1. Pojem a účel	52
4.4.2. Podmínky nároku	53
4.4.3. Podpůrčí doba a výše	55
4.4.4. Uplatnění nároku	56
5. Společná ustanovení o dávkách	57
Kapitola V. Důchodové pojištění	59
1. Účel a právní úprava	59
2. Účast na důchodovém pojištění	60
3. Doby důchodového pojištění	61
4. Pojistné	65
5. Výše dávek	65
6. Dávky důchodového pojištění	66
6.1. Starobní důchod	67
6.1.1. Pojem a účel	67
6.1.2. Podmínky nároku	67
6.1.2.1. Doba důchodového pojištění	67
6.1.2.2. Důchodový věk	69
6.1.3. Výchova dítěte	71
6.1.4. Předčasný starobní důchod	72
6.1.5. Výše	73
6.1.6. Souběh nároku na starobní důchod s ostatními dávkami důchodového pojištění	74
6.1.7. Uplatnění nároku	74
6.2. Vdovský důchod	75
6.2.1. Pojem a účel	75
6.2.2. Podmínky nároku	76
6.2.3. Výše	78
6.2.4. Uplatnění nároku	78
7. Společná ustanovení o dávkách	79
Kapitola VI. Státní sociální podpora	80
1. Účel a právní úprava	80
2. Podmínky nároku na dávky	80
3. Životní a existenční minimum	82
4. Dávky státní sociální podpory	83
4.1. Porodné	84
4.1.1. Pojem a účel	84
4.1.2. Podmínky nároku	84
4.1.3. Výše	85
4.1.4. Uplatnění nároku	86
4.2. Rodičovský příspěvek	86

4.2.1. Pojem a účel	86
4.2.2. Podmínky nároku	86
4.2.3. Výše	89
4.2.4. Možnosti čerpání	90
4.2.5. Nárok na rodičovský příspěvek v případě péče o dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě	92
4.2.6. Uplatnění nároku	93
5. Společná ustanovení o dávkách	93
Kapitola VII. Sociální pomoc	95
1. Účel a právní úprava.....	95
2. Systém sociální pomoci	96
2.1. Dávky sociální péče	96
2.2. Pomoc v hmotné nouzi	97
2.3. Sociální služby	97
2.3.1. Příspěvek na péči	98
Kapitola VIII. Žena v pracovněprávních vztazích	99
1. Zákazy některých prací a povinné převedení na jinou práci	100
2. Pracovní cesty a přeložení	101
3. Přestávky na kojení	101
4. Úprava pracovní doby	102
5. Skončení pracovního poměru	102
6. Mateřská a rodičovská dovolená	103
7. Některé z dalších povinností zaměstnavatele	106
Závěr	108
Shrnutí / summary.....	116
Seznam použité literatury.....	118
Příloha č. 1: Vývoj výdajů na dávky nemocenského pojištění	
Příloha č. 2: Vzor žádosti o vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	
Příloha č. 3: Potřebná doba důchodového pojištění pro nárok na starobní důchod žen	
Příloha č. 4: Důchodový věk u pojištěnců narozených v období let 1936 -1968	
Příloha č. 5: Vývoj počtu a průměrná výše vyplacených starobních důchodů	
Příloha č. 6: Vývoj počtu a průměrná výše vyplacených vdovských a vdoveckých důchodů	
Příloha č. 7: Vývoj výdajů na dávky státní sociální podpory	
Příloha č. 8: Vzor žádosti o porodné	
Klíčová slova / keywords	

Abstrakt

Cílem rigorózní práce je představit fungování systému sociálního zabezpečení v České republice a jednotlivé dávky, které mohou ženy v různých obdobích svého života z tohoto systému využít. Rigorózní práce zaměřena na dávky určené pouze ženám, dále dávky, které jsou ženami v převážné míře využívány a dávky, u nichž jsou některé z podmínek nároku na jejich poskytování pro ženy stanoveny odlišně. Součástí práce je i kapitola věnovaná vývoji právní úpravy některých dávek poskytovaných ženám na našem území od 2. poloviny 18. století a kapitola zabývající se právní úpravou ochrany žen v pracovněprávních vztazích.

Abstract

The intention of this thesis is to present the functioning of the social security system in the Czech Republic and individual benefits available to women in different periods of their lives within the system. Attention is focused on the benefits designed exclusively for women, benefits that are predominantly received by women, and benefits for which some of the eligibility criteria are defined differently for women. The thesis also contains a chapter dealing with the development of legislation on some benefits provided by this system to women in our territory from the 2nd half of 18th century, as well as a chapter focusing of the special protection of women in employment relationships.

Úvod

Zabezpečení občanů v nepříznivých sociálních situacích způsobených sociálními událostmi, jako jsou zejména nemoc, úraz, invalidita, mateřství, stáří a ztráta živitele, je problémem každé společnosti. Formu a úroveň řešení sociálních problémů v dané společnosti určuje především ekonomická nutnost a ekonomická možnost řešení těchto problémů, ale i faktory další, jako například demografická struktura obyvatelstva, etické a morální názory převládající ve společnosti, dále i zájem občanů na řešení jejich potřeb a současně též intenzita prosazování tohoto zájmu a v neposlední řadě i tradice řešení sociálních problémů¹. Občané České republiky a v některých případech i občané jiných států mají v České republice, pokud se dostanou do nepříznivé sociální situace a splňují zákonné podmínky, nárok na dávky poskytované ze systému sociálního zabezpečení.

„Postavení žen v právu sociálního zabezpečení“ jako téma své rigorózní práce jsem si vybrala zejména proto, že jsem sama v nedávné době byla příjemcem dávek poskytovaných ženám v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím a tak mi je tato oblast práva blízká, a také proto, že dávky poskytované ze systému sociálního zabezpečení využije během svého života v různé míře většina žen.

Cílem této rigorózní práce je představit fungování systému sociálního zabezpečení v České republice a jednotlivé dávky, které mohou ženy v různých obdobích svého života z tohoto systému využít. Rigorózní práce je zaměřena na dávky určené pouze ženám, dále dávky, které jsou ženami v převážné míře využívány a dávky, u nichž jsou některé z podmínek nároku na jejich poskytování pro ženy stanoveny odlišně.

Rigorózní práce je systematicky členěna do osmi kapitol. První kapitola představuje sociální zabezpečení a systém jeho fungování.

Druhá kapitola je věnována vývoji právní úpravy dávek poskytovaných ze systému sociálního zabezpečení ženám v těhotenství, mateřství, případně při ztrátě

---

¹ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, II. kapitola, 25 s, autor kapitoly Štangová, V.

manžela a ve stáří na našem území od 2. poloviny 18. století do současnosti.

Třetí kapitola se zabývá zdravotním pojištěním, ve kterém je ženám z důvodu plnění jejich mateřské úlohy i odlišností ženského organismu věnována zvýšená zdravotní péče.

K důležité změně v životě ženy dochází především v období, kdy plní své mateřské poslání. Čtvrtá kapitola proto pojednává o nemocenském pojištění a dávkách, jež jsou v těhotenství a mateřství ženám z tohoto pojištění poskytovány. Hlavní pozornost je zde věnována dvěma dávkám, a to vyrovnávacímu příspěvku v těhotenství a mateřství a peněžité pomoci v mateřství. Stručněji charakterizovány jsou dávky – nemocenské a ošetřovné.

Pátá kapitola se zabývá důchodovým pojištěním. Rozbor platné právní úpravy se týká dvou dávek, a to starobního důchodu a důchodu vdovského.

Státní sociální podpora, která je tématem šesté kapitoly, je systémem, který je určen především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Z dávek státní sociální podpory jsou ženám v souvislosti s porodem a péčí o dítě poskytovány dvě dávky, a to porodné a rodičovský příspěvek.

Následující sedmá kapitola se stručně zabývá sociální pomocí. Dávky, popřípadě služby jsou z tohoto systému oprávněným osobám poskytovány bez ohledu na pohlaví. Rizikovou kategorií, která se může v důsledku ztráty nebo omezení příjmů ze své výdělečné činnosti stát příjemcem této pomoci, jsou ale právě těhotné ženy, ženy pečující o malé děti, nezaměstnaní rodiče nebo starší občané.

Protože fyziologické zvláštnosti ženského organismu a především těhotenství, narození dítěte a následná péče o něho úzce souvisí i s pracovním uplatněním ženy ve společnosti, zařadila jsem do této rigorózní práce devátou a zároveň poslední kapitolu zabývající se právní úpravou ochrany žen v pracovněprávních vztazích.

Závěr je věnován zhodnocení právní úpravy dávek určených pouze ženám, dále dávek, které jsou ženami v převážné míře využívány a dávek, u nichž jsou některé z podmínek nároku na jejich poskytování pro ženy stanoveny odlišně. Dále pak obsahuje několik návrhů, které by podle mého názoru zdokonalily fungování systému sociálního zabezpečení v České republice.

Rigorózní práce je doplněna přílohami.

Zájem o toto téma jsem již projevila ve své diplomové práci s názvem „Zabezpečení žen v těhotenství a mateřství“, z jejichž obsahových částí jsem při zpracování této rigorózní práce z části čerpala.

Tato rigorózní práce je uzavřena k datu 28. února 2011.

Kapitola I. Sociální zabezpečení v České republice

Sociální zabezpečení je významnou součástí sociální politiky státu a slouží jako prostředek k realizaci jejích cílů a úkolů. Cílem soudobého sociálního zabezpečení v nejobecnějším slova smyslu je regulace odpovědnosti občana za svou budoucnost (povinné pojistné systémy) a stanovení míry a forem sociální solidarity mezi občany (povinný či dobrovolný transfer prostředků skrze daňovou soustavu nebo sponzorováním)².

Sociální zabezpečení jako součást sociální politiky a jako prostředek k uskutečňování jejích úkolů a cílů můžeme proto obecně chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů³. Hlavními sociálními událostmi jsou zejména nemoc, úraz, těhotenství, stáří, narození dítěte, ztráta živitele, nezaměstnanost.

Subjektivní právo na sociální zabezpečení patří mezi sociální práva, která je stát povinen realizovat tak, aby jejich naplněním společně s ostatními lidskými právy zajistil důstojnost a svobodný rozvoj osobnosti člověka. V České republice jsou sociální práva zakotvena v Listině základních práv a svobod⁴, která tvoří součást ústavního pořádku České republiky⁵. Jednotlivé zákony pak stanoví podmínky, za nichž lze tyto sociální práva realizovat a formy, v nichž jsou poskytovány.

Současná právní úprava sociálního zabezpečení není jednotná. Je upravena mnoha zákony a prováděcími předpisy, které se vztahují k jeho jednotlivým oblastem. Systém sociálního zabezpečení je tvořen třemi na sebe navazujícími, ale relativně samostatnými systémy. Tyto systémy se vzájemně liší především okruhem sociálních událostí, které řeší i způsobem financování poskytovaných dávek.

---

² Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, I. kapitola, 9 s, autor kapitoly Tomeš, I.

³ Krebs, V. a kol. Sociální politika. 2. vydání. ASPI 2002, 126 s, autor kapitoly Krebs, V.

⁴ Hlava IV. zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb. Jedná se například o právo občana na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří nebo právo ženy na zvláštní péči v těhotenství.

⁵ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, III. kapitola, 40 s, autor kapitoly Vysokajová, M.

Jedná se o tyto systémy.

- Sociální pojištění, které zahrnuje
  - zdravotní pojištění
  - nemocenské pojištění
  - důchodové pojištění
  - úrazové pojištění⁶
- Státní sociální podpora
- Sociální pomoc

Prostřednictvím systému sociálního pojištění se občan zajišťuje pro případ budoucí sociální události, jakou je zejména úraz, nemoc, mateřství, nezaměstnanost, stáří nebo ztráta živitele, kdy dochází ke krátkodobé či dlouhodobé ztrátě příjmu. V případě vzniku takovéto sociální události má pak nárok na dávky z těchto pojištění poskytované. Systém je financován prostřednictvím pojistného, které platí například zaměstnanci, zaměstnavatelé, popřípadě stát nebo další osoby.

Státní sociální podpora je systém státních dávek poskytovaných především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Stát se skrze jejich vyplácení z části podílí na životních nákladech těchto rodin v případech, kdy je poskytnutí takových dávek z hlediska sociálního i ekonomického důvodné, a tak z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. Systém je financován ze státního rozpočtu.

Sociální pomoc je systémem určeným pro občany, kteří se ze společensky uznaných důvodů ocitli ve stavu hmotné či sociální nouze, a nejsou sami, případně s pomocí své rodiny schopni tuto situaci řešit. Poskytovaná pomoc je výrazně individualizovaná a adresná. Je prováděna formou sociálních služeb, sociálně právní ochrany a dávkami sociální pomoci. Jednotlivé formy sociální pomoci jsou financovány ze státního rozpočtu, z rozpočtů obcí a nestátních subjektů (jimiž jsou

---

⁶ Úrazovým pojištěním se v této rigorózní práci nezabývám, protože účinnost nové zákonné úpravy tohoto pojištění byla odložena na 1. ledna 2013. V současné době tak dále platí zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, které je upraveno v přechodných ustanoveních zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

například nadace, církve, charity).

Na provádění jednotlivých odvětví sociálního zabezpečení se podílejí

- orgány státní správy (stanovená ministerstva a další správní úřady včetně správ sociálního zabezpečení),
- územní samosprávné celky a jejich orgány (kraje a obce, krajské a obecní úřady včetně orgánů hlavního města Prahy),
- veřejnoprávní instituce (zdravotní pojišťovny), popřípadě i
- organizace (zaměstnavatelé), kterými se pro účely předpisů sociálního zabezpečení rozumějí nejen právnické, ale i fyzické osoby zaměstnávající jiné fyzické osoby⁷.

---

⁷ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, XVI. kapitola, 335 s, autor kapitoly Koldinská, K.

Kapitola II. Vývoj právní úpravy dávek poskytovaných na našem území ze sociálního zabezpečení ženám v těhotenství, mateřství, při ztrátě manžela a ve stáří

Základ sociálnímu zaopatření na našem území položily pensijní normály, které byly vydány v 2. polovině 18. století za vlády Marie Terezie. V této době dochází v rakouské monarchii k rozsáhlé reformě státní správy. Její součástí byl i nástup laického elementu (profesionálů) do vysokých úřadů, které do té doby zastávali pouze šlechtici. Proces budování laického státního aparátu přinesl problém, jak zajistit úředníky pro případ nemoci a stáří. Proto byly vydány tyto dva pensijní normály - první v roce 1771 pro vdovy a sirotky po zaměstnancích, kteří „věrně sloužili“, a druhý v roce 1781 pro zaměstnance, „kteří alespoň po deseti letech uspokojivé služby se stali neschopnými práce“⁸.

Vznik a rozvoj moderních forem sociálního zabezpečení nastává na našem území v 19. století.

1. Dávky poskytované ženám v těhotenství a mateřství

V rámci tzv. Taafeho reformy byl přijat zákon č. 33/1888 ř. z. o pojišťování dělníků pro případ nemoci, který obsahoval první právní úpravu hmotného zabezpečení žen v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím. Z tohoto pojištění měly pojištěné ženy nárok na bezplatnou pomoc při porodu od porodní asistentky, případně i od lékaře a zároveň i nárok na léky a léčebné pomůcky. Pojištěné ženy, které porodily, měly také nárok na peněžitou podporu ve výši nemocenského po dobu čtyř týdnů ode dne porodu⁹.

Po vzniku samostatného československého státu byl převzat právní řád Rakouska-Uherska a postupně byly přijímány nové právní předpisy. Významným v oblasti sociálního zabezpečení byl zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Z tohoto pojištění byla pojištěným ženám (dále jen „pojištěnkám“) poskytována také pomoc v mateřství. Pojištěnky

⁸ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, II. kapitola, 27 s, autor kapitoly Štangová, V.

⁹ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, II. kapitola, 29 s, autor kapitoly Štangová, V.

měly nárok na peněžitou dávku ve výši nemocenského po dobu šesti týdnů před porodem a šesti týdnů po porodu. Nárok na bezplatnou pomoc porodní asistentky při porodu (i potratu) a v nutných případech i na pomoc lékaře měly kromě pojištěnek i manželky pojištěnců a to i případy, že jejich manžel v době devíti měsíců (počítáno zpět od porodu) zemřel. Pojištěnky, které své dítě samy kojily, měly nárok na peněžitou dávku ve výši poloviny nemocenského, až do uplynutí dvanácti týdnů po porodu. Dalším výlučným nárokem ženy bylo výbavné, jež se poskytovalo pojištěnce, která uzavřela sňatek. Výše výbavného byla odstupňována dle délky pojištění¹⁰.

Velmi pokrokovým zákonem sociálního zákonodárství v Československu byl zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. V oblasti zabezpečení žen v těhotenství a mateřství došlo k prodloužení délky podpůrní doby¹¹ u peněžitě pomoci v mateřství na 18 týdnů. Dávka byla poskytována ve výši nemocenského a náležela, pokud v době jejího pobírání pojištěnka nevykávala práce zakládající povinné pojištění a neměla nárok na nemocenské. Podmínkou nároku také bylo, aby pojištěnka byla v posledních dvou letech před porodem pojištěna alespoň 270 dní. Dále měla pojištěnka nebo i manželka či družka pojištěncova nárok na porodné. Porodné se poskytovalo i v případě, když pojištěnec zemřel v době 300 dnů přede dnem porodu dítěte. Z věcných dávek měla pojištěnka nebo rodinná příslušnice nárok na výpomoc v rodině a pomoc v mateřství. Výpomoc v rodině mohla být poskytována až po dobu 365 dnů. Podmínkou bylo, aby žena sama obstarávala svou nebo pojištěncovu domácnost a pečovala alespoň o jedno dítě, a byla pro nemoc nebo mateřství v ústavním ošetřování nebo z těchto důvodů upoutána na lůžko. Pomoc v mateřství spočívala v poskytování bezplatné lékařské pomoci a pomoci porodní asistentky nebo ošetřování v porodnici nebo v podobném ústavu, a dále v poskytnutí dětské výbavy nebo místo ní peněžitě náhrady.

V roce 1956 byl přijat zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, který rozšířil okruh pojištěných osob a podrobně stanovil podmínky

---

¹⁰ Koldinská, K. Gender a sociální právo. Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, 150 - 151 s.

¹¹ Maximální doba, po kterou může být dávka poskytována.

nároku na peněžitou pomoc v mateřství. Výše peněžité pomoci v mateřství se odvíjela i od délky zaměstnání v témže podniku¹². V případě potřeby ošetřování nemocného člena rodiny nebo péče o dítě z důvodu uzavření školního či obdobného zařízení nebo z důvodu nařízené karantény při splnění dalších podmínek byla poskytována podpora při ošetřování člena rodiny ve výši nemocenského. Tato dávka náležela nejvýše po dobu tří pracovních dnů s možností prodloužení o další tři pracovní dny, popřípadě dalších šest pracovních dnů (pokud se jednalo o osamělou zaměstnankyni). Obdobné podmínky nároku na tyto dávky byly upraveny i v zákoně č. 32/1962 Sb., o sociálním zabezpečení družstevních rolníků.

Zákonem č. 58/1964 Sb., o zvýšení péče o těhotné ženy a matky byla zavedena pro těhotné ženy a matky, které byly v pracovním poměru, mateřská dovolená. Tato mateřská dovolená se poskytovala po dobu 22 týdnů, zpravidla od počátku čtvrtého týdne před očekávaným termínem porodu, nejdříve však osm týdnů předem. Poprvé byla také ženám po uplynutí mateřské dovolené přiznáno právo na další mateřskou dovolenou, a to až do doby, kdy dítě dosáhlo jednoho roku věku. Po dobu mateřské dovolené a v některých případech i po část další mateřské dovolené měly ženy nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Její výše činila za prvních osmnáct týdnů od nástupu mateřské dovolené 75 – 90 % z čisté denní mzdy v závislosti na délce zaměstnání v témže podniku. Od devatenáctého týdne pak náleželo 40 – 60 % z čisté denní mzdy podle toho, zda se jednalo o porod prvního, druhého nebo třetího a dalšího dítěte. V případě vícečetného porodu byla délka poskytování peněžité pomoci v mateřství prodloužena až na 35 týdnů, u osamělé ženy na 26 týdnů. Právo na peněžitou pomoc v mateřství bylo přiznáno také ženám, které převzaly rozhodnutím příslušných orgánů dítě do své trvalé péče. Navíc tento zákon upravoval i některé pracovní podmínky těhotných žen a matek (například přestávky na kojení, podmínky rozvázání pracovního poměru). Pracovní podmínky těhotných žen a matek byly upraveny také v zákoně č. 65/1965 Sb., zákoník práce.

---

¹² V době přijetí zákona činila výše peněžité pomoci v mateřství za podmínky nepřerušovaného zaměstnání v témže podniku v délce do dvou let 75% z čisté denní mzdy ženy, v délce nad dva roky do pěti let pak činila tato výše 80 % z čisté denní mzdy a přesáhla-li tato doba pět let, činila výše 90 % z čisté denní mzdy ženy. Obdobně i výše nemocenské se odvíjela od délky nepřerušovaného zaměstnání v témže podniku.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství, jako nová dávka nemocenského pojištění, byl zaveden zákonem č. 67/1965 Sb., o některých změnách v nemocenském pojištění. Tato dávka náležela za obdobných podmínek jako náleží v současné právní úpravě.

Další změnu přinesl zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění. Mateřská dovolená byla prodloužena z 22 týdnů na 26 týdnů, a v případě ženy, která zároveň porodila dvě a více dětí nebo v případě osamělé ženy na 35 týdnů. Později došlo zákonem č. 51/1987 Sb., o změnách v nemocenském zabezpečení, k poslednímu prodloužení mateřské dovolené na 28 týdnů, popřípadě 37 týdnů.

Zákonem č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku, byl do našeho právního řádu zaveden mateřský příspěvek. Tento příspěvek byl poskytován pracujícím ženám¹³ celodenně a řádně pečujícím alespoň o jedno vlastní dítě do jednoho roku věku a zároveň o další dítě nebo děti ve věku do skončení povinné školní docházky nebo dítě invalidní do 26 let věku. Osamělým ženám nebo ženám, které převzaly dítě do jednoho roku věku do své trvalé péče nahrazující mateřskou péči byl mateřský příspěvek poskytován i v případě, že pečovaly jen o jedno dítě do jednoho roku věku. Další podmínkou bylo, aby žena byla v posledních dvou letech před porodem zaměstnána alespoň 270 dnů a v době péče o dítě neměla nárok na mzdu¹⁴ ani nepobírala dávky nemocenského pojištění nebo jiné obdobné dávky nahrazující příjem. Mateřský příspěvek se poskytoval nejdéle do dne, kdy dítě dosáhlo jednoho roku věku, a to i v případě, že po porodu tohoto dítěte další dítě například ukončilo povinnou školní docházku nebo zemřelo. Výše mateřského příspěvku byla stanovena paušální částkou a odstupňována dle počtu dětí do jednoho roku jejich věku¹⁵.

---

¹³ Nárok na mateřský příspěvek měla i žena, která nebyla zaměstnána, pokud k porodu nebo převzetí dítěte do trvalé péče došlo do devíti měsíců ode dne ukončení zaměstnání.

¹⁴ Nárok na mateřský příspěvek ale měla osamělá žena, pokud byla výdělečně činná a její dítě nemohlo být z vážných důvodů umístěno v jeslích a žena mu po dobu svého zaměstnání zajistila potřebnou péči jinou osobou než jsou rodiče, prarodiče nebo sourozenci.

¹⁵ V době přijetí tohoto zákona činila výše mateřského příspěvku v případě péče o jedno dítě do jednoho roku věku 500 Kč, v případě péče o dvě děti do jednoho roku 800 Kč a v případě péče o tři a více dětí 1200 Kč měsíčně.

Výše uvedený zákon byl novelizován zákonem č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku. Došlo k prodloužení doby poskytování mateřského příspěvku z jednoho roku do dvou let věku dítěte. Jednou z podmínek nároku na mateřský příspěvek bylo, aby se žena v době těhotenství podrobovala pravidelné péči o těhotné ženy ve zdravotnických zařízeních a řádně pečovala o tělesné a duševní zdraví a výchovu všech dětí. Mateřský příspěvek mohl být odejmut nebo vůbec nebyl přiznán v případě, že způsob života ženy byl v rozporu se zásadami života občana společnosti, a tím byl ohrožován vývoj a výchova dítěte.

Zákonem č. 110/1984 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku, bylo umožněno poskytování tohoto příspěvku i muži, pokud pečoval o dítě do dvou let jeho věku a jednalo se o muže osamělého nebo nemohla-li jeho manželka z vážných důvodů o dítě pečovat.

Po roce 1989 nastalo období velkých společenských, hospodářských a politických změn. Ke změnám došlo také v oblasti zabezpečení žen v těhotenství a mateřství. Zákonem č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku došlo k nahrazení mateřského příspěvku rodičovským příspěvkem. Tento zákon také významně rozšířil okruh osob, které měly na dávku nárok a prodloužil dobu jeho poskytování na tři roky. Při splnění daných omezení náležel rodičovský příspěvek, i když byl rodič výdělečně činný. Jeho výše byla stanovena paušální částkou.

V důsledku transformačních změn 90. let v sociální oblasti byl zaveden systém státní sociální podpory. Stalo se tak zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Při svém přijetí znamenal tento zákon jednak sjednocení dosavadní roztržitosti právní úpravy, ale také sjednocení plátců těchto dávek. Některé z dávek byly do té doby vázány na účast na nemocenském pojištění, popřípadě na důchodovém zabezpečení. Tomuto odpovídala i různost plátců¹⁶. V systému nemocenského pojištění po přijetí tohoto zákona zůstaly pouze ty peněžité dávky, které byly odvozeny od pracovních příjmů. Došlo také k řadě významným změn v dávkách poskytovaných v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím. Například doba

---

¹⁶ Břeská, N. Burdová, E. Vránová, L. Státní sociální podpora s komentářem a příklady, 11. aktualizované a doplněné vydání, ANAG, 2007, 7 s.

poskytování rodičovského příspěvku byla prodloužena ze tří do čtyř let věku dítěte. Podpora při narození dítěte byla transformována na porodné.

Od svého přijetí byl tento zákon mnohokrát novelizován. Některé změny měly jen upřesňující charakter, jiné znamenaly významný zásah do původního znění zákona. Velmi významnou změnou bylo například umožnění výdělečné činnosti rodiče bez omezení nároku na rodičovský příspěvek, zajistí-li rodič v době výdělečné činnosti péči o dítě jinou zletilou osobou. Postupně se také rozšiřovaly možnosti umístění dětí v předškolních zařízeních při současném pobírání rodičovského příspěvku.

Další změny nastaly po roce 2006, kdy došlo k výraznému zvýšení porodného a rodičovského příspěvku. Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů pak změnil podmínky pro nárok na rodičovský příspěvek, který začal být poskytován v různé výši podle volby pečujícího rodiče a věku dítěte.

Změnu důležitou z hlediska rovnosti mužů a žen v možnosti péče o dítě, přinesl zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti až 1. ledna 2009. Tento zákon mimo jiné umožnil, aby nárok na peněžitou pomoc v mateřství vznikl i otci dítěte nebo manželovi jeho matky, a to na základě jejich písemné dohody.

2. Dávky poskytované ženám při ztrátě manžela a ve stáří

K rozvoji práva důchodového pojištění dochází po vzniku samostatného československého státu. První právní úpravu přinesl již dříve zmiňovaný zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Dle tohoto zákona náležel vdově vdovský důchod, pokud byl její zesnulý manžel (pojištěnec) v době svého úmrtí poživitelem invalidního nebo starobního důchodu nebo měl na takový důchod nárok, a vdova byla starší 65 let a zároveň invalidní nebo pečovala o dvě nebo více dětí. Tyto přísné podmínky byly později zmírněny (například nebyla už vyžadována podmínka invalidity ženy, snížil se potřebný věk ženy pro nárok na dávku). Zákon již nicméně počítal i s rozvodem manželství, když

upravoval, že nárok na vdovský důchod nemá žena, která byla z vlastní nebo oboustranné viny soudně rozvedena, ani ta, která vstoupila do manželství v době, kdy její manžel požíval již důchodu invalidního nebo starobního, leč by v době úmrtí manžela uplynuly již dva roky ode dne vstupu do manželství¹⁷. Nárok na starobní důchod při splnění dalších podmínek vznikal dosažením 65 let věku bez ohledu na pohlaví pojištěnce.

Na tento zákon navazoval zákon č. 148/1925 Sb. z. a n. o pojištění osob samostatně hospodařících pro případ invalidity a stáří. Tento zákon zajišťoval ženám obdobné nároky. Dále pak zákon č. 26/1929 Sb. z. a n. o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách. Tento zákon upravoval i nárok na odbytné jednou provždy. Nárok na tuto dávku měla vdova (i vdovec, případně také děti), zemřel-li pojištěnec jinak než následkem pracovního úrazu, a to v době po dovršení šesti příspěvkových měsíců a před dokončením 60 příspěvkových měsíců.

Po druhé světové válce byl přijat zákon č. 99/1948 Sb., z. a n., o národním pojištění. Dle tohoto zákona vdovský důchod náležel manželce pojištěnce po dobu jednoho roku po jeho smrti, pokud jejich manželství trvalo alespoň jeden rok. Pokud ale bylo manželství uzavřeno po 60. roce věku pojištěnce, náležel vdově nárok na vdovský důchod pouze pokud toto manželství trvalo minimálně dva roky nebo pokud se z manželství narodilo dítě či smrt pojištěnce nastala následkem úrazu. Po uplynutí jednoho roku trval nárok na tento důchod například pokud byla vdova invalidní nebo dosáhla 45 let věku. Nárok na starobní důchod vznikal v případě splnění dalších podmínek ženám i mužům až dosažením 65 věku nebo 60 let věku v případě, že jejich pojištění trvalo alespoň 20 let.

Nově byly tímto zákonem zavedeny peněžité dávky určené především ženám,

---

¹⁷ Později bylo ještě zavedeno ustanovení, jež zaručilo nárok na vdovský důchod ženě, jejíž manželství s pojištěncem (důchodcem) bylo soudně rozloučeno z viny manželovy, nevstoupí-li v nové manželství a není-li po pojištění (důchodci) vdovy, které přísluší nebo je zachován nárok na výplatu důchodu vdovského (Koldinská, K. Gender a sociální právo. Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, 151 s.)

a to důchod manželky, důchod družky a výchovné. Na důchod manželky měla nárok manželka pojištěnce, jejíž manželství trvalo alespoň jeden rok a která pro svůj nepříznivý zdravotní stav, který nastal za manželského soužití, nevykonávala ani trvale vykonávat nemohla obvyklé práce v domácnosti a nebyla výdělečně činná. Dále též manželka pojištěnce, jejíž manželství trvalo alespoň jeden rok, za trvání manželského soužití dosáhla 65 let věku a nebyla výdělečně činná. Nárok na tento důchod skončením manželského soužití nezanikal. Důchod družky náležel družce zemřelého pojištěnce, která buď žila s pojištěncem alespoň 10 let do dne jeho smrti ve společné domácnosti a byla výživou na něho převážně odkázána nebo žila s pojištěncem alespoň tři roky do dne jeho smrti ve společné domácnosti a byla matkou jeho dítěte, které by mělo po něm nárok na sirotčí důchod¹⁸. Výchovné náleželo důchodci za každé dítě, o které pečoval, pokud nemělo toto dítě nárok na sirotčí důchod.

Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení, snížil věkovou hranici pro nárok na starobní důchod u žen na 55 let. Důchod družky již poskytován nebyl, ale družce, která byla odkázána svou výživou na zaměstnance (důchodce) mohl být přiznán důchod manželky.

Důležitou změnu přinesl zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení. Tímto zákonem bylo poprvé na území České republiky zavedeno odstupňování věkové hranice žen pro nárok na starobní důchod (od 53 do 57 let) podle počtu vychovaných dětí. Dle tohoto zákona nevznikl vdově nárok na vdovský důchod nebo bylo jeho výplata zastavena, pokud žila ve společné domácnosti s druhem. V případech hodných zřetele (například pokud se jednalo o starší vdovu) mohla být další výplata tohoto důchodu povolena, popřípadě byl tento důchod vyplácen ve snížené výměře.

Další přijaté zákony přinesly jen dílčí úpravy podmínek pro nárok na jednotlivé dávky. Například podle zákonů o sociálním zabezpečení z let 1964, 1975 a 1988 vdova, která nežila s manželem delší dobu (v praxi tři roky) před jeho

---

¹⁸ Brejcha, A. Šantrůček, V. Právo důchodového pojištění. Praha : Linde, 1998, 34 s.

smrtí ve společné domácnosti a jejich manželství přestalo plnit svou společenskou funkci (tj. manželé neudržovali vzájemné vztahy), měla nárok na vdovský důchod, jen pokud měla v době smrti manžela vůči němu nárok na výživné¹⁹.

Současné uspořádání českého důchodového systému začalo vznikat v devadesátých letech minulého století, kdy byly postupně přijímány dílčí reformní kroky, které byly završeny v roce 1995 přijetím zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1996. Tento zákon upravil nový systém důchodového pojištění a nahradil dosavadní systém důchodového zabezpečení. Zavedl postupné zvyšování věkových hranic pro nárok na starobní důchod současně se sblížením těchto věkových hranic pro muže a ženy. Řada dílčích reformních kroků byla pak přijata za účinnosti tohoto zákona.

Základní systém důchodového pojištění byl ještě doplněn doplňkovým důchodovým systémem, a to zákonem č. 47/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

---

¹⁹ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, XII. kapitola, 244 s. autor kapitoly Příb, J.

Kapitola III. Zdravotní pojištění

Jak již bylo na začátku řečeno, sociální zabezpečení v České republice je v současné době tvořeno třemi na sebe navazujícími, ale relativně samostatnými systémy. Prvním z nich je sociální pojištění, jehož součástí je rovněž zdravotní pojištění.

1. Pojem a právní úprava

Zdravotním pojištěním se rozumí způsob řešení nahodilých, v budoucnosti nastalých sociálních událostí (nemoc nebo úraz) fyzických osob. Jeho podstatou je soustředění určitého objemu finančních prostředků pravidelným přispíváním do fondu zdravotního pojištění a v případě vzniku sociální události úhrada nákladů zdravotní péče²⁰.

Zdravotní pojištění je základním zdrojem financování zdravotní péče poskytované na území České republiky. Článek 31 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb., zaručuje každému právo na ochranu zdraví a na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.

Právní úprava zdravotního pojištění je obsažena v zákoně č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon stanovuje rozsah a podmínky poskytování zdravotní péče a její úhrady. Dále pak v zákoně č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Dalšími zákony jsou zákon č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, ve znění pozdějších předpisů.

---

²⁰ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, VIII. kapitola, 117 s, autor kapitoly Tröster, P.

2. Účast na zdravotním pojištění

Aby mohla být fyzické osobě poskytována zdravotní péče hrazená ze zdravotního pojištění, musí být zdravotně pojištěna. Účastny zdravotního pojištění jsou fyzické osoby, které mají na území České republiky trvalý pobyt a fyzické osoby, které na území České republiky trvalý pobyt nemají, ale vykonávají zaměstnání pro zaměstnavatele se sídlem nebo trvalým pobytem na území České republiky.

Zdravotní pojištění fyzickým osobám (dále jen „pojištěncům“) vzniká dnem narození, jde-li o osobu s trvalým pobytem na území České republiky²¹ nebo dnem získání trvalého pobytu na území České republiky, popřípadě dnem, kdy se osoba bez trvalého pobytu na území České republiky stala zaměstnancem. Zdravotní pojištění pak zaniká dnem úmrtí pojištěnce či jeho prohlášením za mrtvého nebo dnem ukončení trvalého pobytu na území České republiky, popřípadě dnem, kdy osoba bez trvalého pobytu na území České republiky přestala být zaměstnancem.

3. Pojistné

Každý, kdo je účasten zdravotního pojištění, je povinen platit stanovené pojistné. Toto neplatí pouze v případě, že povinnost platit pojistné za pojištěnce má stát. Pojistné na zdravotní pojištění je tedy finanční částka, kterou plátce odvádí přímo na účet příslušné zdravotní pojišťovny, u které je zdravotně pojištěn. Sazba pojistného činí 13,5 % z příjmu a jeho plátce je povinen si jeho výši sám vypočítat.

Plátcem pojistného na zdravotní pojištění je:

- zaměstnavatel za své zaměstnance²²,
- stát²³,

²¹ Narození dítěte je jeho zákonný zástupce povinen oznámit do osmi dnů ode dne narození zdravotní pojišťovně, u které je pojištěna matka dítěte v den jeho narození. Dnem narození se dítě stává pojištěncem této zdravotní pojišťovny.

²² Za zaměstnance se pro účely zdravotního pojištění považují fyzické osoby, kterým plynou nebo by měly plynout příjmy ze závislé činnosti nebo funkčních požitků podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů, s výjimkou osob taxativně vyjmenovaných v § 5 písm. a) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Pojistné za zaměstnance hradí z jedné třetiny zaměstnanec, ze dvou třetin zaměstnavatel.

²³ Stát je plátcem pojistného na zdravotní pojištění prostřednictvím státního rozpočtu za osoby taxativně

- osoby bez zdanitelných příjmů²⁴,
- osoby samostatně výdělečně činné²⁵.

Ženy jsou těmi, které převážně zastávají péči o malé děti. V souvislosti s jejich těhotenstvím a mateřstvím, stát hradí pojistné na zdravotní pojištění za ženy (popřípadě další osoby) v níže uvedených situacích.

- Za ženu, která je zaměstnána, po dobu, kdy čerpá mateřskou a rodičovskou dovolenou. Po skončení rodičovské dovolené hradí pojistné stát v případě, že má žena nárok na výplatu rodičovského příspěvku.
- Za ženu, které není zaměstnána a proto nemůže čerpat mateřskou ani rodičovskou dovolenou, za dobu, po kterou je jí poskytována peněžitá pomoc v mateřství a vyplácen rodičovský příspěvek.
- Za oba rodiče, pokud čerpají rodičovskou dovolenou současně, pokud muž je příjemcem rodičovského příspěvku a žena je na rodičovské nebo mateřské dovolené.
  - ⇒ Ale stát není plátcem pojistného na zdravotní pojištění za muže, pokud je muž zaměstnán a čerpá rodičovskou dovolenou a příjemcem rodičovského příspěvku je žena²⁶. V tomto období nebude pojistné za muže hradit ani zaměstnavatel ani muž není povinen platit pojistné na zdravotní pojištění jako osoba bez zdanitelných příjmů²⁷.
- Za ženu (popřípadě jinou osobu splňující dané podmínky, vždy ale pouze za jednu osobu), která celodenně osobně a řádně pečuje o jedno dítě do 7 let věku nebo nejméně o dvě děti do 15 let věku za předpokladu, že nemá v příslušném měsíci žádný příjem ze zaměstnání nebo ze samostatné výdělečné

---

uvedené v § 7 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ Za osoby bez zdanitelných příjmů se pro účely zdravotního pojištění považují osoby, které mají na území České republiky trvalý pobyt, nejsou ani zaměstnanci ani osobami samostatně výdělečně činnými a není za ně plátcem pojistného stát, pokud uvedené skutečnosti trvají po celý kalendářní měsíc.

²⁵ Za osoby samostatně výdělečně činné se pro účely zdravotního pojištění považují osoby taxativně vyjmenované v § 5 písm. b) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶ Podle § 196 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou, ale podle § 7 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, má nárok na platbu pojistného státem z důvodu rodičovské dovolené pouze žena.

²⁷ Rodičovská dovolená se totiž považuje za důležitou osobní překážku na straně zaměstnance a pokud trvá tato překážka po celý kalendářní měsíc, je pojistné za zaměstnance nulové.

činnosti. Za nesplnění podmínek osobní celodenní a řádné péče se považuje například umístění dítěte v jeslích, mateřské škole, popřípadě v obdobném zařízení, na dobu delší než čtyři hodiny denně nebo pravidelné setrvávání dítěte plnicího povinnou školní docházkou ve škole po dobu delší než je povinná návštěva školy (například pokud navštěvuje školní družinu) nebo umístění dítěte do zařízení s celotýdenní nebo celoroční péčí.

V případě, že má žena při pobírání rodičovského příspěvku příjem z výdělečné činnosti, je povinna z tohoto příjmu také platit pojistné na zdravotní pojištění. Pojistné na zdravotní pojištění je hrazeno ze skutečně dosažených příjmů bez ohledu na zákonem stanovený minimální vyměřovací základ.

Skutečnost, že se stává za pojištěnce plátcem pojistného stát je nutné oznámit příslušné zdravotní pojišťovně.

- Za zaměstnankyni oznamuje nástup na mateřskou dovolenou její zaměstnavatel. Zjistí-li žena, že zaměstnavatel tuto povinnost nesplnil, je její povinností, aby toto oznámení provedla sama.
- Žena, která není zaměstnána (například osoba samostatně výdělečně činná), je povinna tuto skutečnost oznámit zdravotní pojišťovně osobně.
- Pokud na čerpání mateřské dovolené bezprostředně navazuje čerpání rodičovské dovolené, zaměstnavatel již nemusí tuto změnu zdravotní pojišťovně hlásit. To samé se týká ostatních případů, kdy na sebe nepřetržitě navazuje čerpání peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku.
- V případě, kdy čerpá rodičovskou dovolenou muž, ale není osobou pobírající peněžitou pomoc v mateřství nebo příjemcem rodičovského příspěvku a proto mu nevzniká nárok na platbu pojistného státem, nemusí tuto skutečnost zdravotní pojišťovně oznamovat.
- Žena, která celodenně osobně a řádně pečuje alespoň o jedno dítě do 7 let věku nebo nejméně o dvě děti do 15 let, nepobírá peněžitou pomoc v mateřství ani rodičovský příspěvek, a nemá příjmy ze zaměstnání nebo ze samostatné výdělečné činnosti, musí tuto skutečnost oznámit zdravotní pojišťovně osobně a podepsat čestné prohlášení, že splňuje všechny požadované podmínky.

4. Poskytování zdravotní péče

Na rozdíl od dávek poskytovaných z ostatních pojištění, která jsou součástí sociálního pojištění, dávka poskytovaná ze zdravotního pojištění je dávkou věcnou. Její rozsah je dán povahou a druhem poskytované zdravotní péče. Zdravotní péče je poskytována buď formou ambulantní nebo ústavní péče.

Ženám je ze zdravotního pojištění v souvislosti ze zvláštnostmi ženského organismu a plnění mateřského poslání poskytována zvláštní zdravotní péče.

V oboru gynekologie v rámci hrazené péče mají ženy od patnáctého roku věku jedenkrát ročně nárok na pravidelnou preventivní prohlídku. Ženám, které používají hormonální a nitroděložní antikoncepci se v rámci hrazené péče poskytuje dispenzární péče²⁸. Až třikrát za život mají ženy ve věku od 22 do 39 let (od 18 let v případě oboustranné neprůchodnosti vejcovodů) nárok na úhradu zdravotní péče v souvislosti s mimotělním oplodněním.

U žen ve věku od 45 do 69 let je praktický lékař v rámci preventivní prohlídky, která se provádí od doby dovršení 18 let jednou za dva roky, povinen ověřit, zda jim bylo v posledních dvou letech provedeno mamografické vyšetření, popřípadě doplnit tohoto vyšetření předáním doporučení k vyšetření.

Těhotným ženám je poskytována ode dne zjištění těhotenství dispenzární péče. Dále mají těhotné ženy nárok v průběhu těhotenství na dvě bezplatné stomatologické preventivní prohlídky.

Ze zdravotního pojištění je také hrazena zdravotnická péče související těhotenstvím a porodem dítěte, i když matka dítěte požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem. Ženám je hrazena též zdravotnická péče v souvislosti s umělým přerušением těhotenství, pokud k tomuto zákroku dochází ze zdravotních

---

²⁸ Dispenzární péčí se rozumí aktivní sledování zdravotního stavu pacienta ohroženého nebo trpícího onemocněním, které v době zařazování do dispenzární péče nevyžaduje poskytování akutní zdravotní péče, ale z předpokládaného vývoje nemoci lze důvodně předpokládat takovou změnu zdravotního stavu, jejíž včasné zachycení může mít zásadní význam pro další léčbu a vývoj onemocnění a včasné zjištění nepříznivého vývoje zdravotního stavu pacienta.

důvodů²⁹.

5. Institucionální zajištění zdravotního pojištění

Zdravotní pojištění provádějí zdravotní pojišťovny, jimiž jsou Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky a resortní, oborové, podnikové, popřípadě další pojišťovny³⁰.

Zdravotní pojišťovna, u níž je pojištěnec pojištěn hradí příslušnému zdravotnickému zařízení v rozsahu stanoveném zákonem náklady na zdravotní péči poskytnutou pojištěnci na území České republiky a pojištěncům také částku, kterou vynaložili na nutné a neodkladné léčení, jehož potřeba nastala během jejich pobytu v cizině, a to do výše stanovené pro úhradu takovéto péče na území České republiky. Zdravotní pojišťovny jsou oprávněny provádět rovněž smluvní zdravotní pojištění pro osoby, které nejsou pojištěnci, a pro pojištěnce ke krytí zdravotní péče přesahující rámec hrazené péče včetně léčení v cizině.

V České republice je zdravotní pojištění koncipováno tak, že každá fyzická osoba musí být zdravotně pojištěna u některé zdravotní pojišťovny, kterou si sama zvolí. Pokud fyzická osoba splňuje podmínky účasti na veřejném zdravotním pojištění, nemůže být zdravotní pojišťovnou, kterou si vybrala, odmítnuta. Zdravotní pojišťovny nejsou oprávněny stanovit dobu, po kterou u nich bude pojištěnec pojištěn nebo smluvní vztah s pojištěncem samy ukončit.

---

²⁹ Podrobnosti stanoví zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Podrobnosti jsou uvedeny v § 2 zákona č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, ve znění pozdějších předpisů.

Kapitola IV. Nemocenské pojištění

Nemocenské pojištění je další částí systému sociálního pojištění, prostřednictvím něhož se pojištěné osoby zajišťují pro případ budoucí sociální události. V případě nemocenského pojištění je touto sociální událostí zejména nemoc, úraz, karanténa, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství.

1. Účel a právní úprava

Účelem nemocenského pojištění je finančně zajistit především ekonomicky aktivní osoby peněžitými dávkami nemocenského pojištění během doby, kdy nemají, z důvodu vzniku výše uvedených sociálních událostí, příjem ze své výdělečné činnosti.

Právní úprava nemocenského pojištění³¹ je obsažena v zákoně č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o komplexní úpravu nemocenského pojištění, která zahrnuje okruh osob účastných nemocenského pojištění, jejich nároky z tohoto pojištění, stanovení výše poskytovaných dávek, posuzování zdravotního stavu pro účely nemocenského pojištění, organizační uspořádání nemocenského pojištění i řízení v tomto pojištění. Samostatně je upraveno pouze pojistné na nemocenské pojištění, a to zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

2. Obecné podmínky nároku na dávky

Nárok na dávky nemocenského pojištění vzniká dnem, kdy jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky. Tyto podmínky musí být splněny v době účasti na nemocenském pojištění³², popřípadě v době přerušení tohoto pojištění nebo po skončení nemocenského pojištění, ale v době trvání ochranné lhůty z tohoto skončeného nemocenského pojištění.

---

³¹ Dne 1. ledna 2011 nabyl účinnosti zákon č. 347/2010, kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí, změny se týkaly obou níže uvedených zákonů.

³² Vznik a zánik nemocenského pojištění je v případě zaměstnanců upraven v § 10 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů a v případě osob samostatně výdělečně činných v § 13 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

2.1. Účast na nemocenském pojištění

Jednou ze základních podmínek nároku na dávky nemocenského pojištění je tedy účast na nemocenském pojištění. Nemocenského pojištění se mohou účastnit pouze fyzické osoby. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, stanoví okruh pojištěných osob, které jsou při splnění zákonných podmínek účastny nemocenského pojištění. Jedná se o zaměstnance³³, osoby samostatně výdělečně činné³⁴ a zahraniční zaměstnance³⁵.

A. Zaměstnanci

Zaměstnanci se nemocenského pojištění účastní povinně³⁶, pokud splňují současně následující podmínky.

- Vykonávají zaměstnání
  1. na území České republiky (za výkon zaměstnání na území České republiky se považuje i přechodný výkon práce mimo území České republiky, je-li místo výkonu práce trvale v České republice), nebo
  2. v cizině pro zaměstnavatele se sídlem na území České republiky, pokud místo výkonu práce je trvale v cizině a nejsou povinně účastni důchodového pojištění podle předpisů státu, ve kterém trvale vykonávají zaměstnání, a mají trvalý pobyt na území České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie.
- Rozsah jejich zaměstnání je určen minimálním počtem dnů (zaměstnání trvalo nebo mělo trvat aspoň 15 kalendářních dnů).
- Dosahují minimální výše sjednaného příjmu (jedná se o rozhodný příjem, jehož hranice je stanovena částkou 2 000 Kč a bude zvyšována podle vývoje průměrné mzdy).

---

³³ Kdo je považován za zaměstnance stanoví § 5 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Jsou jimi například zaměstnanci v pracovním poměru, příslušníci Policie České republiky nebo státní zaměstnanci podle služebního zákona.

³⁴ Kdo je považován za osobu samostatně výdělečně činnou a co je považováno za výkon samostatné výdělečné činnosti stanoví § 9 odst. 2 a 3 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Zahraničním zaměstnancem je zaměstnanec zahraničního zaměstnavatele, je-li činný v České republice ve prospěch zahraničního zaměstnavatele. Nemocenského pojištění se účastní dobrovolně.

³⁶ Výjimkou jsou případy, na které se vztahují přímo použitelné předpisy EU – Nařízení Rady (EEC) č. 1408/7 nebo jedná-li se o zahraniční zaměstnance.

Zvláštní podmínky účasti zaměstnanců na nemocenském pojištění jsou stanoveny při výkonu zaměstnání malého rozsahu³⁷.

Vykonává-li zaměstnanec více zaměstnání, z nichž každé zakládá účast na nemocenském pojištění, je nemocensky pojištěn z každého z těchto zaměstnání, bez ohledu na to, zda toto zaměstnání vykonává pro téhož či různé zaměstnavatele³⁸.

B. Osoby samostatně výdělečně činné

Osoby samostatně výdělečně činné se nemocenského pojištění účastní dobrovolně, pokud současně splňují tyto podmínky.

- Vykonávají samostatnou výdělečnou činnost na území České republiky anebo mimo území České republiky, avšak na základě oprávnění vyplývajících z právních předpisů České republiky.
- Podaly přihlášku k účasti na nemocenském pojištění na předepsaném tiskopisu.

Pokud osoba samostatně výdělečně činná vykonává souběžně několik samostatných výdělečných činností, je z nich pojištěna jen jednou.

Účast osoby samostatně výdělečně činné na nemocenském pojištění není podmíněna její účastí na důchodovém pojištění.

2.2. Přerušování nemocenského pojištění

Dávky nemocenského pojištění náleží, i v případě, že podmínky pro nárok na dávku splní v době přerušování nemocenského pojištění. K přerušování nemocenského pojištění může dojít pouze u zaměstnanců. Jedná se o dobu, po kterou zaměstnanec nevykonává práci z důvodu:

- rodičovské dovolené, s výjimkou doby, za kterou zaměstnanci náleží peněžitá pomoc v mateřství.

---

³⁷ Zaměstnáním malého rozsahu se rozumí zaměstnání, v němž jsou splněny podmínky výkonu zaměstnání na území České republiky a délky trvání zaměstnání, ale není splněna podmínka sjednání příjmu ze zaměstnání v minimální stanované výši.

³⁸ Podmínky pro vznik nároku na dávku nemocenského pojištění se posuzují samostatně z každého nemocenského pojištění. Ale v případě nároku na tutéž dávku současně z více zaměstnání zakládajících účast na nemocenském pojištění, náleží dávka ze všech pojištění jen jednou (výjimkou je vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství).

- pracovního volna bez náhrady příjmu nebo služebního volna, za které nebyl poskytnut služební příjem nebo plat³⁹ (nemocenské pojištění se přerušuje prvním dnem, ve kterém zaměstnanec přestal vykonávat práci z důvodu tohoto pracovního nebo služebního volna),

Nárok na výplatu dávky ale vzniká pouze u peněžité pomoci v mateřství. U ostatních dávek nemocenského pojištění sice formálně nárok trvá, avšak podle zvláštních ustanovení o jednotlivých dávkách výplata dávky nemocenského pojištění nenáleží⁴⁰.

2.3. Ochranná lhůta

Nárok na dávky nemocenského pojištění vzniká i po skončení nemocenského pojištění, pokud jsou zákonem stanovené podmínky pro vznik nároku na dávku splněny v době trvání ochranné lhůty. Toto se ale týká pouze některých dávek nemocenského pojištění. Konkrétně se jedná o nemocenské a peněžitou pomoc v mateřství. Nárok na ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství z ochranné lhůty nevzniká.

Ochranná lhůta plyne jen z pojištěné činnosti, a to samostatně z každé pojištěné činnosti. Zákon taxativně uvádí případy, kdy ochranná lhůta neplyne (například z pojištěné činnosti poživitele starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně nebo ze zaměstnání malého rozsahu⁴¹).

Ochranná lhůta zaniká například vznikem nového nemocenského pojištění (ale vznikem nemocenského pojištění osob samostatně výdělečně činných ochranná lhůta ze zaměstnání nezaniká, pokud nárok na dávky nevznikne z nemocenského pojištění osob samostatně výdělečně činných a ochranná lhůta neprošla již dříve)

---

³⁹ Podmínkou je, aby se jednalo o takové volno, na které nemá zaměstnanec nárok podle zvláštního právního předpisu a toto volno trvalo nepřetržitě po dobu delší než 30 kalendářních dnů po sobě jdoucích.

⁴⁰ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, X. kapitola, 161 s, autor kapitoly Zemanová, J.

⁴¹ Taxativní výčet je stanoven v 15 odst. 4 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

nebo posledním dnem přede dnem, od něhož náleží výplata starobního důchodu⁴².

Pro účely ochranné lhůty se doba přerušení považuje za dobu pojištění.

3. Pojistné

Pojistné na nemocenské pojištění je spolu s pojistným na důchodové pojištění a příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti součástí pojistného na sociální zabezpečení a odvádí se jednou částkou příslušné okresní správě sociálního zabezpečení. Výše pojistného se stanoví procentní sazbou z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období⁴³. Sazby pojistného jsou stanoveny rozdílně pro jednotlivé okruhy poplatníků pojistného⁴⁴.

4. Dávky nemocenského pojištění

Z nemocenského pojištění jsou oprávněným osobám poskytovány opakující se peněžité dávky, které jim v případě vzniku zákonem stanovené sociální události nahrazují příjem z jejich výdělečné činnosti. Jedná se o následující dávky:

- nemocenské,
- ošetřovné,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství,
- peněžitá pomoc v mateřství.

Na každou z výše uvedených dávek nemocenského pojištění ale nemají nárok všichni pojištěnci. Nemocenské a peněžitá pomoc v mateřství náleží při splnění zákonem stanovených podmínek všem pojištěncům. Ale ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se neposkytuje dobrovolně nemocensky pojištěným osobám, jimiž jsou osoby samostatně výdělečně činné a zahraniční zaměstnanci a některým dalším skupinám osob, jako jsou například zaměstnanci účastni nemocenského pojištění z důvodu výkonu zaměstnání malého rozsahu nebo

---

⁴² Taxativní výčet je uveden v § 15 odst. 5 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³ Podrobněji viz. § 5 - 6 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ Sazby pojistného jsou stanoveny v § 7 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti.

U všech dávek nemocenského pojištění je v různé míře zohledněno těhotenství nebo ranné mateřství a péče o děti. Ženám v souvislosti s těhotenstvím a péčí o narozené dítě jsou z nemocenského pojištění poskytovány dvě dávky, a to vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, který je určen pouze ženám a peněžitá pomoc v mateřství. Těmito dávkami nemocenského pojištění se dále podrobně zabývám.

Pokud ženy nemají nárok nebo z důvodu svého zdravotního stavu nemohou využít některou z výše uvedených dávek nemocenského pojištění, je jim po zákonem stanovenou dobu poskytováno nemocenské. Vzhledem k tématu mé rigorózní práce zde uvádím jen stručnou charakteristiku této dávky nemocenského pojištění se zaměřením na situace, kdy mají ženy v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím na tuto dávku nemocenského pojištění nárok.

Jsou to především ženy, které zastávají větší část péče o nemocné děti, z tohoto důvodu je na závěr této kapitoly zařazena stručná charakteristika dávky nemocenského pojištění, která jim tuto péči usnadňuje - ošetřovného.

4.1. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

4.1.1. Pojem a účel

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je obligatorní opakující se peněžitá dávka nemocenského pojištění. Je poskytována při splnění zákonem stanovených podmínek ženě, která byla z důvodu těhotenství, kojení nebo v období, do konce devátého měsíce po porodu dočasně převedena na jinou práci, a v této nové práci dosahuje bez svého zavinění nižšího započitatelného příjmu. Do určité výše vyrovnává rozdíl mezi mzdou, kterou měla žena před převedením na jinou práci a mzdou, jež má po převedení.

Účelem poskytování vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství je chránit zdraví ženy a dítěte a současně zajistit, aby převedení na jinou práci nebo

úprava pracovních podmínek nebylo pro ženu spojeno s poklesem jejího dosavadního příjmu.

Nárok na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství mají jen zaměstnankyně (obdobně to platí i pro příslušnice). Osoby samostatně výdělečně činné na tuto dávku nemocenského pojištění nárok nemají.

Přestože v posledních letech dochází ke zvýšení porodnosti, výdaje na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství pozvolna klesají⁴⁵. Je možné proto konstatovat, že jde o dávku nemocenského pojištění, která není v plné míře využívána. Může to být způsobeno mnoha důvody. Například tím, že ženy jsou v případech ohrožení těhotenství uznány lékařem dočasně práce neschopnými a pobírají nemocenské a také tím, že ubývá žen, které by krátce po porodu nastoupily zpět do zaměstnání.

4.1.2. Podmínky nároku

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni⁴⁶, která je účastna nemocenského pojištění a byla dočasně převedena na jinou práci, protože dosavadní práce, kterou vykonávala, je těhotným ženám, ženám kojícím a matkám do konce devátého měsíce po porodu zakázána nebo podle lékařského posudku ohrožuje jejich těhotenství nebo mateřství. Další podmínkou nároku na tuto dávku nemocenského pojištění je, že žena dosahuje bez svého zavinění po převedení na jinou práci nižšího započitatelného příjmu než na dosavadní práci. K poklesu započitatelného příjmu, který vznikl v důsledku kratší pracovní doby po převedení zaměstnankyně na jinou práci, se nepřihlíží.

Seznam zakázaných prací obsahuje vyhláška č. 288/2003 Sb., kterou se stanoví práce a pracoviště, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím

---

⁴⁵ Vývoj výdajů na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je uveden v příloze č.1.

⁴⁶ Některé skupiny zaměstnankyň nemají vzhledem k charakteru vykonávané činnosti na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství nárok. Taxativní výčet je uveden v § 42 odst. 4 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se například o zaměstnankyně činné na základě dohody o pracovní činnosti nebo zahraniční zaměstnankyně.

ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým a vyhláška č. 432/2004 Sb., kterou se stanoví seznam činností zakázaných těhotným příslušnicím, příslušnicím do konce devátého měsíce po porodu a příslušnicím, které kojí. Jedná se především o práce v rizikovém prostředí (například tam, kde je nad stanovené hodnoty zvýšen tlak vzduchu, nižší koncentrace kyslíku), práce s určitými látkami (například s karcinogeny, chemickými látkami a přípravky), práce spojené s fyzickou zátěží neúměrnou vzhledem ke změnám organismu v těhotenství (například zvedání břemen, úkony spojené s tlakem na břicho) nebo práce se zvýšeným rizikem úrazů (například při výrobě a zpracování výbušnin, na zařízeních vysokého elektrického napětí). Velmi často se s tím setkáváme ve zdravotnictví.

Pokud žena vykonává práci, která je jí zakázána, musí ji zaměstnavatel převést na jinou, pro ni vhodnou práci. Žena tuto práci nesmí vykonávat ani v případě, že s tím ona i její zaměstnavatel souhlasí.

Jako převedení na jinou práci se posuzují i situace, kdy sice nedochází ke změně druhu práce, ale dochází k úpravě pracovních podmínek. Tím se odstraní příčiny, na základě kterých je takový výkon práce ženám zakázán. Úprava pracovních podmínek může spočívat:

- ve snížení normovaného výkonu práce (například snížení počtu obsluhovaných strojů, zavedení nutných přestávek v práci), nikoli však ve zkrácení pracovního úvazku,
- ve zproštění výkonu některých pracovních činností z okruhu prací, které žena dosud vykonávala, a to těch, které jsou těmto ženám zakázány (pokud ale v důsledku zproštění výkonu některých pracovních činností došlo ke zkrácení jejího pracovního úvazku, nelze takovou úpravu pracovních podmínek posuzovat jako převedení na jinou práci),
- v přeložení k výkonu práce do jiného místa nebo převedení na jiné pracoviště,
- ve zproštění výkonu noční práce.

Jako převedení se posuzuje také, je-li zaměstnankyně nebo příslušnice činná v uměleckém oboru převedena na jinou práci, protože z důvodu těhotenství nemůže

veřejně vystupovat.

K převedení dochází také v případě, kdy se sice nejedná o práci, která je těhotným ženám, ženám kojícím a matkám do konce devátého měsíce po porodu zakázána, ale výkon dosavadní práce ohrožuje dle lékařského posudku těhotenství a zdravotní stav ženy.

4.1.3. Výše

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem⁴⁷ zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.

Průměr započitatelných příjmů se zjistí tak, že se dosažený příjem za jednotlivý kalendářní měsíc vydělí počtem kalendářních dnů v tomto měsíci s výjimkou kalendářních dnů, ve kterých se vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství nevyplácí⁴⁸.

Pokud k převedení zaměstnankyně na jinou práci anebo ke skončení tohoto převedení došlo v průběhu kalendářního měsíce, postupuje se podle uvedených zásad s tím, že se přihlíží k příjmu za celý takový kalendářní měsíc a tento příjem se dělí počtem kalendářních dnů v tomto měsíci, opět s výjimkou kalendářních dnů, ve kterých se vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství nevyplácí.

Jak již bylo výše uvedeno vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství, vyrovnává rozdíl mezi mzdou, kterou měla žena před převedením na jinou práci a mzdou, jež má po tomto převedení, ale jen do určité výše. Stanovený denní vyměřovací základu se pro výpočet vyrovňovacího příspěvku v těhotenství a mateřství upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic⁴⁹.

⁴⁷ Stanovení denního vyměřovacího základu upravuje § 18 – 20 zákona č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ Taxativní výčet stanoví § 43 odst. 2 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Vyšší redukčních hranic platných od 1. ledna kalendářního roku vyhláší Ministerstvo práce a sociálních

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví v každém jednotlivém kalendářním měsíci a se vyplácí od vzniku sociální události.

Pobírání vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství nesnižuje výši následně poskytované peněžité pomoci v mateřství, protože rozhodné období, z něhož se peněžitá pomoc v mateřství stanoví, se v tomto případě zjišťuje ke dni převedení ženy na jinou práci, místo ke dni vzniku sociální události, pokud je to pro ženu výhodnější.

4.1.4. Podpůrčí doba

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se poskytuje za kalendářní dny v nichž trvalo převedení na jinou práci s výjimkou kalendářních dnů ve kterých zaměstnankyně například byla dočasně práce neschopnou, ošetřovala dítě mladší 10 let nebo o ně pečovala nebo ošetřovala jiného člena domácnosti, jehož zdravotní stav z důvodu nemoci nebo úrazu vyžadoval nezbytně ošetřování jinou fyzickou osobou nebo měla neomluvenou nepřítomnost v práci, a to i po část kalendářního dne.

Vyrovňovací příspěvek se vyplácí těhotné zaměstnankyni nejdéle do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Z důvodu mateřství vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží do konce 9. měsíce po porodu. Kojícím zaměstnankyním je tato dávka poskytována po dobu kojení.

4.1.5. Uplatnění nároku

Nárok na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství uplatňuje žena na tiskopisu "Žádost o vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství"⁵⁰, který vydává a potvrzuje ošetřující lékař ženy. Zaměstnankyně žádost uplatňuje u svého zaměstnavatele, který ji předá příslušné okresní správě sociálního zabezpečení a příslušnice u svého služebního útvaru.

---

⁵⁰ věcí formou Sdělení ve Sbírce zákonů.
Vzor tiskopisu je pro názornost přiložen – příloha č. 2

Nárok na výplatu vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství zaniká za jednotlivé dny, nebyl-li uplatněn do tří let ode dne, za který náleží.

4.2. Peněžítá pomoc v mateřství

4.2.1. Pojem a účel

Těhotná žena krátce před porodem a po určitou dobu po porodu by v zájmu svého zdraví i zdraví svého dítěte neměla pracovat. Společnost ženám v tomto období zajišťuje ochranu v podobě lékařské péče, hmotného zabezpečení a pracovního volna. Z nemocenského pojištění je hmotné zabezpečení poskytováno ženám, které splňují zákonné podmínky, zejména ve formě peněžité pomoci v mateřství. Pracovní volno je zaměstnankyním poskytováno v podobě mateřské dovolené⁵¹.

Peněžítá pomoc v mateřství je obligatorní opakující se peněžítá dávka nemocenského pojištění, která náleží ženě (při splnění zákonných podmínek i muži) v době pokročilého těhotenství a po porodu během péče o narozené dítě.

4.2.2. Podmínky nároku

Na peněžitou pomoc v mateřství mají při splnění zákonných podmínek nárok níže uvedené osoby:

- žena, která porodila dítě,
- žena nebo muž, pokud převzali dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu⁵²,
- žena nebo muž, kteří pečují o dítě, jehož matka zemřela,
- muž, který o dítě pečuje a je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud matka dítěte nemůže nebo nesmí o dítě pečovat pro závažné dlouhodobé onemocnění⁵³, pro které byla uznána dočasně práce neschopnou, a nemá nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství,

---

⁵¹ Podrobně o mateřské dovolené pojednává kapitola VIII.

⁵² Co je považováno za rozhodnutí příslušného orgánu stanoví § 38 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ Dlouhodobým onemocněním se rozumí takové onemocnění, které podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden měsíc.

- muž, který o dítě pečuje a je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud s matkou dítěte uzavřel písemnou dohodu o tom, že bude o dítě pečovat.
  - Dohoda matky s otcem dítěte nebo s manželem o jeho péči o dítě musí být písemná a lze jí uzavřít s účinkem na dobu nejdříve od počátku sedmého týdne po porodu dítěte. Minimální počet kalendářních dnů, na které lze dohodu uzavřít není stanoven.
  - V dohodě musí být uveden den, od kterého bude muž o dítě pečovat. Tento den nesmí spadat do období, za které byla peněžitá pomoc v mateřství vyplacena matce dítěte. Další náležitostí je den porodu a podpis matky dítěte úředně ověřený nebo ověřený orgánem nemocenského pojištění.
  - Dohodu lze jednostranně zrušit. Podpis musí být úředně ověřen pouze v případě jednostranného zrušení ze strany matky dítěte, a to obdobným způsobem jako na samotné dohodě.

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství vzniká v případě splnění zákonných podmínek zaměstnankyni, ženě samostatně výdělečně činné i zahraniční zaměstnankyni (dále jen „ženě“, pokud se to týká všech uvedených kategorií).

Peněžitá pomoc v mateřství náleží zaměstnankyni, která současně splňuje níže uvedené podmínky.

- Ke dni nástupu na peněžitou pomoc v mateřství je účastna nemocenského pojištění nebo jí trvá ochranná lhůta.
  - Ochranná lhůta činí u zaměstnankyň, jejichž nemocenské pojištění zaniklo v době těhotenství, 180 kalendářních dnů ode dne zániku nemocenského pojištění. Pokud však nemocenské pojištění trvalo kratší dobu než 180 dní, činí ochranná lhůta jen tolik kalendářních dnů, kolik dnů trvalo nemocenské pojištění.
  - Vznikne-li zaměstnankyni v ochranné lhůtě znovu nemocenské pojištění, ochranná lhůta po dobu nového nemocenského pojištění neběží a nevyčerpaná ochranná lhůta z dřívějšího nemocenského pojištění se připočítává k ochranné lhůtě získané na základě tohoto nového

nemocenského pojištění, a to nejvýše do celkové výměry 180 kalendářních dnů.

- Těhotenství bylo ukončeno porodem⁵⁴.
- V posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství byla účastna nemocenského pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní. Tato doba nemusí být nepřetržitá.
  - Do doby účasti na nemocenském pojištění se započítávají také tyto doby.
    - ♦ Doba studia na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole nebo na konzervatoři považovaná za soustavnou přípravu na budoucí povolání pro účely důchodového pojištění⁵⁵, jestliže počátek šestého týdne před očekávaným dnem porodu připadne do období 270 dnů ode dne úspěšného ukončení studia nebo k převzetí dítěte do péče došlo v období 270 dnů ode dne úspěšného ukončení studia.
    - ♦ Doba pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, pokud byl tento důchod odňat a po jeho odnětí vznikla, popřípadě dále trvala pojištěná činnost.
      - ⇒ Výše uvedené doby se započítávají v rozsahu, v jakém se nekryjí s pojištěnou činností.
    - ♦ Doba přerušování nemocenského pojištění
      - ⇒ Například z důvodu čerpání rodičovské dovolené (u mužů za podmínky, že jim za tuto dobu nenáleží peněžitá pomoc v mateřství) nebo doba, kdy je zaměstnankyni poskytnuto pracovní volno bez náhrady mzdy, na které nemá nárok podle zvláštního právního předpisu a které trvalo nepřetržitě po dobu delší než 30 kalendářních dnů po sobě jdoucích (například neplacené volno do čtyř let věku dítěte).

Žena samostatně výdělečně činná musí splnit stejné podmínky jako zaměstnankyně a současně s tím musí být ještě účastna nemocenského pojištění jako osoba samostatně výdělečně činná po dobu alespoň 180 kalendářních dnů

---

⁵⁴ Porodem se rozumí takové ukončení těhotenství, při kterém je do matriky narození zapsáno narození dítěte.

⁵⁵ Co je považováno za soustavnou přípravu dítěte na budoucí povolání se stanoví v § 21 - 23 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

v posledním roce přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.

Obdobně zahraniční zaměstnankyně musí rovněž splnit stejné podmínky jako zaměstnankyně a současně s tím musí být účastna nemocenského pojištění jako zahraniční zaměstnanec po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.

V případě, že žena nesplňuje výše uvedené podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství ze žádné pojištěné činnosti a doloží to potvrzením orgánu nemocenského pojištění, rozhodne ošetřující lékař o vzniku dočasné pracovní neschopnosti, a to od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Dočasnou pracovní neschopnost pak lékař ukončí uplynutím šestého týdne po porodu, pokud není nadále dočasně práce neschopna z jiných důvodů⁵⁶. Po dobu dočasné pracovní neschopnosti má žena nárok na nemocenské.

Pokud byla žena v průběhu těhotenství uznána ošetřujícím lékařem za dočasně práce neschopnou a splňuje výše uvedené podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství, rozhodne ošetřující lékař o ukončení dočasné pracovní neschopnosti k počátku šestého týden před očekávaným dnem porodu, pokud žena nezačala pobírat peněžitou pomoc v mateřství dříve.

Studentky od 1. ledna 2009 již nepatří do okruhu nemocensky pojištěných osob a nemají proto nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Ode dne narození dítěte mají nárok na rodičovský příspěvek⁵⁷.

Ze stejného důvodu nemají na peněžitou pomoc v mateřství nárok ani uchazečky o zaměstnání. Stejně jako studentky mají ode dne narození dítěte nárok na rodičovský příspěvek. Výjimkou je případ, kdy uchazečka o zaměstnání splní podmínky nároku na peněžitou pomoc v ochranné lhůtě ze skončeného zaměstnání před počátkem šestého týdne před očekávaným dnem porodu.

---

⁵⁶ Tuto povinnost lékaři stanoví § 57 odst. 1 písm. f) a § 59 odst.1 písm. h) zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷ Viz. § 30b odst 1a) zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

4.2.3. Podpůrčí doba

Podpůrčí doba u peněžité pomoci v mateřství začíná běžet dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. Peněžítá pomoc v mateřství se poskytuje ženě, která dítě porodila, po dobu 28 týdnů. Porodila-li žena zároveň dvě a více dětí, poskytuje se jí peněžítá pomoc v mateřství po dobu 37 týdnů. Po uplynutí 28 týdnů podpůrčí doby peněžítá pomoc v mateřství náleží, jen jestliže dále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí⁵⁸.

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který si žena určí v období od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Pokud si žena tento den v tomto období neurčí, nastává nástup na peněžitou pomoc v mateřství počátkem šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Možnost vybrat si den nástupu na peněžitou pomoc v mateřství nemají ženy, které uplatňují nárok na peněžitou pomoc v mateřství v ochranné lhůtě nebo pokud byly před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství uznány dočasně práce neschopné. Tyto ženy nastupují na peněžitou pomoc v mateřství od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. V případě, že k porodu dojde před počátkem podpůrčí doby nastává nástup na peněžitou pomoc v mateřství dnem porodu.

Za den nástupu na peněžitou pomoc v mateřství se považuje jak pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství a stanovení rozhodného období, tak i pro počátek běhu podpůrčí doby, den připadající na počátek šestého týdne před očekávaným dnem porodu i v případě, kdy žena nastoupí na peněžitou pomoc v mateřství později. Peněžítá pomoc v mateřství je ale poskytována až od skutečného nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.

Podpůrčí doba u peněžité pomoci v mateřství v případě ženy, která dítě porodila, končí uplynutím stanovené podpůrčí doby, nejpozději však dnem, kdy dítě dosáhne jednoho roku věku.

---

⁵⁸ Před 1. lednem 2009 byla peněžítá pomoc v mateřství poskytována po dobu 37 týdnů též ženám osamělým. Za osamělou ženu se považovala žena neprovdaná, ovdovělá, rozvedená nebo z jiných vážných důvodů osamělá, nežila-li s druhem.

Minimální délka poskytování peněžité pomoci v mateřství je 14 týdnů a nesmí skončit před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu.

Jestliže dítě zemřelo před uplynutím podpůrčí doby, končí podpůrčí doba uplynutím dvou týdnů ode dne úmrtí, pokud by neskončila vyčerpáním celkového nároku nebo dosažením jednoho roku věku dítěte. I v tomto případě ale platí, že minimální délka poskytování peněžité pomoci v mateřství je 14 týdnů a nesmí skončit před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu.

Jestliže v průběhu podpůrčí doby, po kterou se vyplácí peněžitá pomoc v mateřství, vznikne ženě nárok na další peněžitou pomoc v mateřství z téhož nemocenského pojištění, nevyplácí se jí další peněžitá pomoc v mateřství po dobu, po kterou trvá nárok na předchozí peněžitou pomoc v mateřství. Podpůrčí doba u této další peněžité pomoci v mateřství se však stanoví ode dne nástupu na tuto peněžitou pomoc v mateřství.

4.2.4. Výše

Peněžitá pomoc v mateřství se odvozuje od výše mzdy nebo platu. Poskytuje se za kalendářní dny. Její výše za kalendářní den činí 70%⁵⁹ denního vyměřovacího základu⁶⁰.

Výše denního vyměřovacího základu se zjišťuje z rozhodného období stanoveného ke dni nástupu na peněžitou pomoc v mateřství, popřípadě ke dni převzetí dítěte do trvalé péče. V případě, že takto stanovený denní vyměřovací základ převyšuje určenou výši, je prostřednictvím tří redukčních hranic omezen. Výši těchto redukčních hranic platných vždy od 1. ledna kalendářního roku vyhlašuje Ministerstvo práce a sociálních věcí formou Sdělení ve Sbírce zákonů.

U zaměstnankyně, která byla před porodem převedena na jinou práci z důvodu

⁵⁹ Od 1. ledna 2010 došlo ke snížení sazby výše dávky na 60% z redukovaného denního vyměřovacího základu. Toto opatření bylo pak s účinností od 1. června 2010 zrušeno. Pojištěncům, kteří pobírali peněžitou pomoc v mateřství před 1. červnem 2010, a tato jim náležela i po tomto datu, byla ale peněžitá pomoc zvýšena až od 1. července 2010. Za dobu od 1. ledna do 1. června 2010 měli nárok na doplatek.

⁶⁰ Stanovení denního vyměřovacího základu podrobně upravuje § 18 - 20 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

těhotenství, mateřství nebo kojení, se rozhodné období zjišťuje ke ni převedení, pokud je to pro ni výhodnější.

Jestliže zaměstnankyni vznikne za trvání téhož zaměstnání nárok na další peněžitou pomoc v mateřství z tohoto zaměstnání v období do čtyř let věku předchozího dítěte, pak se za denní vyměřovací základ považuje denní vyměřovací základ, z kterého se vypočítávala předchozí peněžitá pomoc v mateřství, pokud je vyšší než denní vyměřovací základ zjištěný pro výpočet další peněžitě pomoci v mateřství (denní vyměřovací základy se porovnávají před jejich úpravou pomocí stanovených redukčních hranic).

Nastoupí-li zaměstnankyně v průběhu mateřské nebo rodičovské dovolené do dalšího zaměstnání a pracovní poměr v původním zaměstnání trvá, pak při splnění podmínky účasti na nemocenském pojištění náleží peněžitá pomoc v mateřství pouze z tohoto dalšího zaměstnání.

V případě, že má žena nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem po část kalendářního měsíce a výše těchto dávek nedosahuje výše rodičovského příspěvku, náleží ji rodičovský příspěvek ve výši rozdílu mezi peněžitou pomocí v mateřství a rodičovským příspěvkem.

4.2.5. Podmínky nároku na výplatu

Nárok na výplatu peněžitě pomoci v mateřství vzniká splněním výše uvedených podmínek nároku na peněžitou pomoc v mateřství a uplatněním tohoto nároku zákonem stanoveným způsobem. Peněžitá pomoc v mateřství je vyplácena jednou měsíčně.

Žena má právo se vzdát nároku na výplatu peněžitě pomoci v mateřství nejdříve po uplynutí čtrnácti týdnů podpůrní doby, ne však dříve, než uplyne šest týdnů ode dne porodu.

Výplata peněžité pomoci v mateřství se přerušuje:

- po dobu, po kterou bylo dítě převzato ze zdravotních důvodů do ústavní péče zdravotnického zařízení a žena v této době vykonává v pojištěné činnosti, ze které je peněžité pomoci v mateřství poskytována, práci nebo samostatnou výdělečnou činnost. Podpůrčí doba se o dobu, po kterou se dávka nevyplácěla, prodlužuje,
- po dobu, po kterou žena o narozené dítě nepečuje, a dítě bylo z tohoto důvodu svěřeno do péče nahrazující péči rodičů nebo do ústavní péče, i po dobu po kterou bylo toto dítě v ústavní péči z jiných než zdravotních důvodů na straně dítěte nebo ženy. Začne-li žena o dítě znovu pečovat, pokračuje se ve výplatě dávky, popřípadě se zahájí její výplata, až do uplynutí podpůrčí doby. Tato doba se započítává do podpůrčí doby,
- po dobu, kdy je žena uznána ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopnou, protože jí závažné dlouhodobé onemocnění znemožňuje péči o dítě, a dítě bylo z tohoto důvodu v péči jiné fyzické nebo právnické osoby. Žena má ale po tuto dobu nárok na nemocenské. Po ukončení dočasné pracovní neschopnosti a opětovném převzetí dítěte do péče, bude žena opět pobírat peněžitou pomoci v mateřství, až do vyčerpání celkového nároku. Podpůrčí doba se o dobu, po kterou se peněžité pomoci nevyplácěla, prodlužuje.

Žena nemá nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství za dobu, po kterou vykonává v pojištěné činnosti, ze které tato dávka náleží, práci nebo osobně vykonává samostatnou výdělečnou činnost nebo má dle zvláštních právních předpisů⁶¹ ze zaměstnání, z něhož tyto dávky náleží, nadále započitatelný příjem. Dále pak po dobu, kdy je ve vazbě, pokud nárok na peněžitou pomoci v mateřství vznikl před vzetím do vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody nebo v zabezpečovací detenci, pokud nárok na peněžitou pomoci v mateřství vznikl před nástupem výkonu trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence. Toto ale neplatí, pokud žena ve výkonu trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence pečuje o dítě.

---

⁶¹ Například § 68 odst. 3 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství zaniká uplynutím tří let ode dne, za který tato dávka nebo její část náleží.

4.2.6. Peněžítá pomoc v mateřství poskytovaná muži

Peněžítá pomoc v mateřství může být poskytována i otci dítěte nebo manželů ženy, která dítě porodila, pokud muž o dítě pečuje, protože matka dítěte nemůže nebo nesmí o dítě pečovat pro závažné dlouhodobé onemocnění, pro které byla uznána dočasně práce neschopnou a nemá nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství nebo protože s matkou dítěte uzavřel písemnou dohodu, že bude o dítě pečovat⁶².

Nárok na peněžítou pomoc v mateřství vzniká v případě splnění zákonných podmínek jak zaměstnanci, tak muži samostatně výdělečně činnému i zahraničnímu zaměstnanci (dále jen „muži“, pokud se to týká všech uvedených kategorií).

Peněžítá pomoc v mateřství náleží zaměstnanci, pokud současně splňuje níže uvedené podmínky.

- Ke dni nástupu na peněžítou pomoc v mateřství je účasten nemocenského pojištění, nebo mu trvá ochranná lhůta.
⇒ Ochranná lhůta činí na rozdíl od ženy, která dítě porodila, pouze sedm kalendářních dní ode dne zániku nemocenského pojištění. Sčítání ochranných lhůt v případě nového zaměstnání platí obdobně.
- V posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžítou pomoc v mateřství byl účasten nemocenského pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní.
⇒ Do doby účasti na nemocenském pojištění se, za stejných podmínek jako v případě žen, započítává doba studia, doba pobírání invalidního důchodu a doba přerušování nemocenského pojištění.
- Muž samostatně výdělečně činný musí splnit stejné podmínky jako zaměstnanec a současně s tím být účastněn nemocenského pojištění jako osoba samostatně výdělečně činná po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem nástupu na peněžítou pomoc v mateřství.

---

⁶² Před 1. lednem 2009 měl muž nárok na peněžítou pomoc jen ve výjimečných situacích. Mohl sice pečovat o dítě od jeho narození místo matky, ale měl nárok, při splnění zákonných podmínek, pouze na rodičovský příspěvek, který byl v porovnání s peněžítou pomocí odvozenou od výše platu, nižší.

- Obdobně také zahraniční zaměstnanec musí splnit stejné podmínky jako zaměstnanec a současně s tím být účasten nemocenského pojištění jako zahraniční zaměstnanec po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.

Podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství se posuzují podle stavu ke dni nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. V případě opakovaného převzetí dítěte do péče se podmínky nároku zjišťují ke dni prvního převzetí dítěte do péče mužem, nikoliv ke dni dalšího převzetí.

Peněžitá pomoc v mateřství je muži poskytována ode dne nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. Tento den nastává dnem prvního převzetí dítěte mužem, a končí uplynutím 22 týdnů, případně 31 týdnů, pokud po uplynutí 22 týdnů podpůrní doby dále pečuje alespoň dvě nebo více dětí. Podpůrní doba končí nejpozději dnem, kdy dítě dosáhlo jednoho roku věku. Do výše uvedené podpůrní doby se započítává doba, po kterou byla peněžitá pomoc v mateřství vyplácena matce dítěte (s výjimkou doby od porodu do konce šestého týdne po porodu). V případě, že péči o dítě převezme znovu matka dítěte, započítává se do její podpůrní doby doba, po kterou byla dávka vyplácena muži.

Není možné, aby peněžitou pomoc v mateřství pobírali žena i muž současně. Pokud péči o dítě převezme muž, výplata peněžité pomoci v mateřství se ženě zastaví a začne ji čerpat muž ze svého nemocenského pojištění.

V případě, že se muž s matkou dítěte střídá na základě jejich vzájemné dohody, počet střídání ani minimální délka pobírání peněžité pomoci v mateřství není stanovena (může to být například i jen jeden den).

Způsob stanovení výše peněžité pomoci v mateřství, podmínky nároku na výplatu této dávky výplaty jsou obdobné jako v případě ženy.

4.2.7. Peněžitá pomoc v mateřství poskytovaná v případě převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má i žena nebo muž, pokud převzali dítě⁶³ do své trvalé péče nahrazující mateřskou péči na základě rozhodnutí příslušného orgánu nebo dítě, jehož matka zemřela. Zároveň musí splnit stejné podmínky nároku na tuto dávku jako jsou uvedené v mužích.

Podmínky pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství se posuzují podle stavu ke dni převzetí dítěte. Způsob stanovení peněžité pomoci v mateřství a její výše, jakož i důvody pro přerušování výplaty jsou stejné jako v případě matky dítěte.

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem převzetí dítěte a činí 22 týdnů, popřípadě 31 týdnů, pečují-li zároveň o dvě či více dětí, a po uplynutí 22 týdnů dále pečují alespoň o dvě z nich. Podpůrní doba končí uplynutím stanovené podpůrní doby, nejpozději však dnem, kdy dítě dosáhlo věku 7 let a 31 měsíců.

4.2.8. Uplatnění nároku

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství uplatňuje těhotná žena popřípadě žena, která dítě porodila tiskopisem „Žádost o peněžitou pomoc v mateřství“, který jí vydá a potvrdí ošetřující lékař, u něhož je žena v předporodní péči.

V případě převzetí dítěte do péče se nárok na peněžitou pomoc v mateřství uplatňuje tiskopisem „Žádost o peněžitou pomoc v mateřství při převzetí dítěte do péče“. Spolu s touto žádostí:

- osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, předkládá doklady, které tuto skutečnost potvrzují,
- otec dítěte nebo manžel matky dítěte předkládá písemnou dohodu uzavřenou s matkou dítěte o tom, že bude o dítě pečovat,
- otec dítěte nebo manžel matky, který o dítě pečuje, protože žena, která dítě porodila nemůže nebo nesmí o dítě pečovat pro závažné dlouhodobé onemocnění, pro které byla uznána dočasně práce neschopnou, a nemá nárok

---

⁶³ Dítětem se rozumí dítě, které ke dni převzetí do péče nedosáhlo 7 let věku, nejdéle však do dosažení 7 let a 31 týdnů.

na výplatu peněžité pomoci v mateřství, předkládá lékařský posudek ošetřujícího lékaře matky dítěte o tom, že matka dítěte nemůže nebo nesmí o dítě pečovat⁶⁴.

Žádost o dávku podává zaměstnanec u svého zaměstnavatele, popřípadě posledního zaměstnavatele, který jí předá příslušné okresní správě sociálního zabezpečení. Osoba samostatně výdělečně činná a zahraniční zaměstnanec tuto žádost podává u okresní správy sociálního zabezpečení, která provádí jejich nemocenské pojištění.

4.3. Nemocenské

Ženě je v souvislosti s těhotenstvím, porodem a péčí o dítě, pokud splňuje zákonem stanovené podmínky, poskytováno nemocenské po dobu, po kterou je uznána dočasně práce neschopnou, protože:

- její zdravotní stav v době těhotenství nebo při péči o dítě jí znemožňuje vykonávat dosavadní výdělečnou činnost (například z důvodu přijetí do ústavní péče v souvislosti s těhotenstvím),
- prodělala potrat,
- nesplnila podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství ze žádné pojištěné činnosti a tuto skutečnost doložila potvrzením okresní správy sociálního zabezpečení,
- nemůže nebo nesmí o dítě pečovat z důvodu závažného dlouhodobého onemocnění, a po tuto dobu nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství,
- byla přijata jako doprovod malého dítěte do zdravotnického zařízení

4.3.1. Pojem a účel

Nemocenské je peněžitou dávkou nemocenského pojištění nahrazující započitatelný příjem a náleží pojištěnci, který byl uznán dočasně práce neschopným nebo mu byla nařízena karanténa, dle zvláštního právního předpisu⁶⁵, trvá-li tento

---

⁶⁴ Toto neplatí, pokud byla tato žena uznána dočasně práce neschopnou a má nárok na nemocenské.

⁶⁵ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

stav déle než 21 kalendářních dnů⁶⁶. Nemocenské náleží za stejných podmínek ženám i mužům.

4.3.2. Podmínky nároku

Podmínkou nároku na nemocenské je, aby dočasná pracovní neschopnost vznikla nebo karanténa byla nařízena v době trvání zaměstnání zakládající účast na nemocenském pojištění nebo v ochranné lhůtě^{67,68}. V případě osoby samostatně výdělečně činné, je nutno splnit ještě podmínku účasti na nemocenském pojištění po dobu tří měsíců bezprostředně předcházející dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti nebo dni, od něhož je nařízena karanténa.

Nárok na nemocenské ale nevzniká například pojištěnci, který si dočasnou pracovní neschopnost přivodil úmyslně nebo kterému v době dočasné pracovní neschopnosti vznikl nárok na výplatu starobního důchodu, pokud pojištěná činnost skončila přede dnem, od něhož mu vznikl nárok na starobní důchod.

4.3.3. Podpůrčí doba a výše

Nemocenské se poskytuje od 22. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény, nejdéle po dobu 380 kalendářních dnů⁶⁹. Po vyčerpání podpůrčí doby lze požádat o její prodloužení maximálně o dalších 350 kalendářních dnů. O prodloužení rozhoduje příslušná okresní správa sociálního zabezpečení.

Výše uvedená podpůrčí doba ale neplatí v případě, kdy je ženě poskytováno nemocenské v souvislosti s porodem, protože nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství. V tomto případě jí nemocenské náleží od počátku šestého týdne před

---

⁶⁶ Před 1. lednem 2011 vznikl nárok na nemocenské, pokud dočasná pracovní neschopnost nebo nařízená karanténa trvala déle než 14 kalendářních dní. Posunutí vzniku nároku na nemocenské o jeden týden je stanoveno pro období od 1. ledna 2011 do 31. prosince 2013.

⁶⁷ Ochranná lhůta v tomto případě činí sedm kalendářních dnů od skončení nemocenského pojištění. Pokud však zaměstnání trvalo po kratší dobu, činí ochranná lhůta jen tolik dnů, kolik dnů trvalo poslední nemocenské pojištění.

⁶⁸ Ochranná lhůta neplyne v taxativně stanovených případech – viz. § 15 odst. 4 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ V případě dočasné pracovní neschopnosti se do této doby se započítávají i doby předchozích dočasných pracovních neschopností. Podrobnosti stanoví § 26 odst. 2 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

očekávaným dnem porodu do uplynutí šestého týdne po porodu.

Po dobu prvních 21. kalendářních dnů je zaměstnankyně, které trvá pracovní vztah zakládající účast na nemocenském pojištění, zabezpečena náhradou mzdy⁷⁰, kterou poskytuje zaměstnavatel.

Kratší podpůrná doba⁷¹ je stanovena poživateli starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně. Nemocenské se v tomto případě vyplácí po dobu nejvýše 63 kalendářních dnů, nejdéle však do dne, jímž skončilo zaměstnání, popřípadě pojištění (jde-li o osobu samostatně výdělečně činnou nebo zahraničního zaměstnance).

Výše nemocenského za kalendářní den v roce 2011 činí 60% denního vyměřovacího základu⁷².

4.3.4. Uplatnění nároku

Zaměstnankyně uplatňuje nárok na náhradu mzdy za prvních 21 dní dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény u svého zaměstnavatele tiskopisem „Rozhodnutí o dočasné pracovní neschopnosti“ nebo „Potvrzení o nařízení karantény“, který vystavuje ošetřující lékař, popřípadě hygienik. V případě, že dočasná pracovní neschopnost je delší než 21 dnů, zaměstnavatel odevzdá příslušnou část tiskopisu okresní správě sociálního zabezpečení, popřípadě služebnímu útvaru. Osoba samostatně výdělečně činná odevzdá tiskopis příslušné okresní správě sociálního zabezpečení dle místa trvalého pobytu.

4.4. Ošetřovné

4.4.1. Pojem a účel

V České republice je většina činností spojených s každodenní péčí o děti a zajišťování domácnosti stále na starosti ženy. Jsou to tedy především ženy, které v případě potřeby ošetřování nebo péče o malé dítě nebo jiného člena domácnosti

⁷⁰ Podrobnosti stanoví § 192 - 194 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ Další případy jsou stanoveny v § 28 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁷² Podrobnosti výpočtu stanoví § 18 – 21 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

musí přestat vykonávat výdělečnou činnost a pobírají ošetřovné.

Ošetřovné je peněžitou dávkou nemocenského pojištění, která náleží při splnění zákonem stanovených podmínek zaměstnankyni účastné na nemocenském pojištění a jejím účelem je zabezpečit ji v době, kdy z důvodu péče nebo ošetřování člena rodiny nemůže vykonávat své zaměstnání. Tato dávka náleží za stejných podmínek i mužům.

4.4.2. Podmínky nároku

Ošetřovné náleží zaměstnankyni, která nemůže vykonávat zaměstnání, z některého z níže uvedených důvodů.

1. Musí ošetřovat:
  - a) dítě mladší 10 let, které onemocnělo nebo utrpělo úraz,
  - b) jiného člena domácnosti, pokud jeho zdravotní stav z důvodu nemoci nebo úrazu vyžaduje nezbytné ošetřování jinou fyzickou osobou,
  - c) členku domácnosti, která porodila, jestliže její stav v době bezprostředně po porodu vyžaduje nezbytné ošetřování jinou fyzickou osobou.
2. Musí pečovat o dítě mladší 10 let z důvodu, že:
  - a) školské zařízení nebo zvláštní dětské zařízení, popřípadě jiné obdobné zařízení pro děti, v jehož denní nebo týdenní péči dítě jinak je nebo škola, jejímž je žákem, jsou uzavřeny z nařízení příslušného orgánu z důvodu havárie, mimořádného opatření při epidemii nebo jiné nepředvídané události,
  - b) dítě nemůže být pro nařízenou karanténu v péči školského zařízení nebo zvláštního dětského zařízení, popřípadě jiného obdobného zařízení pro děti, v jehož denní nebo týdenní péči dítě jinak je, nebo docházet do školy,
  - c) fyzická osoba, která jinak o dítě pečuje, o ně pečovat nemůže, protože onemocněla, utrpěla úraz, porodila, byla ji nařízena karanténa, byla přijata do ústavní nebo lázeňské péče nebo byla přijata jako doprovod nezletilého dítěte přijatého do lůžkové péče.

Podmínkou nároku na ošetřovné je, aby zaměstnankyně žila s osobou, kterou ošetřuje nebo o kterou pečuje v domácnosti⁷³. Toto neplatí v případě, kdy dítě mladší 10 let ošetřuje nebo o něho pečuje jeho rodič. V případě rozvodu manželství a svěřeni dítěte soudem do společné nebo do střídavé výchovy obou rodičů, je za domácnost považována domácnost každého z těchto rodičů.

Zaměstnankyně nemá nárok na ošetřovné v případě ošetřování nebo péče o dítě, pokud má jiná fyzická osoba z důvodu péče o toto dítě nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství nebo nárok na rodičovský příspěvek. Toto neplatí, pokud tato fyzická osoba, která jinak o dítě pečuje, o ně pečovat nemůže, protože onemocněla, utrpěla úraz, porodila, byla jí nařízena karanténa, byla přijata do ústavní nebo lázeňské péče nebo byla přijata jako doprovod nezletilého dítěte přijatého do lůžkové péče.

Nárok na ošetřovné nemají také zákonem taxativně stanovené skupiny pojištěnců⁷⁴ jako jsou například zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti nebo dobrovolní pracovníci pečovatelské služby.

V témže případě ošetřování nebo péče náleží ošetřovné pouze jednou a jen jednomu z oprávněných nebo postupně dvěma oprávněným, pokud se v témže případě ošetřování nebo péče vystřídají. Vystřídání je možné pouze jednou. Podmínky nároku na ošetřovné se u toho, kdo převzal ošetřování nebo péči posuzují ke dni převzetí. Změna druhu onemocnění (diagnózy) se nepovažuje za nový případ ošetřování.

V zákonem uvedených případech⁷⁵ nemá zaměstnankyně po stanovenou dobu nárok na výplatu ošetřovného. Jedná se o například o dobu, kdy vykonává v pojištěné činnosti, ze které ošetřovné náleží práci nebo má dle zvláštních právních

---

⁷³ Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.

⁷⁴ Taxativní výčet je uveden v § 39 odst. 5 zákona č. 187/2009 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ Taxativní výčet je uveden v § 16 zákona č. 187/2009 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

předpisů⁷⁶ ze zaměstnání, z něhož tyto dávky náleží, nadále započitatelný příjem.

4.4.3. Podpůrčí doba a výše

Podpůrčí doba začíná prvním kalendářním dnem potřeby ošetřování nebo péče a činí (i v případě, kdy se oprávnění v ošetřování nebo v péči v témže případě vystřídají) nejdéle 9 kalendářních dnů. U osamělé⁷⁷ zaměstnankyně, která má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku činí podpůrčí doba 16 kalendářních dnů⁷⁸. Pokud potřeba ošetřování nebo péče vznikla dnem, v němž již zaměstnanec směnu odpracoval, počíná podpůrčí doba následujícím kalendářním dnem.

Běh podpůrčí doby se staví po dobu ústavní péče ošetřované osoby ve zdravotnickém zařízení. Poživateli starobního nebo invalidního důchodu se ošetřovné vyplácí nejdéle do dne, jimž končí zaměstnání.

Pokud v průběhu podpůrčí doby, po kterou se zaměstnankyni vyplácí ošetřovné, dojde ke vzniku potřeby ošetřování nebo péče o jinou fyzickou osobu, ošetřovné, na něž vznikl nárok z tohoto důvodu se nevyplácí, a to po dobu, po kterou trvá předchozí nárok na výplatu ošetřovného. Podpůrčí doba v případě vzniku potřeby ošetřování nebo péče jiné fyzické osoby se však stanoví ode dne, ve kterém tato potřeba nastala.

V případě, že zaměstnankyně čerpá dovolenou a vznikne potřeba ošetřování nebo péče o dítě mladší 10 let nebo člena rodiny, dovolená se jí z tohoto titulu přerušuje. Ale k přerušování nedochází, pokud určil zaměstnavatel čerpání dovolené na dobu ošetřování nemocného člena rodiny na žádost zaměstnance.

---

⁷⁶ Například § 68 odst. 3 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ Za osamělou zaměstnankyni se považuje zaměstnankyně svobodná, ovdovělá nebo rozvedená, pokud nežije s druhem (družkou) nebo v registrovaném partnerství. Dále pak zaměstnankyně, jejíž manžel (manželka) je ve výkonu trestu odnětí svobody uloženého v trvání nejméně jednoho roku nebo ve výkonu zabezpečovací detence, nebo je nezvěstný a bylo zahájeno řízení o prohlášení nezvěstného manžela (manželky) za mrtvého, a tato zaměstnankyně nežije s druhem (družkou).

⁷⁸ V období od 1. ledna 2010 do 31. května 2010 činila podpůrčí doba u ošetřovného nejdéle šest kalendářních dnů. U osamělého zaměstnance, který má v péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, činila podpůrčí doba nejdéle 13 kalendářních dnů. Podpůrčí doba počínala běžet od čtvrtého kalendářního dne potřeby ošetřování.

Ošetřovné se nevyplácí zaměstnankyni za dobu, po kterou mělo trvat pracovní volno bez náhrady příjmu, pokud potřeba ošetřování nebo péče vznikla nejdříve dnem, který následuje po dni nástupu na takové volno. Dále se ošetřovné nevyplácí za dny pracovního klidu, pokud zaměstnankyni nevznikl nárok na výplatu ošetřovného aspoň za jeden kalendářní den, který měl být pro ni pracovním dnem a v němž potřeba ošetřování nebo péče trvala, ani za dobu, po kterou trvala stávka, pokud potřeba ošetřování nebo péče vznikla nejdříve dnem, který následuje po dni, ve kterém se zaměstnanec stal účastníkem stávky.

Výše ošetřovného za kalendářní den činí 60% denního vyměřovacího základu.

4.4.4. Uplatnění nároku

Nárok na výplatu ošetřovného:

- z důvodu ošetřování dítěte mladšího 10 let, jiného člena domácnosti nebo fyzické osoby, která jinak o dítě pečuje se uplatňuje rozhodnutím ošetřujícího lékaře o vzniku potřeby ošetřování na tiskopise „Rozhodnutí o potřebě ošetřování (péče)“. Pro výplatu ošetřovného je třeba osvědčení o trvání potřeby ošetřování a její ukončení,
- z důvodu uzavření školského zařízení nebo zvláštního dětského zařízení nebo jiného obdobného zařízení pro děti, v jehož denní nebo týdenní péči dítě jinak je, nebo školy, jejímž je žákem, se uplatňuje potvrzením daného zařízení na tiskopise „Žádost o ošetřovné při péči o dítě do 10 let z důvodu uzavření výchovného zařízení (školy)“. Pro výplatu ošetřovného je třeba osvědčení o trvání nebo ukončení tohoto uzavření,
- z důvodu, že byla nařízena karanténa se uplatňuje potvrzením orgánu ochrany veřejného zdraví nebo ošetřujícího lékaře na tiskopise „Rozhodnutí o potřebě ošetřování (péče)“. Pro výplatu ošetřovného je třeba osvědčení o trvání nebo ukončení karantény.

Tyto tiskopisy musí zaměstnankyně neprodleně předat svému zaměstnavateli. Ten je pak předá příslušné okresní správě sociálního zabezpečení.

Dle pracovněprávních předpisů se doba ošetřování nebo péče o člena domácnosti považuje za důležitou osobní překážku na straně zaměstnance a zaměstnavatel je povinen tuto nepřítomnost v práci omluvit. Četnost poskytování ošetřovného není stanovena.

5. Společná ustanovení o dávkách

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů rozlišuje nárok na dávku nemocenského pojištění a nárok na výplatu dávky nemocenského pojištění. Jak již bylo výše uvedeno nárok na dávku nemocenského pojištění vzniká dnem splnění zákonem stanovených podmínek. Nárok na výplatu dávky nemocenského pojištění vzniká splněním zákonem stanovených podmínek pro nárok na dávku nemocenského pojištění a na její výplatu a uplatněním tohoto nároku způsobem zákonem stanoveným. Nárok na výplatu dávky nemocenského pojištění zaniká uplynutím tří let ode dne, za který dávka náleží. Je možné se nároku i vzdát a to na základě písemného prohlášení plátcí dávky.

Nárok na dávky nemocenského pojištění uplatňuje pojištěnec⁷⁹ na předepsaném tiskopisu. Zaměstnanci uplatňují nárok na dávky nemocenského pojištění a jejich výplatu u svého zaměstnavatele⁸⁰, osoby samostatně výdělečně činné a zahraniční zaměstnanci u okresní správy sociálního zabezpečení, která provádí jejich nemocenské pojištění. Příslušníci nárok na dávku uplatňují u svého služebního útvaru. Odsouzené osoby u věznice nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence.

Dávky nemocenského pojištění náleží za kalendářní dny a vyplácejí se nejpozději ve lhůtě do prvního měsíce následujícího po dni, v němž byla doručena písemná žádost podepsaná fyzickou osobou, která uplatňuje nárok na dávku a její výplatu. Nemocenské a ošetřovné se vyplácejí za období, za které bylo osvědčeno splnění podmínek pro nárok na tyto dávky a jejich výplatu. Peněžitá pomoc

---

⁷⁹ Za pojištěnce může nárok na dávku nemocenského pojištění a její výplatu uplatnit i jiná osoba, ustanovená okresní správou sociálního zabezpečení jako zvláštní příjemce (podrobně viz. § 112 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů)

⁸⁰ V případě, že zaměstnavatel zanikl a zaměstnanci vznikne nárok na dávku nemocenského pojištění v ochranné lhůtě, uplatňuje tento nárok u okresní správy sociálního zabezpečení.

v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácejí za kalendářní měsíc, popřípadě za jeho část, trval-li nárok na výplatu těchto dávek jen po část kalendářního měsíce. V případě potřeby osvědčení potřebných skutečností se vyplácejí po osvědčení těchto skutečností.

Současně s dávkou nemocenského pojištění obdrží příjemce písemné oznámení o druhu vyplacené dávky, její denní výši, výši denního vyměřovacího základu a době, za kterou byla dávka vyplacena.

V případě souběhu nároků na výplatu více dávek z jednoho nemocenského pojištění, má nárok na výplatu nemocenského a peněžité pomoci v mateřství přednost před nárokem na výplatu ošetřovného. Vznikne-li v případě souběhu více pojištění nárok na výplatu různých dávek (s výjimkou vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství), dochází v případě, kdy úhrn dávek za kalendářní den překročí zákonem stanovenou výši, ke snížení nejdříve ošetřovného a poté nemocenského. Peněžitá pomoc v mateřství se nesnižuje.

Dávky nemocenského pojištění nepodléhají daňové povinnosti a jsou hrazeny ze státního rozpočtu.

Nemocenské pojištění provádějí příslušné orgány nemocenského pojištění, jimiž jsou okresní správy sociálního zabezpečení, Česká správa sociálního zabezpečení, služební orgány⁸¹ a Ministerstvo práce a sociálních věcí.

---

⁸¹ Služebními orgány jsou například Ministerstvo vnitra nebo Vězeňská služba České republiky.

Kapitola V. Důchodové pojištění

Důchodové pojištění je poslední částí již dříve zmiňovaného systému sociálního pojištění. V České republice se ho účastní téměř všechny ekonomicky aktivní osoby. Pro jednotlivé skupiny pojištěnců⁸² platí jednotné zásady pro nároky na dávky důchodového pojištění a pro jejich výpočet.

1. Účel a právní úprava

Účelem důchodového pojištění je finančně zabezpečit pojištěné osoby ve stáří, pro případ invalidity, úmrtí živitele či manžela. Pokud nastane některá zákonem předvídaná sociální událost a pojištěnec splňuje stanovené podmínky, vzniká mu nárok na dávku důchodového pojištění, označovanou také jako důchod.

Důchodem se rozumí dlouhodobá dávka poskytovaná v sociálním systému jako opakující se peněžité plnění sloužící k částečnému odstranění důsledků sociální situace vymezené zákonem⁸³.

Základním předpisem upravujícím podmínky nároku na jednotlivé dávky důchodového pojištění, způsob stanovení jejich výše a podmínky pro jejich výplatu je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti 1. ledna 1996. Dále je důchodové pojištění upraveno zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Na tyto zákony navazují další nařízení vlády a vyhlášky. V stanovených případech⁸⁴ se na žádost postupuje ještě podle zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Důchod se pak vyměřuje jak podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, tak podle zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a

⁸² Pojištěncem se rozumí osoba, která je nebo byla účastna důchodového pojištění dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁸³ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, XII. kapitola, 205 s. autor kapitoly Voříšek, V.

⁸⁴ Získal-li pojištěnec alespoň jeden rok zaměstnání, které bylo podle předpisů platných před 1. červnem 1992 zařazeno do I. (II.) pracovní kategorie nebo do I. (II.) kategorie funkcí.

náleží pak důchod vyšší.

Od 1. ledna 2010 došlo na základě zákona č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů k významným změnám v oblasti důchodového pojištění. Jednalo se například o úpravu důchodového věku nebo potřebné doby důchodového pojištění. Tím došlo ke změně základních podmínek nároku na jednotlivé dávky důchodového pojištění i parametrů pro výpočet jejich výše. Dosud získané nároky v oblasti důchodového pojištění ale zůstaly až na výjimky zachovány, dílčí změny se týkaly až důchodových nároků vzniklých v budoucnu.

2. Účast na důchodovém pojištění

Jak již bylo výše uvedeno důchodového pojištění se účastní téměř všichni ekonomicky aktivní občané České republiky. Důchodového pojištění se fyzická osoba, pokud spadá do zákonem vymezené skupiny osob, účastní povinně (to znamená, že se z něho nemůže vyvázat a přestat platit pojistné). Ostatní fyzické osoby se mohou důchodového pojištění účastnit dobrovolně.

A. Povinná účast na důchodovém pojištění

Účast na důchodovém pojištění je tedy povinná pro zákonem vymezené skupiny osob⁸⁵. Jedná se například o zaměstnance činné na základě dohody o pracovní činnosti, zaměstnance v pracovním poměru nebo osoby samostatně výdělečně činné, pokud vykonávají samostatnou výdělečnou činnost na území České republiky a splňují zákonem stanovené podmínky⁸⁶. Dobou důchodového pojištění se doba účasti těchto skupin osob na důchodovém pojištění stává, pokud bylo za tuto dobu v České republice zapláceno pojistné⁸⁷.

B. Dobrovolná účast na důchodovém pojištění

Důchodového pojištění mají možnost se dobrovolně účastnit i osoby, které

---

⁸⁵ Tyto osoby jsou stanoveny v § 5 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁶ Podrobnosti stanoví § 9 -10 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷ Výjimky jsou stanoveny v § 11 odst. 2, 3 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

nespadají do žádné kategorie povinně pojištěných osob. Dobrovolná účast na důchodovém pojištění se považuje za dobu důchodového pojištění. Je možná nejdříve od 1. ledna 1996 (před tímto datem právní předpisy dobrovolnou účast neupravovaly). Podmínkou dobrovolné účasti na důchodovém pojištění je dosažení věku 18 let, a podání přihlášky k účasti na důchodovém pojištění místně příslušné okresní správě sociálního zabezpečení.

Účast na dobrovolném důchodovém pojištění je možná pouze ze zákonem stanovených důvodů⁸⁸. Důvodem je například vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání, pokud po tuto dobu nenáleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci.

K dobrovolné účasti na důchodovém pojištění se mohou přihlásit též ostatní osoby starší 18 let, jestliže podaly přihlášku k účasti na důchodovém pojištění. V tomto případě je ale účast možná nejvýše v rozsahu deseti let. Do této doby se nezapočítává dobrovolné důchodové pojištění ze zákonem taxativně stanovených důvodů. Za dobu přede dnem podání přihlášky je však účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu jednoho roku bezprostředně přede dnem podání přihlášky.

3. Doby důchodového pojištění

Jednou z důležitých podmínek nároku na důchod je získání stanovené doby důchodového pojištění. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů rozlišuje dobu důchodového pojištění a náhradní dobu důchodového pojištění. Tyto doby důchodového pojištění jsou zákonem vymezeny v závislosti na časovém období⁸⁹. Doby důchodového pojištění jsou v případě

---

⁸⁸ Taxativní výčet je uveden v § 6 odst. 1) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁹ Doby důchodového pojištění získané od 1. ledna 1996 jsou zákonem definovány prostřednictvím institutu účasti na důchodovém pojištění s tím, že v některých případech je třeba splnit ještě další podmínky pro to, aby se tyto doby hodnotily jako doby důchodového pojištění nebo náhradní doby důchodového pojištění. Doby důchodového pojištění získané před 1. lednem 1996 jsou pak vymezeny odkazem na předpisy platné před 1. lednem 1996, a to tak, že doby zaměstnání získané podle těchto dřívějších předpisů před 1. lednem 1996 se pro účely zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů považují za doby pojištění a náhradní doby získané podle těchto dřívějších předpisů před 1. lednem 1996 považují za náhradní doby pojištění (Příb, J. Kdy do důchodu a za kolik. 11. aktualizované vydání. Praha : Grada Publishing, 2009, 18 s).

přímých důchodů⁹⁰ určující pro vznik nároku na dávku důchodového pojištění i pro stanovení její výše.

V případě souběhu jednotlivých dob důchodového pojištění, nebo náhradních dob důchodového pojištění nebo doby důchodového pojištění s náhradní dobou důchodového pojištění se pro stanovení celkové doby důchodového pojištění pro vznik nároku na důchod a výši procentní výměry důchodu započte jen doba, jejíž zápočet je výhodnější.

A. Doba důchodového pojištění

Doba důchodového pojištění je dobou účasti na důchodovém pojištění osoby, jejíž účast na tomto důchodovém pojištění byla založena její výdělečnou činností, pokud za tuto dobu bylo v České republice zapláceno pojistné.

Doby důchodového pojištění se obvykle prokazují evidenčním listem důchodového pojištění. Tyto evidenční listy vyplňuje zaměstnavatel za každý kalendářní rok a předkládá je orgánům správy sociálního zabezpečení.

B. Náhradní doba důchodového pojištění

Náhradní doba důchodového pojištění je dobou účasti na důchodovém pojištění, která nebyla založena výdělečnou činností osoby účastné na důchodovém pojištění, ale tato osoba splňuje podmínky, se kterými zákon spojuje účast na důchodovém pojištění v ostatních případech. Za náhradní doby důchodového pojištění se pojistné neplatí. Podmínkou pro to, aby se doba hodnotila jako náhradní doba důchodového pojištění, je její získání na území České republiky (výjimkou je doba péče o dítě do čtyř let věku) a délka jejího trvání alespoň jeden rok.

Za náhradní dobu důchodového pojištění⁹¹ se považují například tyto doby.

---

⁹⁰ Důchody lze dělit na důchody přímé a pozůstalostní. Mezi důchody přímé se řadí důchod starobní a důchod invalidní. Mezi důchody pozůstalostní patří důchod vdovský, vdovecký a sirotčí.

⁹¹ Náhradní doby důchodového pojištění se pro vznik nároku na starobní důchod u osob, kterým vznikne nárok na tento důchod před rokem 2019 a pro stanovení výše procentní výměry dělí na ty, které se započítávají v rozsahu 80 % a ty, které se započítávají plně. Plně se započítává pouze péče o dítě, péče o osobu závislou na péči jiné osoby a výkon vojenské služby v ozbrojených silách České republiky.

- Doba studia, již se rozumí doba soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední nebo vyšší odborné škole nebo vysoké škole v České republice.
  - Doba studia po dosažení věku 18 let získaná do 31. prosince 2009 se hodnotí jako náhradní doba důchodového pojištění, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia. Po 1. lednu 2010 se doba studia již za náhradní dobu důchodového pojištění nepovažuje⁹².
- Doba osobní péče o dítě ve věku do čtyř let⁹³.
  - Dobu osobní péče o dítě ve věku do čtyř let je možno započítat jak ženám, tak i mužům. Tutéž dobu péče o dítě nelze ale započítat současně více osobám. Pečovalo-li o dítě současně více osob, započte se tato péče jako náhradní doba důchodového pojištění té osobě, která pečovala o dítě v největším rozsahu. V úvahu rovněž přichází postupná péče o totéž dítě, kdy každému z rodičů bude započtena jiná doba této péče. Zákon nestanoví žádná kritéria pro hodnocení pojmu „péče v největším rozsahu“, proto bude záležet na konkrétních okolnostech každého jednotlivého případu⁹⁴.
  - Ženám se doba péče o dítě vykonávaná před 1. lednem 1996 hodnotí jako náhradní doba důchodového pojištění za podmínek stanovených předpisy platnými před tímto dnem, ale v rozsahu stanoveném zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a to až do čtyř let věku dítěte, i když dle dřívějších právních předpisů se hodnotila jen doba péče o dítě do tří let jeho věku^{95, 96}.
- Doba péče o osobu závislou na péči jiné osoby⁹⁷, již se rozumí osobní péče o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I ((lehká závislost) - náhradní dobou pojištění je od 1. ledna 2008), nebo osobní péče

⁹² Jako doba důchodového pojištění se zohledňuje pouze pro účely nároku na invalidní důchod.

⁹³ Doba péče o dítě a výchova dítěte jsou dva odlišné pojmy. Výchova dítěte je rozhodná pro určení počtu dětí, které žena vychovala a jejichž počet určuje její důchodový věk jako jednu z podmínek nároku na starobní důchod. Naproti tomu doba péče o dítě se zohledňuje za stanovených podmínek jako náhradní doba důchodového pojištění. Dobu péče o dítě lze započítat i muži naproti tomu výchova dítěte se týká pouze žen.

⁹⁴ Příb, J., Důchodové pojištění při péči o dítě, Právo a zaměstnání, 2003, č. 5, 21 – 24 s.

⁹⁵ Příb, J., Důchodové pojištění při péči o dítě, Právo a zaměstnání, 2003, č. 5, 21 – 24 s.

⁹⁶ Mužům lze dobu péče o dítě započítat až od 1. ledna 1996, protože předchozí předpisy započtení doby péče o dítě muži neumožňovaly.

⁹⁷ Stupeň a důvody závislosti stanoví § 8 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud spolu žijí v domácnosti. Podmínka domácnosti se nevyžaduje, jde-li o osobu blízkou (náhradní dobou pojištění je od 1. ledna 2007).

- V době do 1. ledna 2007 byla náhradní dobou pojištění také doba péče o převážně nebo úplně bezmocnou osobu nebo částečně bezmocnou osobu starší 80 let, pokud spolu žili v domácnosti. Soužití v domácnosti se nevyžadovalo, pokud šlo o osobu blízkou a do 31. prosince 2006 byla náhradní dobou též doba péče o dítě ve věku do 18 let dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči.
- Doba evidence u úřadu práce, již se rozumí doba vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání po dobu, po kterou náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci.
  - Pokud podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáleží, započítává se v rozsahu nejvýše tří let. Tato doba tří let se zjišťuje zpětně ode dne vzniku nároku na důchod⁹⁸. Doba evidence jako uchazeč o zaměstnání před rokem 1996 se započítává bez omezení.
- Doba trvání dočasné pracovní neschopnosti po skončení výdělečné činnosti, která zakládala účast na nemocenském pojištění, pokud dočasná pracovní neschopnost vznikla v době této výdělečné činnosti, popřípadě v ochranné lhůtě, a to za podmínky, že si ji pojištěnec nepřivodil úmyslně. Také doba karantény nařízené v době této výdělečné činnosti nebo v ochranné lhůtě a doba trvání podpůrné doby u ošetrovného a v období před porodem u peněžité pomoci v mateřství.

Náhradní doby důchodového pojištění se prokazují různými způsoby⁹⁹. Například výchovu dítěte a péči o dítě do čtyř let věku v období před 1. červencem 2007 prokazuje žena, která z důvodu výchovy dítěte uplatňuje nárok na nižší důchodový věk a žádá o zápočet doby péče o takové dítě, svým čestným prohlášením

---

⁹⁸ Doba, po kterou podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáležela před dosažením věku 55 let, se započítává v rozsahu nejvýše jednoho roku (toto platí od 1. ledna 2009).

⁹⁹ Prokazování některých dob je výslovně upraveno v § 85 zákona č. 582/1991 o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

a rodným listem dítěte nebo jiným dokladem o vztahu k dítěti.

Některé z výše uvedených náhradních dob pojištění jsou zároveň vyloučenými dobami. Vyloučené doby jsou časové úseky, v nichž občan nemá příjmy, které by byly započitatelné do vyměřovacích základů z objektivních důvodů. Jejich smyslem je zamezit rozmělnění průměru pro stanovení výpočtového základu¹⁰⁰. Nejčastější z nich je doba pobírání nemocenské¹⁰¹.

4. Pojistné

Pojistné na důchodové pojištění je spolu s pojistným na nemocenské pojištění a příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti součástí pojistného na sociální zabezpečení a odvádí se jednou částkou příslušné okresní správě sociálního zabezpečení. Výše pojistného je stanovena procentní sazbou z příslušného vyměřovacího základu, který slouží ke stanovení základu pro výpočet důchodu. V případě zaměstnance se na platbě pojistného podílí zaměstnavatel. Pojistné na důchodové pojištění je příjmem státního rozpočtu a je vedeno na samostatném účtu.

5. Výše dávek

Výše každého důchodu se skládá ze dvou složek, a to základní výměry a procentní výměry. Základní výměra se stanoví pevnou částkou a je stejná pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby důchodového pojištění a výši výdělků. Procentní výměra se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu nebo z procentní výměry důchodu zemřelého.

Výše procentní výměry přímých důchodů je u každé osoby individuální. Stanoví se z výpočtového základu danou procentní sazbou za každý celý rok doby důchodového pojištění, přičemž při stanovení výpočtového základu lze obecně zohlednit jen ty příjmy, které byly dosaženy na základě započitatelné doby

---

¹⁰⁰ Voříšek, V. Náhradní doby důchodového pojištění a vyloučené doby, Právo a zaměstnání, 2008, č. 8 - 9, 21 s.

¹⁰¹ Vyloučené doby jsou uvedeny v § 16 odst. 4 - 8 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

důchodového pojištění¹⁰². Výše procentní výměry pozůstalostních důchodů se stanoví procentní sazbou z procentní výměry přímého důchodu pozůstalého.

Vedle výše přiznaného důchodu je významná též otázka vývoje reálné hodnoty důchodu postupem času. Růst cen a mezd znamená snižování reálné hodnoty důchodu a tedy pokles životní úrovně důchodců. Pravidla pro zvyšování důchodů stanoví zákon¹⁰³. Vyplácené důchody se zvyšují jednak v pravidelném termínu a jednak mimo tento pravidelný termín¹⁰⁴.

6. Dávky důchodového pojištění

Podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, jsou osoby účastné důchodového pojištění zabezpečení v životních situacích, kterými jsou stáří, invalidita a úmrtí živitele nebo manžela. Tehdy mají tyto osoby nárok na výplatu důchodu.

Z důchodového pojištění jsou poskytovány čtyři druhy důchodů, a to:

- starobní důchod (včetně tzv. předčasného starobního důchodu),
- invalidní důchod¹⁰⁵,
- vdovský důchod a vdovecký důchod,
- sirotčí důchod.

Z důchodů výše uvedených určité zvláštní podmínky či odchylky pro získání nároku na dávku důchodového pojištění týkající se pouze žen jsou stanoveny u starobního důchodu a pouze ženám je pak určen vdovský důchod. Tyto důchody jsou proto podrobně popsány v následujících kapitolách. V případě invalidního a sirotčího důchodu jsou podmínky nároku pro ženy i muže stejné. Vdovecký důchod je určen, jak z názvu vyplývá, pouze mužům. Z tohoto důvodu se těmito dávkami důchodového pojištění podrobně nezabývám.

¹⁰² Podrobně viz. § 15 - 19a zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ Konkrétně § 67 - 67a zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁴ Od lednové splátky 2011 došlo k zvýšení všech důchodů vyplácených z českého důchodového systému. Základní výměra důchodu se zvýšila na 2 230 Kč měsíčně a procentní výměra o 3,9%.

¹⁰⁵ Před rokem 2010 existovaly dva samostatné důchody, a to plný invalidní důchod a částečný invalidní důchod.

6.1 Starobní důchod

6.1.1 Pojem a účel

Starobní důchod představuje v České republice hlavní formu zabezpečení osob ve stáří. Starobní důchod je nejčetnějším z druhů důchodu a lze jej pokládat i za nejdůležitější. Náklady na jeho poskytování tvoří daleko největší položku ve výdajích na důchodové pojištění a systémové změny se provádějí prvotně u tohoto druhu důchodu a pro jiné druhy se pak odvozují. Jeho účelem je nahradit ztrátu nebo omezení pracovního příjmu, které jsou způsobeny věkem jako sociální událostí¹⁰⁶.

Podmínky nároku na starobní důchodu u žen a mužů vykazují určité odlišnosti. Protože je tato rigorózní práce věnována ženám, další rozbor platné právní úpravy je zaměřen právě na ně.

6.1.2. Podmínky nároku

Nárok na starobní důchod je podmíněn získáním zákonem stanovené doby důchodového pojištění a dosažením důchodového věku, popřípadě splněním dalších podmínek stanovených zákonem.

6.1.2.1. Doba důchodového pojištění

Jak bylo již výše uvedeno jednou z podmínek nároku na starobní důchod je získání potřebné doby důchodového pojištění. Zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zavedl s účinností od 1. ledna 2010 v rámci důchodové reformy postupné prodlužování doby důchodového pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod.

V roce 2010 vznikl nárok na starobní důchod ženě, která dosáhla důchodového věku a získala 26 let doby důchodového pojištění. Každý rok se až do roku 2018 zvyšuje potřebná doba důchodového pojištění o jeden rok. Po roce

---

¹⁰⁶ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C.H Beck, 2010, XII. kapitola, 217 s. autor kapitoly Voříšek, V.

2018 tak bude mít žena nárok na starobní důchod, pokud dosáhne důchodového věku a získá 35 let důchodového pojištění¹⁰⁷. Pro zjištění potřebné doby důchodového pojištění je rozhodující výhradně rok dosažení důchodového věku¹⁰⁸.

Po roce 2014 bude mít nárok na starobní důchod i žena, která dosáhne důchodového věku po tomto roce a získá alespoň 30 let doby důchodového pojištění. Do této doby se náhradní doby důchodového pojištění nezapočítávají.

Pokud žena nesplní výše uvedenou podmínku doby trvání důchodového pojištění, má nárok na starobní důchod též, pokud získá dobu důchodového pojištění nejméně 16 let a před rokem 2011 dosáhla věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený pro muže stejného data. Také v tomto případě dochází k postupnému zvyšování potřebné doby důchodového pojištění a to až do roku 2014. Po tomto roce tak bude, v případě dosažení věku aspoň o 5 let vyššího než je důchodový věk stanovený pro muže stejného data, potřebnou dobou získání 20 let důchodového pojištění.

Žena, která nesplňuje žádnou z výše uvedených podmínek, má nárok na starobní důchod též, jestliže dosáhla věku 65 let a splnila zákonné podmínky nároku na invalidní důchod¹⁰⁹.

Přehled dob důchodového pojištění, případně náhradních dob důchodového pojištění a za dobu od roku 1986 přehled vyměřovacích základů a vyloučených dob, které jsou v evidenci příslušného orgánu sociálního zabezpečení jsou uvedeny na osobním informativním listu důchodového pojištění, o který lze požádat jednou za kalendářní rok Českou správu sociálního zabezpečení.

---

¹⁰⁷ Podrobné údaje jsou uvedeny v příloze č. 3.

¹⁰⁸ Například žena dosáhla v roce 2010 důchodového věku, ale nárok na starobní důchod jí nevznikl, protože byla pojištěna pouze 23 let. Nárok na starobní důchod jí vznikne poté, co získá chybějící dobu 3 let důchodového pojištění, i když je pro ty, jež dosáhnou důchodového věku v roce 2013 stanovena potřebná doba důchodového pojištění 29 let.

¹⁰⁹ Nárok na invalidní důchod má účastník důchodového pojištění, jestliže nedosáhl věku 65 let a stal se invalidním a získal potřebnou dobu důchodového pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo se stal invalidním následkem pracovního úrazu.

6.1.2.2. Důchodový věk

Stáří je obdobím v životě člověka, kdy do určité míry dochází k úbytku fyzických a psychických schopností z důvodu opotřebování organismu během prožitých let. Prožívání stáří je individuální záležitost, stejně jako je individuální pocit stáří u každého jedince¹¹⁰. Odchod do důchodu je tak vždy věcí osobního rozhodnutí oprávněné osoby, která si volí, zda a kdy podá žádost o přiznání důchodu z důchodového pojištění.

Důchodovým věkem obecně rozumíme právními předpisy stanovený věk, jehož dosažení je jednou z podmínek vzniku nároku na starobní důchod¹¹¹. V České republice je důchodový věk pro ženy a muže stanoven rozdílně. Důchodový věk žen je nižší než důchodový věk mužů a jeho výše je u žen navíc určována ještě podle počtu vychovaných dětí¹¹². U obou pohlaví se dále důchodový věk rozlišuje podle věku narození. Důchodový věk můžeme dělit také na snížený důchodový věk a obecný důchodový věk.

A. Snížený důchodový věk

Při stanovení sníženého důchodového věku se zohledňují právní předpisy přijaté před účinností zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a zachovávají se tak výhodnější nároky získané podle těchto předpisů. Zachování sníženého důchodového věku ve zvláštních případech je dáno jednak sociálními hledisky a jednak obecnými právními zásadami o zachování získaných nároků^{113,114}.

B. Obecný důchodový věk

Obecný důchodový věk je stanoven podle roku narození v závislosti na časovém období.

---

¹¹⁰ Koldinská, K. Sociální právo. 1. vydání. Praha : C. H .Beck, 2007, 110 s.

¹¹¹ Tomeš, I. a kol. Právo sociálního zabezpečení. Teorie a mezinárodní srovnání. Všehrad, 1995, 159 s.

¹¹² Odstupňování důchodového věku u žen dle počtu vychovaných dětí bylo zavedeno zákonem č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení.

¹¹³ Příb, J. Kdy do důchodu a za kolik. 11. aktualizované vydání. Praha : Grada Publishing, 2010, 49, 52 s.

¹¹⁴ Jedná se například o snížený důchodový věk v důsledku získání stanoveného počtu let v preferovaných zaměstnáních nebo v návaznosti na práci horníků pod zemí v hlubinných dolech nebo snížený důchodový věk v důsledku účasti v odboji. Snížený důchodový věk se nezvyšuje o příslušný počet kalendářních let jako v případě obecného důchodového věku.

a) Důchodový věk žen narozených před rokem 1936 se liší podle počtu vychovaných dětí a činí:

- 53 let, pokud vchovaly alespoň pět dětí,
- 54 let, pokud vchovaly tři nebo čtyři děti,
- 55 let, pokud vchovaly dvě děti,
- 56 let, pokud vchovaly jedno dítě,
- 57 let

U mužů je důchodový věk jednotný a činí 60 let.

b) Důchodový věk žen narozených žen v období let 1936 – 1968 se postupně zvyšuje¹¹⁵ o čtyři měsíce za každý započatý kalendářní rok až na 65 let pro ženy, které nevchovaly žádné dítě nebo vchovaly jedno dítě, a dále na věk 62 až 64 let u ostatních žen podle počtu vychovaných dětí¹¹⁶ (to znamená až na důchodový věk stanovený pro pojištěnce narozené po roce 1968).

c) Důchodový věk žen narozených po roce 1968 činí důchodový věk:

- 62 let, pokud vchovaly alespoň čtyři děti,
- 63 let, pokud vchovaly tři děti,
- 64 let, pokud vchovaly dvě děti,
- 65 let.

U mužů činí důchodový věk 65 let.

Záměrem důchodové reformy je pokračovat v postupném zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod s cílem dosáhnout věkové hranice 65 let pro muže i ženy (muži by měli tuto hranici dosáhnout po roce 2030, ženy pak po roce 2043)¹¹⁷.

Obecný a snížený důchodový věk jsou si rovnocenné. Proto splňuje-li

---

¹¹⁵ Podrobná tabulka je uvedena v příloze č. 4.

¹¹⁶ Za důchodový věk se považuje věk dosažený v posledním přičteném kalendářním měsíci v den, který se číslem shoduje se dnem narození pojištěnce. Neobsahuje-li takto určený měsíc takový den, považuje se za důchodový věk ten věk, který je dosažen v posledním dni posledního přičteného kalendářního měsíce.

¹¹⁷ www.mpsv.cz/cs/4380

například žena podmínky pro snížený důchodový věk 50 let, budou se podmínky pro nárok na předčasný starobní důchod zjišťovat k tomuto věku 50 let.

6.1.3. Výchova dítěte

Jak již bylo výše uvedeno, jedním z kritérií pro stanovení důchodového věku ženy je počet vychovaných dětí. Právo na snížení věkové hranice pro nárok na starobní důchod v závislosti na počtu vychovaných dětí náleží ale pouze ženám. Mužům toto právo nepřísluší, a to ani v případě, kdy prokazatelně dítě sami vychovávali. Tato skutečnost je předmětem kritiky, protože zvýhodnění žen v rámci důchodového pojištění pouze z důvodu pohlaví je chápáno jako porušení principu rovnosti obou pohlaví¹¹⁸.

Podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod je splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě:

- aspoň po dobu deseti let před dosažením zletilosti dítěte,
- aspoň po dobu pěti let před dosažením zletilosti dítěte, pokud se žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, a osobně o něj pečuje nebo pečovala nepřetržitě až do dosažení jeho zletilosti,
- od jeho narození do jeho úmrtí, pokud dítě zemřelo po dosažení šesti měsíců věku,
- aspoň poslední tři roky před dosažením věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod.

Aby žena mohla uplatnit možnost snížení důchodového věku ovlivněného výchovou dítěte, musí se jednat o výchovu takového dítěte, které má určitý, zákonem vymezený vztah k ženě, která je vychovala. Za takové dítě se považuje dítě:

- vlastní,
- osvojené,

---

¹¹⁸ Otázkou stanovení důchodového věku v závislosti na počtu vychovaných dětí se zabýval Ústavní soud ve svém nálezu č. 341/2007 (sp.zn.Pl.ÚS 53/04). Ústavní soud zamítl návrh na zrušení § 32 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jež tuto záležitost upravuje. Jedním z důvodů pro toto rozhodnutí bylo mimo jiné i to, že „řešení nerovného postavení mužů a žen v rámci důchodového pojištění nelze nalézt bez komplexní a moudře načasované úpravy systému celého důchodového pojištění“ a „případné odstraňování nerovností mužů a žen v oblasti důchodového pojištění by mělo plně odrážet vývoj sociálních poměrů ve společnosti“.

- převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů, a to:
  - na základě rozhodnutí příslušného orgánu,
  - na základě rozhodnutí orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo dřívějšího příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče budoucího osvojitele nebo do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem,
  - dítě manžela, které mu bylo svěřeno do výchovy rozhodnutím soudu nebo na základě dohody rodičů schválené soudem,
  - dítě manžela, nemá-li druhý z rodičů rodičovskou zodpovědnost,
  - dítě manžela, zemřel-li druhý rodič dítěte nebo není-li znám,
  - dítě, jež bylo převzato do péče na základě předběžného opatření vydaného v rámci řízení o svěřeni dítěte do výchovy.

Do doby péče o dítě potřebné ke splnění podmínky výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod se započítává též doba, po kterou žena nemohla o dítě osobně pečovat pro nemoc nebo proto, že dítě bylo ze zdravotních důvodů v ústavní péči.

Podmínkou uznání výchovy dítěte není zápočet náhradní doby péče o dítě. Zápočet doby péče o dítě muži jako náhradní doby pojištění nebrání tomu, aby byla uznána výchova tohoto dítěte ženě, vychovávala-li žena dítě po stanovenou dobu. Není vyloučeno, aby se pro účely výchovy dítěte hodnotila výchova téhož dítěte více ženám, je-li u každé ženy splněna podmínka výchovy po stanovenou dobu¹¹⁹.

6.1.4. Předčasný starobní důchod

Z hlediska obecného důchodového věku lze rozlišovat dva druhy starobního důchodu, a to řádný starobní důchod, na který vzniká nárok nejdříve dosažením důchodového věku a předčasný starobní důchod, na který vzniká nárok před dosažením důchodového věku.

Ženě může vzniknout nárok na starobní důchod i před dosažením

---

¹¹⁹ Příb, J., Důchodové pojištění při péči o dítě, Právo a zaměstnání, 2003, č. 5, 21 – 24 s.

důchodového věku v případě, že získala potřebnou dobu důchodového pojištění a dosáhla alespoň věku 60 let, pokud její důchodový věk činí alespoň 63 let, nebo ji do dosažení důchodového věku ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše tři roky, pokud je její důchodový věk nižší než 63 let¹²⁰.

I v případě předčasného starobního důchodu se postupně prodlužuje délka potřebné doby důchodového pojištění pro nárok na tento důchod, a to obdobně jako v případě řádného starobního důchodu.

Přiznáním předčasného starobního důchodu¹²¹ zaniká nárok na přiznání řádného starobního důchodu. To znamená, že takto přiznaný důchod nelze ke dni dovršení důchodového věku přepočítat. Doba od přiznání předčasného starobního důchodu do dosažení důchodového věku se nehodnotí jako doba důchodového pojištění. Jedinou možností jak lze změnit výši přiznaného předčasného starobního důchodu je vykonávat výdělečnou činnost v rozsahu, který zakládá účast na důchodovém pojištění, bez současného pobírání předčasného trvale kráceného starobního důchodu.

6.1.5. Výše

Výše starobního důchodu (řádného i předčasného) se skládá stejně jako u ostatních druhů důchodů ze dvou složek, a to základní výměry a procentní výměry.

Výše základní výměry je jednotná pro všechny osoby důchod pobírající a činí 2 230 Kč měsíčně. Výše procentní výměry se stanoví individuálně procentní sazbou z výpočtového základu podle získané doby důchodového pojištění¹²². Přitom se rozlišuje doba důchodového pojištění získaná do vzniku nároku na tento důchod a doba důchodového pojištění získaná po vzniku nároku tento důchod. Výše procentní výměry starobního důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně.

---

¹²⁰ Dle původní právní úpravy § 30 zákona č. 155/195 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2009, bylo možno přiznat předčasný „dočasně“ krácený starobní důchod až pět let před dosažením důchodového věku.

¹²¹ Předčasný starobní důchod lze přiznat nejdříve ode dne podání žádosti o přiznání tohoto důchodu. Za den vzniku nároku se považuje den, od něhož je důchod přiznán.

¹²² Podrobně viz. § 34 – 36 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

6.1.6. Souběh nároku na starobní důchod s ostatními dávkami důchodového pojištění

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu více důchodů téhož druhu nebo na výplatu starobního důchodu nebo invalidního důchodu, vyplácí se jen jeden důchod, a to důchod vyšší. V případě, že jsou současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního nebo invalidního důchodu ve stejné výši, vyplácí se důchod, který si žena zvolí.

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního důchodu a na výplatu vdovského nebo vdoveckého, vyplácí se nejvyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry¹²³. Přiznání předčasného starobního důchodu vylučuje nárok na řádný starobní důchod.

Poživateli starobního důchodu přiznaného s použitím nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, nemůže vzniknout nárok na starobní důchod podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

6.1.7. Uplatnění nároku

Žádost o starobní důchod sepisuje okresní správa sociálního zabezpečení příslušná podle místa trvalého bydliště žadatele. Žádost je možné sepsat čtyři měsíce před datem, od něhož je přiznání starobního důchodu požadováno¹²⁴. O nároku na starobní důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení¹²⁵.

Žena spolu s žádostí o starobní důchod v souvislosti s výchovou dětí předkládá:

- rodné listy dětí, případně výpisy z matriky narození,

¹²³ Platí pouze v případě, že v § 59 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, není stanoveno jinak.

¹²⁴ Podrobnosti stanoví § 82 - 83 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁵ Pokud jde o příslušníky ozbrojených sborů k sepsání žádosti o starobní důchod a k rozhodování o něm jsou příslušné orgány Ministerstva vnitra, Ministerstva obrany, příp. Ministerstva spravedlnosti.

- jde-li o osvojené dítě, příslušný doklad prokazující osvojení dítěte,
- jde-li o dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů, rozhodnutí příslušného orgánu, kterým bylo dítě svěřeno do péče žadatele. Prokazuje-li žena, že pečovala o dítě manžela, předkládá úmrtní list matky dítěte anebo rozhodnutí soudu, že dítě bylo svěřeno do výchovy jejího manžela a doklady prokazující dobu trvání manželství s otcem dítěte.

Nárok na starobní důchod vzniká dnem splnění zákonem stanovených podmínek. Po dosažení nároku na řádný starobní důchod může žena setrvat ve výdělečné činnosti¹²⁶, popřípadě znovu začít vykonávat výdělečnou činnost a rozhodnout se, zda o starobní důchod požádá, a v případě, že jí již byl řádný starobní důchod přiznán, zda jí bude vyplácen. Pro výplatu řádného starobního důchodu při současném výkonu výdělečné činnosti nejsou od 1. ledna 2010 stanoveny žádné další podmínky¹²⁷. Naproti tomu výplata předčasného starobního důchodu při současném výkonu výdělečné činnosti do dosažení důchodového věku nenáleží.

Důchod se vyplácí přímo oprávněnému nebo jeho zákonnému zástupci v hotovosti prostřednictvím držitele poštovní licence nebo bankovním převodem na účet. Formu výplaty si při podání žádosti o důchod volí sám žadatel.

6.2. Vdovský důchod

6.2.1. Pojem a účel

Vdovský důchod je druhem pozůstalostního důchodu, na který má za podmínek stanovených zákonem nárok manželka zemřelého. Na vdovský důchod nemá nárok žena žijící v registrovaném partnerství, družka ani bývalá (rozvedená) manželka, a to ani v případě, že zemřelý manžel jí byl povinen poskytovat výživné. Pro nárok na vdovský důchod není podstatné, jak dlouho manželství trvalo ani to, zda v době smrti manželé spolu žili ve společné domácnosti či nikoliv (rozhoduje

¹²⁶ Výdělečnou činností se rozumí činnost vykonávaná v rozsahu, který zakládá účast na důchodovém pojištění.

¹²⁷ Před rokem 2010 byl nárok na řádný starobní důchod při současném výkonu výdělečné činnosti podmíněn sjednáním pracovněprávního vztahu na dobu určitou nepřesahující dobu jednoho roku.

tedy pouze právní stav trvání manželství v době smrti)¹²⁸. Účelem jeho poskytování je zmírnit obtížnou ekonomickou situaci vdovy po úmrtí manžela.

6.2.2. Podmínky nároku

Vdova má nárok na vdovský důchod, jestliže její zemřelý manžel:

- byl poživitelem starobního důchodu nebo
- byl poživitelem invalidního důchodu nebo
- splnil ke dni smrti podmínku potřebné doby důchodového pojištění pro nárok na invalidní důchod¹²⁹ nebo
- splnil ke dni smrti podmínky nároku na starobní důchod nebo
- zemřel následkem pracovního úrazu¹³⁰.

Vdovský důchod náleží vdově vždy po dobu jednoho roku od smrti manžela. Po uplynutí této doby má vdova nárok na vdovský důchod, pouze v případě, že splní některou z těchto podmínek:

- pečuje o nezaopatřené dítě,
  - Za nezaopatřené dítě se považuje dítě do skončení povinné školní docházky. Po skončení této docházky se dítě považuje za nezaopatřené až do věku 26 let, pokud
    - se soustavně připravuje na budoucí povolání¹³¹,
    - se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz,
    - z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu¹³² není schopno vykonávat výdělečnou činnost.
  - Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje

¹²⁸ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, XII. kapitola, 245 s. autor kapitoly Příb, J.

¹²⁹ Potřebnou dobou pro nárok na invalidní důchod u občana staršího 28 let je získání alespoň 5 let důchodového pojištění v posledních 10 letech. U pojištěnce staršího 38 let se podmínka potřebné doby pojištění považuje za splněnou též, byla-li tato doba získána v období posledních 20 let před vznikem invalidity.

¹³⁰ Co je pracovním úrazem stanoví § 25 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹³¹ Co je považováno za soustavnou přípravu dítěte na budoucí povolání stanoví § 21 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹³² Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se považuje zdravotní stav, který omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti významně pro pracovní schopnost, pokud tento zdravotní stav trvá déle než 1 rok nebo podle poznatků lékařské vědy lze předpokládat, že bude trvat déle než 1 rok.

za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

- Za nezaopatřené dítě se ale nepovažuje dítě, které je poživitelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně.
- pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II, (středně těžká závislost), stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost)¹³³,
  - Dítětem se obou případech rozumí dítě, které má po zemřelém nárok na sirotčí důchod, a dítě, které bylo v rodině zemřelého vychovááno, jde-li o vlastní (osvojené) dítě vdovy nebo bylo-li dítě aspoň jedním z nich převzato do dne smrti manžela do trvalé péče nahrazující péči rodičů¹³⁴.
- pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost)
- je invalidní ve třetím stupni,
- dosáhla alespoň věku o čtyři roky nižšího, než činí důchodový věk stanovený pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší^{135,136}.

Nárok na vdovský důchod zaniká, přestala-li být plněna některá z výše uvedených podmínek (podmínka péče o nezaopatřené dítě, dítě závislé na péči jiné osoby, rodiče nebo podmínka invalidity třetího stupně). Nárok na vdovský důchod vznikne znovu, jestliže se splní některá z těchto podmínek do pěti let po zániku dřívějšího nároku na vdovský důchod.

Dalším důvodem pro zánik nároku na vdovský důchod je uzavření nového manželství. V tomto případě náleží vdově částka ve výši dvanácti měsíčních splátek

---

¹³³ Stupně a důvody závislosti jsou upraveny v § 8 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁴ Které dítě je považováno za dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů stanoví § 20 odst. 2 zákona č. 155/1995., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁵ Do 31. prosince 2009 bylo pro pobírání vdovského důchodu po uplynutí jednoho roku od smrti manžela rozhodující dosažení věku 55 let (u mužů v případě vdoveckého důchodu pak věku 58 let).

¹³⁶ Záměrem probíhající důchodové reformy je sjednotit věkovou hranici žen a mužů pro nárok na vdovský/vdovecký důchod.

vdovského důchodu, na který měla nárok ke dni zániku nároku na vdovský důchod. Tato částka je splatná do tří měsíců od vzniku nového manželství.

Nárok na vdovský důchod zanikne také dnem právní moci rozhodnutí soudu o tom, že vdova úmyslně způsobila smrt manžela jako pachatelka, spolupachatelka nebo účastnice trestného činu.

6.2.3. Výše

Vdovský důchod se skládá, stejně jako u ostatních druhů důchodů, ze dvou částí, a to ze základní výměry a procentní výměry. Výše základní výměry je stejná pro všechny příjemce vdovského důchodu činí částku 2 230 Kč měsíčně. Výše procentní výměry činí polovinu procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok manžel v době smrti.

Pro stanovení výše vdovského důchodu, na který opětovně vznikl nárok po 31. prosinci 2009, platí, že výše jeho procentní výměry nesmí být nižší než činila výše procentní výměra, která náležela ke dni zániku nároku na tento důchod.

6.2.4. Uplatnění nároku

Žádost o vdovský důchod se podává písemně na předepsaném tiskopise příslušné okresní správě sociálního zabezpečení podle místa trvalého bydliště oprávněné osoby. O nároku na vdovský důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení¹³⁷.

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního nebo invalidního důchodu a na výplatu vdovského důchodu, vyplácí se nejvyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry. Obdobně se postupuje, jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu vdovského

---

¹³⁷ Stejně jako u starobního důchodu jsou v případě příslušníků ozbrojených sborů k sepsání žádosti o vdovský důchod a k rozhodování o něm příslušny orgány Ministerstva vnitra, Ministerstva obrany, případně Ministerstva spravedlnosti.

a sirotčího důchodu¹³⁸.

7. Společná ustanovení o dávkách

Nárok na důchod vzniká dnem splnění podmínek stanovených zákonem pro příslušný druh důchodu. Nárok na důchod uplynutím času nezaniká. Naproti tomu nárok na výplatu důchodu vzniká splněním podmínek stanovených zákonem pro vznik nároku na důchod a na jeho výplatu a podáním žádosti o přiznání nebo vyplacení důchodu. Nárok na výplatu důchodu nebo jeho části zaniká uplynutím pěti let ode dne, za který důchod nebo jeho část náleží.

Žádost o důchod podává osoba, jíž má být důchod přiznán, její zákonný zástupce, popřípadě rodinní příslušníci. Správní řád umožňuje i zastoupení zmocněncem na základě plné moci.

---

¹³⁸ Podrobně viz. § 59 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Kapitola VI. Státní sociální podpora

1. Účel a právní úprava

Státní sociální podpora je, jak již bylo uvedeno, systém státních dávek poskytovaných především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Stát se skrze jejich vyplácení z části podílí na krytí životních nákladů těchto rodin v případech, kdy je poskytnutí takových dávek z hlediska sociálního i ekonomického důvodné, a tak z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci.

System státní sociální podpory byl zaveden zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Tento zákon byl mnohokrát novelizován¹³⁹ a upravuje systém státní sociální podpory komplexně. Obsahuje nejen věcnou úpravu podmínek vzniku nároku na jednotlivé dávky, jejich výši a výplatu, ale i otázky organizace a řízení¹⁴⁰.

2. Podmínky nároku na dávky

Pro vznik nároku na dávky státní sociální podpory musí být splněny všechny zákonem stanovené podmínky. Základní podmínkou je trvalý pobyt na území České republiky. Mezi další podmínky patří výše příjmu ve stanoveném období, nezaopatřenost dítěte a další.

Nárok na dávky státní podpory má pouze fyzická osoba, jestliže ona a fyzické osoby s ní posuzované jsou na území České republiky hlášeny k trvalému pobytu, jde-li o státní občany České republiky nebo mají na území České republiky trvalý pobyt¹⁴¹, jde-li o cizince.

Dávky státní sociální podpory je možno dělit na dávky poskytované v závislosti na výši příjmu v rodině a dávky poskytované nezávisle na výši příjmu v rodině. V případě dávek poskytovaných v závislosti na výši příjmu v rodině se tyto

---

¹³⁹ Dnem 1. ledna 2011 nabyl účinnosti zákon č. 347/2010, kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí. Změny se týkaly i tohoto zákona, jednalo se zejména o úpravu podmínek nároku na porodné a došlo ke zrušení sociálního příplatku.

¹⁴⁰ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, XIII. kapitola, 255 s. autor kapitoly Štangová, V.

¹⁴¹ Výjimku tvoří fyzické osoby uvedené v § 3 odst. 2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a fyzické osoby, kterým byla krajským úřadem podmínka trvalého pobytu prominuta.

příjmy zjišťují za stanovené uplynulé období. Rozhodným obdobím je v závislosti na druhu dávky předcházející kalendářní rok nebo kalendářní čtvrtletí.

Příjem rozhodný pro přiznání dávky se stanoví jako měsíční průměr příjmů rodiny připadající na rozhodné období, tzv. rozhodný příjem. Okruh příjmů započitatelných do rozhodného příjmu je zákonem taxativně stanoven¹⁴². Jedná se například o příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání a z jiné samostatně výdělečné činnosti nebo dávky nemocenského a důchodového pojištění. Celková majetková situace rodiny není pro účely nároku na dávky státní sociální podpory rozhodující.

V případě nároku na dávky poskytované v závislosti na výši příjmu rodiny, je důležité vymezení okruhu osob, které jsou za rodinu považovány. Za rodinu se považuje oprávněná osoba a osoby s ní společně posuzované. Těmi jsou osoby zákonem taxativně stanovené, pokud s oprávněnou osobou trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby¹⁴³. Rodinu v zásadě tvoří nezaopatřené děti a jejich rodiče, popřípadě osoby, které rodiče nahrazují. Žije-li oprávněná osoba sama, považuje se za rodina sama tato osoba¹⁴⁴. Žádná z osob nemůže být posuzována jako oprávněná osoba nebo jako společně posuzovaná osoba současně ve více rodinách, pokud se jedná o společně posuzované osoby pro účely přídatku na dítě, porodného a rodičovského příspěvku¹⁴⁵.

Jsou-li rodiče dítěte rozvedeni, posuzuje se jako osoba společně posuzovaná s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič, s nímž dítě společně žije. Pokud bylo uvedeným rodičům dítě svěřeno do společné nebo střídavé výchovy obou rodičů posuzuje se s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič určený na základě dohody těchto rodičů s tím, že tuto dohodu mohou rodiče k prvnímu dni kalendářního čtvrtletí změnit.

---

¹⁴² Taxativní výčet stanoví § 5 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ Viz. § 7 odst 2 – 9 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁴ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, XIII. kapitola, 259 s, autor kapitoly Štangová, V.

¹⁴⁵ Jestliže je ale některá z uvedených osob společně posuzována pro účely přídatku na dítě nebo porodného, může být současně posuzována s jinými osobami jako společně posuzovaná pro příspěvek na bydlení, jsou-li splněny podmínky pro takový postup.

Za nezaopatřené dítě se považuje dítě do skončení povinné školní docházky. Po jejím skončení je za nezaopatřené dítě považováno nejdéle do dosažení 26 let věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání¹⁴⁶ nebo se nemůže pro nemoc nebo úraz soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost a nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopnost samostatnou výdělečnou činnost vykonávat. Po skončení povinné školní docházky je do 18. roku věku za nezaopatřené dítě považováno i dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci. Za nezaopatřené dítě se ale nepovažuje dítě, které je poživitelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně.

3. Životní a existenční minimum

Systém státní sociální podpory navazuje na životní minimum stanovené zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon stanoví životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití¹⁴⁷.

Institut životního minima je pro systém státní sociální podpory důležitý. Jednak protože nárok na některé dávky státní sociální podpory vzniká, nepřevyšuje-li rozhodný příjem v rodině součin částky životního minima rodiny a stanoveného koeficientu (například u porodného). Dále pak protože výše některých dávek státní sociální podpory se odvozuje od částek životního minima vynásobených určitým koeficientem (například některé dávky pěstounské péče).

---

¹⁴⁶ Co je považováno za soustavnou přípravu na budoucí povolání je stanoveno v § 12 - 15 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁷ Částka existenčního minima osoby činí měsíčně 2 020 Kč. Existenční minimum nelze použít v případě nezaopatřené dítěte, poživitele starobního důchodu, osoby invalidní ve třetím stupni a osoby starší 68 let.

V případě jednotlivce (fyzické osoby, která není posuzovaná společně s jinými fyzickými osobami, činí částka životního minima 3 126 Kč měsíčně. V případě, kdy je osoba posuzována společně s jinými osobami, jsou částky odstupňovány podle pořadí osob¹⁴⁸. Částka životního minima osoby, která je posuzovaná jako první v pořadí činí částku 2 880 Kč měsíčně. U osoby, která je posuzovaná jako druhá nebo další v pořadí činí částka životního minima měsíčně:

- 2 600 Kč u osoby od 15 let věku, která není nezaopatřeným dítětem,
- 2 250 Kč u nezaopatřeného dítěte od 15 do 26 let věku,
- 1 960 Kč u nezaopatřeného dítěte od 6 do 15 let věku,
- 1 600 Kč u nezaopatřeného dítěte do 6 let věku¹⁴⁹.

Životní minimum společně posuzovaných osoba se stanoví jako úhrn částek životního minima všech těchto osob. Společně se posuzují rodiče a nezletilé nezaopatřené děti a další zákonem stanovené osoby¹⁵⁰.

Pro posouzení toho, zda příjem osoby dosahuje částky životního minima nebo existenčního minima, se porovnává úhrn jejích započitatelných příjmů¹⁵¹ s částkou životního minima nebo existenčního minima. Pokud jsou však osoby posuzovány společně, porovnává se úhrn započitatelných příjmů všech společně posuzovaných osob s úhrnem částek životního minima posuzovaných osob.

4. Dávky státní sociální podpory

Ze státní sociální podpory jsou poskytovány následující dávky.

- Dávky, jejichž nárok je vázán na výši příjmu v rodině.
  - Přídavek na dítě

---

¹⁴⁸ Pořadí posuzovaných osob se stanoví tak, že se nejdříve posuzují osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi, a poté osoby, které jsou nezaopatřenými dětmi. V rámci každé z těchto skupin posuzovaných osob se pořadí stanoví podle věku od nejstarší po nejmladší osobu.

¹⁴⁹ Částky životního minima a částka existenčního minima mohou být zvýšeny nařízením vlády a to jednak v pravidelném termínu od 1. ledna nebo též v mimořádném termínu.

¹⁵⁰ Podrobnosti stanoví § 4 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵¹ Za započitatelné příjmy se považují příjmy uvedené v § 7 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

- Příspěvek na bydlení
- Porodné
- Dávky, které náleží bez ohledu na výši příjmu v rodině.
  - Rodičovský příspěvek
  - Dávky pěstounské péče
  - Pohřebné

Všechny dávky státní sociální podpory jsou peněžité a při splnění stanovených podmínek vzniká nárok na jejich získání přímo ze zákona. Některé dávky jsou jednorázové (například porodné, pohřebné), jiné se poskytují opakovaně každý měsíc po dobu trvání nároku (například rodičovský příspěvek).

Ženám v souvislosti s porodem a následnou péčí o malé dítě jsou ze státní sociální podpory poskytovány dvě dávky, a to porodné a rodičovský příspěvek. Tyto dávky jsou proto podrobně popsány v následujících kapitolách. Ostatními dávkami státní sociální podpory se podrobně nezabýváme, protože nejsou určeny primárně ženám, ani některé z podmínek nároku na tyto dávky nejsou z důvodu pohlaví rozdílné.

4.1 Porodné

4.1.1. Pojem a účel

Porodné je jednorázovou peněžitou dávkou státní sociální podpory, jejímž účelem je přispět rodině s nízkými příjmy na náklady související s narozením prvního živého dítěte. Porodné je poskytováno v závislosti na výši příjmu v rodině.

4.1.2. Podmínky nároku

Nárok na porodné je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v kalendářním čtvrtletí předcházejícím kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny.

Porodné náleží ženě, která porodila své první živé dítě nebo které se současně s prvním živě narozeným dítětem narodilo další živé dítě nebo děti, a před tímto

porodem jí nevznikl nárok na porodné v souvislosti s převzetím dítěte do trvalé péče nahrazující péči rodičů.

Otec dítěte má nárok na porodné v případě, kdy žena, která dítě nebo děti, které se narodily současně s prvním živým dítětem, zemřela. Další podmínkou je, aby tato žena ke dni porodu splnila výše uvedené podmínky nároku na porodné a porodné jí nebo jiné osobě nebylo vyplaceno.

Nárok na porodné vzniká dnem porodu dítěte.

Nárok na porodné má také osoba, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů¹⁵². Musí se jednat o první dítě této osoby, na které z důvodu jeho převzetí vznikl nárok na porodné, a před převzetím dítěte do péče nevznikl této osobě nárok na porodné v souvislosti s porodem. I zde platí podmínka, že příjmy v rodině v kalendářním čtvrtletí předcházejícímu kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny. Za stejných podmínek má nárok na porodné i osoba, která převzala do trvalé péči nahrazující péči rodičů dvě nebo více současně narozených dětí.

Nárok na porodné vzniká dnem převzetí dítěte. Nárok vznikne i v případě, že před převzetím dítěte do trvalé péče nahrazující péči rodičů vznikl nárok na porodné matce nebo otci dítěte. Pokud je dítě svěřeno do péče manželů vznikne nárok na porodné jen jednomu z nich. Který z nich to bude, záleží na jejich dohodě. Nedohodnou-li se, určí orgán, který o porodném rozhoduje, kterému z nich bude dávka přiznána.

4.1.3. Výše

Výše porodného je stanovena pevnou částkou a činí 13 000 Kč. V případě, že se s prvním živě narozeným dítětem narodí další živě narozené dítě nebo děti, činí výše porodného 19 500 Kč.

---

¹⁵² Za dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů se považuje dítě převzaté do péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu, jde-li o rozhodnutí podle §7 odst. 10 písm. a) a b) zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

4.1.4. Uplatnění nároku

Žádost o porodné se podává na předepsaném tiskopise „Žádost o porodné“¹⁵³ u příslušného úřadu státní sociální podpory podle místa trvalého bydliště osoby, která má na dávku nárok. Tento úřad pak také dávku vyplácí. Žádost se dokládá rodným listem dítěte. Pokud narozené dítě není občanem České republiky, prokáže oprávněná osoba jeho narození jiným způsobem.

Porodné se vyplácí jednorázově. Musí být vyplaceno nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž bylo přiznáno. Nárok na dávku musí být uplatněn do jednoho roku ode dne narození nebo převzetí dítěte do péče, jinak zaniká.

4.2. Rodičovský příspěvek

4.2.1. Pojem a účel

Rodičovský příspěvek je peněžitá opakující se obligatorní dávka státní sociální podpory, jejímž účelem je umožnit rodiči¹⁵⁴, aby se celodenně věnoval péči o malé dítě. Stát se jejím poskytováním částečně podílí na úhradě nákladů potřebných k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb tohoto rodiče¹⁵⁵. Je dávkou, jejíž poskytování není závislé na výši příjmu v rodině.

4.2.2. Podmínky nároku

Na rodičovský příspěvek má nárok rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Řádnou, celodenní a osobní péčí se rozumí péče o dítě v rodině obvyklá, kterou takové dítě vyžaduje, a která dostatečně zajišťuje jeho duševní a fyzický vývoj.

Podmínka osobní celodenní a řádné péče po celý kalendářní měsíc se považuje za splněnou, i když péče netrvala po celý kalendářní měsíc, i v kalendářním měsíci,

¹⁵³ Vzor tiskopisu je pro názornost přiložen – příloha č. 8.

¹⁵⁴ Rodičem se rozumí též osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů.

¹⁵⁵ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované Praha : C. H. Beck, 2010, XIII. kapitola, 268 s. autor kapitoly Štangová, V.

v němž:

- se dítě narodilo,
- rodič měl po část měsíce z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem,
- osoba dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu¹⁵⁶,
- dítě dosáhlo věku 2, 3, 4, 7, 10 nebo 15 let, do kterého náleží rodičovský příspěvek,
- dítě nebo rodič zemřeli,
- rodič převzal do péče vlastní dítě, které bylo do doby převzetí svěřeno do péče jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu nebo převzal do péče dítě, které bylo do dne převzetí umístěno na základě rozhodnutí příslušného orgánu v ústavu (zařízení), v němž bylo dítěti poskytováno plné přímé zaopatření nebo dítě z péče zdravotnického zařízení, které trvalo déle než tři kalendářní měsíce.
- bylo zjištěno, že jde o dítě, které je dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené¹⁵⁷, nebo že jde o zánik nároku na rodičovský příspěvek poskytovaný z důvodu péče o takovéto dítě ve zvýšené výměře nebo nižší výměře, nebo jde o vznik nároku na rodičovský příspěvek v nižší výměře, jestliže tomuto dítěti nenáleží příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách.

Podmínka osobní celodenní péče se považuje též za splněnou, i když fakticky rodič o dítě nepečuje a ani se nejedná o případy, kdy zákon umožňuje, aby v určitém rozsahu dítě navštěvovalo jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení, pokud rodič zajistil péči o dítě jinou zletilou osobou, v době, kdy je výdělečně činný (výše příjmu není omezena) nebo žákem či studentem soustavně se připravujícím na budoucí povolání, nejde-li o studium za trvání služebního poměru příslušníků ozbrojených sil.

---

¹⁵⁶ Za dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů se považuje dítě osvojené, dítě, jež bylo převzato do této péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu, dítě, jehož rodič zemřel nebo dítě manžela nebo partnera.

¹⁵⁷ Podrobněji viz. § 9 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Rodičovský příspěvek náleží i v případech, kdy:

- dítě, které nedosáhlo tří let věku, navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti nejvýše pět kalendářních dnů v kalendářním měsíci, bez ohledu na délku pobytu,
- dítě, které dosáhlo tří let věku, navštěvuje v tomtéž kalendářním měsíci mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nejvýše pět kalendářních dnů, bez ohledu na délku pobytu nebo v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně,
- dítě pravidelně navštěvuje léčebně rehabilitační zařízení nebo mateřskou školu nebo její třídu zřízenou pro zdravotně postižené děti nebo jesle se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně,
- dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené pravidelně navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím šest hodin denně, a dítě školního věku, které navštěvuje přípravnou třídu základní školy nebo školu poskytující základní nebo střední vzdělání,
- dítě navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně a jestliže stupeň zdravotního postižení zraku nebo sluchu obou rodičů (osamělého rodiče) je v rozsahu 50 % a více.
  - Pokud dojde v některém kalendářním měsíci k překročení výše uvedených omezení, nedojde k zániku nároku na rodičovský příspěvek, ale pouze k zániku nároku na jeho výplatu.

Je-li rodič pobírající rodičovský příspěvek nebo dítě, která zakládá nárok na tuto dávku, ze zdravotních důvodů v ústavní péči zdravotnického zařízení déle než tři kalendářní měsíce, nenáleží od čtvrtého kalendářního měsíce trvání této ústavní péče výplata rodičovského příspěvku. Toto neplatí, pokud rodič o toto dítě osobně, celodenně a řádně pečuje. Volbu délky pobírání rodičovského příspěvku v této době provést lze.

Má-li v rodině jeden z rodičů v kalendářním měsíci nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytnuté v souvislosti s porodem, rodičovský příspěvek náleží, jen je-li vyšší, a to ve výši rozdílu mezi rodičovským příspěvkem a těmito dávkami nemocenského pojištění.

Další podmínkou, která musí být splněna, aby vznikl nárok na rodičovský příspěvek je, aby rodič, kterému má vzniknout nárok na rodičovský příspěvek splňoval podmínku trvalého pobytu na území České republiky. Ostatní osoby tvořící rodinu už tuto podmínku splňovat nemusí.

Rodičovský příspěvek může být přiznán kterémukoliv z rodičů. Při péči o totéž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek náleží dávka jen jednomu, a to rodiči určenému na základě dohody rodičů. Pokud by se nedohodli, určí úřad státní sociální podpory, který o rodičovském příspěvku rozhoduje, kterému z rodičů tuto dávku přizná. Je-li v rodině více dětí zakládajících nárok na rodičovský příspěvek, náleží dávka jen jednou.

Nárok na rodičovský příspěvek má při splnění zákonných podmínek i žena ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody po dobu, po kterou pečuje o dítě na základě povolení, které jí bylo vydáno na žádost, aby ve výkonu vazby nebo trestu měla u sebe a starala se o své dítě¹⁵⁸.

4.2.3. Výše

Rodičovský příspěvek je stanoven ve čtyřech výších daných v pevných měsíčních částkách a činí měsíčně:

- ve zvýšené výměře 11 400 Kč,
- v základní výměře 7 600 Kč,
- ve snížené výměře 3 800 Kč,
- v nižší výměře 3 000 Kč.

---

¹⁵⁸ Podrobnosti stanoví § 67 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně souvisejících zákonů a § 28a zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

Zanikl-li nárok na rodičovský příspěvek proto, že se nejmladším dítětem v rodině stane jiné dítě, náleží rodičovský příspěvek v kalendářním měsíci, v němž vznikl nárok, ve výši, která náleží z důvodu péče o dítě, které se stalo nejmladším v rodině. Výjimkou je případ, kdy náleží rodičovský příspěvek z důvodu péče o dlouhodobě zdravotně postižené dítě nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě.

4.2.4. Možnosti čerpání

Rodičovský příspěvek je možno při splnění dalších podmínek čerpat do 2, 3 či 4 let věku dítěte nebo v případě péče o dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě do 7, 10 nebo 15 let jeho věku. Současně s volbou doby čerpání si rodič zároveň volí i příslušnou výši příspěvku.

Dobu čerpání si rodič zpravidla může zvolit z následujících možností:

- rychlejší čerpání – do 2 let věku dítěte,
- klasické čerpání – do 3 let věku dítěte,
- pomalejší čerpání - do 4 let věku dítěte.

A. Rychlejší čerpání

Rodič má nárok na čerpání rodičovského příspěvku ve zvýšené výměře do 2 let věku dítěte, pokud splní následující podmínky.

- Vznikne mu a prokáže nárok na peněžitou pomoc v mateřství nejméně ve výši 380 Kč za kalendářní den z důvodu porodu nebo převzetí dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek.
- Proveďte volbu délky pobírání rodičovského příspěvku ve zvýšené výměře nejpozději do konce druhého kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 22 týdnů života nebo 31 týdnů života, narodily-li se zároveň dvě a více dětí.

V případě, že rodič tyto podmínky nesplní, má nárok na čerpání rodičovského příspěvku do 3 nebo 4 let věku dítěte.

B. Klasické čerpání

Rodič má nárok na čerpání rodičovského příspěvku v základní výměře do 3 let věku dítěte, pokud splní následující podmínky.

- Vznikne mu a prokáže nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo na nemocenské poskytované v souvislosti s porodem z důvodu porodu nebo převzetí dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek.
- Provede volbu délky pobírání rodičovského příspěvku v základní výměře nejpozději do konce druhého kalendářního měsíce, v němž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 9 měsíců věku.

V případě, že rodič tyto podmínky nesplní, má nárok na čerpání rodičovského příspěvku do 4 let věku dítěte.

C. Pomalejší čerpání

Rodič má nárok na čerpání rodičovského příspěvku v základní výměře do 9 měsíců věku dítěte (od narození dítěte nebo po ukončení čerpání peněžité pomoci v mateřství) a poté ve snížené výměře až do 4 let věku dítěte v těchto případech.

- Nesplnil podmínku volby nároku na rodičovský příspěvek ve zvýšené ani základní výměře v termínu, který zákon pro takovou volbu stanoví.
- Neměl nárok na peněžitou pomoc v mateřství ani nemocenské poskytované v souvislosti s porodem z důvodu porodu nebo převzetí dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek.

Volbu nároku na rodičovský příspěvek je oprávněn provést jen rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek, a v době volby nároku má na rodičovský příspěvek nárok. Volbu nároku lze provést jen jednou. Tato volba zůstává spojena s dítětem po celou dobu, po kterou dítě zakládá nárok na rodičovský příspěvek. Nelze ji tedy změnit, a to ani rodičem, který převzal dítě do péče poté, kdy již byla volba nároku provedena.

4.2.5. Nárok na rodičovský příspěvek v případě péče o dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě

Specificky je nárok na rodičovský příspěvek upraven v případě, kdy je v rodině dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě.

Při péči o toto dítě náleží rodičovský příspěvek:

- v základní výměře ode dne zjištění, že jde o dítě, dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, do 7 let věku tohoto dítěte bez ohledu na dříve zvolenou rychlost čerpání,
- v základní výměře ode dne zániku nároku na rodičovský příspěvek poskytnutý ve zvýšené výměře, nejdříve však ode dne zjištění, že jde o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, do 7 let věku tohoto dítěte,
- v nižší výměře, jestliže tomuto dítěti nenáleží příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách¹⁵⁹, nejdříve však ode dne zjištění, že jde o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, a to od 7 do 15 let věku tohoto dítěte.

Dnem zjištění se rozumí nejdříve den podání žádosti o posouzení, zda jde o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené.

V případě, že dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě není nejmladším dítětem v rodině, nárok na rodičovský příspěvek náleží:

- v základní výměře do 7 let věku dítěte, pokud by jinak náležel rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině ve snížené výměře anebo by nárok na rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině již nebyl,
- v nižší výměře od 7 do 15 let věku dítěte, jestliže rodičovský příspěvek na jiné dítě v rodině nenáleží.

---

¹⁵⁹ Podrobněji viz. § 7 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

4.2.6. Uplatnění nároku

Žádost o rodičovský příspěvek se podává na předepsaném tiskopisu „Žádost o rodičovský příspěvek“ u příslušného úřadu státní sociální podpory. Žádost musí mimo jiné obsahovat i doklad o době pobírání peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem z důvodu porodu nebo převzetí dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek a doklad o jeho výši.

Volba nároku na čerpání rodičovského příspěvku uplatňuje oprávněná osoba na předepsaném tiskopisu „Žádost o rozhodnutí o volbě nároku na rodičovský příspěvek“ u úřadu státní sociální podpory, který o rodičovském příspěvku a volbě nároku rozhoduje.

Rodičovský příspěvek se vyplácí měsíčně po uplynutí kalendářního měsíce, za který náleží, nejpozději ale do konce kalendářního měsíce následujícího po tomto měsíci.

Pokud byl rodiči vyplacen rodičovský příspěvek a přitom nesplnil podmínky pro jeho výplatu, je rodič povinen vrátit příslušnému úřadu vyplacené částky za období, kdy mu rodičovský příspěvek nenáležel.

Nárok na rodičovský příspěvek nezaniká uplynutím času. Nárok na jeho výplatu ale zaniká uplynutím tří měsíců ode dne, od kterého rodičovský příspěvek nebo jeho část náleží¹⁶⁰.

5. Společná ustanovení o dávkách

Pro vznik nároku na výplatu dávky je třeba vedle splnění podmínek pro vznik nároku vždy podat žádost o přiznání této dávky. Žádost musí být podána na předepsaném tiskopisu a musí obsahovat zákonem stanovené náležitosti.

Podmínkou nároku na výplatu dávky státní sociální podpory je dále písemný souhlas oprávněné osoby (popřípadě společně s ní posuzovaných osob) s tím, aby

---

¹⁶⁰ Tato lhůta neplatí v případě, kdy byl rodičovský příspěvek například přiznán nebo vyplacen v nižší částce nebo přiznán později. Zde je stanovena lhůta tříletá.

státní orgány a další právnické a fyzické osoby sdělily orgánům státní sociální podpory a Ministerstvu práce a sociálních věcí, pokud o této dávce rozhodují, vyplácejí ji nebo kontrolují, potřebné údaje, a to v rozsahu nutném pro ověření uváděných údajů a rozhodování o dávce, její výši a výplatě.

O dávce rozhodují a její výplatu provádějí úřady státní sociální podpory, jimiž jsou dle místa trvalého pobytu oprávněné osoby úřady práce nebo v Praze úřady městských částí.

V řízení se postupuje podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, s odchylkami stanovenými v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Kapitola VII. Sociální pomoc

Sociální pomoc je důležitou součástí sociálního zabezpečení. Je systémem určeným k pomoci občanům, kteří se ze společensky uznaných důvodů ocitli ve stavu hmotné nebo sociální nouze, a nejsou sami, případně s pomocí své rodiny schopni tuto nastalou životní situaci řešit. Sociální pomoc lze z hlediska sociální politiky chápat jako poslední síť sociální ochrany, resp. „záchranné sociální sítě“ a představuje jednu ze záruk poskytnutí sociální pomoci každému¹⁶¹.

Jak ji bylo uvedeno v úvodu, pomoc ze systému sociální pomoci je oprávněné osobě poskytována bez ohledu na pohlaví. Rizikovou kategorií, která se může v důsledku ztráty nebo omezení příjmů ze své výdělečné činnosti stát příjemcem této pomoci, jsou ale právě těhotné ženy, ženy pečující o malé děti, nezaměstnaní rodiče nebo starší občané.

1. Účel a právní úprava

Systém sociální pomoci v současné době v České republice plní své dvě základní funkce. Jednak předcházet vzniku chudoby a pokud již nastane, zmírňovat její dopady, aby nenastalo sociální vyloučení a předcházet vzniku sociálního vyloučení a pak pokud nastane, začleňovat sociálně vyloučené zpět do společnosti¹⁶². Týká se poměrně malého množství občanů, jejichž sociální situaci nelze uspokojivě vyřešit pomocí systému sociálního pojištění a státní sociální podpory.

Současná právní úprava sociální pomoci je obsažena zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, dále pak v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů¹⁶³.

---

¹⁶¹ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, XIV. kapitola, 285 s. autor kapitoly Koldínková, K.

¹⁶² Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, XIV. kapitola, 290 s. autor kapitoly Koldínková, K.

¹⁶³ Tento zákon stanoví rozsah sociální péče, ale rámcově upravuje pouze péči o osoby se zdravotním postižením. Konkrétně jsou pak jednotlivé dávky upraveny ve vyhlášce č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Jednotlivé formy sociální pomoci jsou financovány ze státního rozpočtu, z rozpočtu obcí a nestátních subjektů.

2. Systém sociální pomoci

Systém sociální pomoci je tvořen třemi částmi, kterými jsou:

- dávky sociální péče,
- pomoc v hmotné nouzi,
- sociální služby.

2.3. Dávky sociální péče

Dávkami sociální péče zajišťuje stát pomoc zejména občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku. Z původní právní úpravy jsou dosud zachovány pouze dávky určené těžce zdravotně postiženým občanům. Jsou jimi:

- mimořádné výhody I., II. a III. stupně,
- dávky pro osoby se zdravotním postižením:
  - a) *obligatorní* – příspěvek na úpravu bytu, na zakoupení, zvláštní úpravu, provoz motorového vozidla, na individuální dopravu a opakující se peněžité příspěvek,
  - b) *fakultativní* – příspěvky na opatření zvláštních pomůcek, úhrada nákladů spojených s výcvikem a odevzdáním vodícího psa, příspěvek na úhradu užívání garáže, bezúročnou půjčku na zakoupení motorového vozidla.

Žádost o dávky sociální péče se podává na předepsaném formuláři spolu s požadovanými informacemi, které zájemce obdrží spolu s formulářem žádosti, příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, popřípadě pověřenému obecnímu úřadu dle místa trvalého pobytu. Tyto úřady pak také dávku poskytují.

2.2. Pomoc v hmotné nouzi

Účelem tohoto systému je pomoci osobám s nedostatečnými příjmy tyto příjmy zvýšit nad hranici hmotné nouze, a tak zabránit jejich setrvání v situaci

hmotné nouze¹⁶⁴ a tedy i sociálnímu vyloučení. Systém pomoci v hmotné nouzi obsahuje rovněž určité motivační prvky, jež vedou osobu, která se ocitla v hmotné nouzi, k aktivitě a snaze zvýšit si vlastní příjmy, především vlastní prací¹⁶⁵.

Pomoc je poskytována prostřednictvím těchto dávek pomoci v hmotné nouzi:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení,
- mimořádná okamžitá pomoc.

Žádost o jednotlivé dávky se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností, popřípadě pověřeného obecního úřadu, dle místa trvalého bydliště žadatele. Tyto úřady pak také dávku poskytují.

2.3. Sociální služby

Sociální služba je činností nebo souborem činností, které mají pomoci člověku řešit nepříznivou sociální situaci. Jejich účelem je pomoci lidem udržet si nebo znovu získat své místo ve společnosti, kde žijí. Prostřednictvím sociálních služeb je tak zajišťována například pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informací.

Sociální služby zahrnují:

- sociální poradenství, a to základní a odborné,
- služby sociální péče, jako je například pečovatelská služba, denní stacionáře nebo osobní asistence,
- služby sociální prevence, ke kterým patří například azylové domy, telefonická krizová pomoc, terénní programy nebo nízkoprahová denní centra.

Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní a

---

¹⁶⁴ Kdo je nebo není považován za osobu v hmotné nouzi stanoví § 2 a 3 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁵ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, XIV. kapitola, 294 s. autor kapitoly Koldinská, K.

jsou poskytovány v zařízeních sociálních služeb, jimiž jsou například domovy pro seniory, chráněné bydlení, noclehárny nebo sociálně terapeutické dílny. Hlavní formou financování sociálních služeb je příspěvek na péči.

2.2.1. Příspěvek na péči

Příspěvek na péči náleží fyzickým osobám od jednoho roku věku, které jsou především z důvodu nepříznivého zdravotního stavu závislí na pomoci jiné osoby, a to v oblasti běžné denní péče o vlastní osobu¹⁶⁶ a v soběstačnosti¹⁶⁷. Jeho účelem je umožnit těmto osobám zajistit si tuto potřebnou pomoc. Příspěvek náleží osobě, o kterou je pečováno, ne osobě, která péči zajišťuje.

Schopnost zvládat péči o vlastní osobu i soběstačnost je u každé osoby jiná, proto se závislost na pomoci jiné fyzické osoby stanoví ve čtyřech stupních¹⁶⁸ a její míra se určuje počtem úkonů, které osoba není schopna samostatně zvládat.

Výše příspěvku je určena podle stupně závislosti a věku a činí za kalendářní měsíc 800 Kč¹⁶⁹ (lehká závislost) až 12 000 Kč (úplná závislost). Příspěvek na péči umožňuje zabezpečovat péči v přirozeném (domácím) prostředí.

---

¹⁶⁶ Péči o vlastní osobu se rozumí zejména takové denní úkony, které se týkají zajištění či přijímání stravy, osobní hygieny, oblékání a pohybu. Taxativní výčet je uveden v § 9 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁷ Soběstačností se rozumí úkony, které umožňují účastnit se sociálního života, například schopnost komunikovat, nakládat s penězi či předměty osobní potřeby, obstarat si osobní záležitosti, uvařit si, vyprat a uklidit. Taxativní výčet je uveden v § 9 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁸ Stupně závislosti na pomoc jiné osoby - lehká závislost, středně těžká závislost, těžká závislost a úplná závislost. Stupně závislosti na pomoci jiné osoby se stanoví na základě lékařského vyšetření a sociálního šetření, které provádí sociální pracovník.

¹⁶⁹ Před 1. lednem 2011 činila výše příspěvku pro osoby starší 18 let v případě lehké závislosti 2 000 Kč za kalendářní měsíc.

Kapitola VIII. Žena v pracovněprávních vztazích

Fyziologická odlišnost žen a jejich společenská funkce spojená s těhotenstvím a mateřstvím vyžadují, aby ženám byly v pracovněprávních vztazích poskytovány zvláštní pracovní podmínky. Zvláštní pracovní podmínky žen lze vymezit tak, že se jedná o soubor práv žen a soubor povinností, případně právem doporučených plnění zaměstnavatelů a také státních orgánů, jehož účelem je umožnit ženám plnění pracovních úkolů v pracovněprávních vztazích, aniž by to bylo na újmu jejich zdravotního stavu a plnění dalších společenských funkcí zejména mateřského poslání¹⁷⁰.

Zvláštní pracovní podmínky žen jsou v našem právním řádu upraveny v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Tato právní úprava provádí ustanovení zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb., a to článek 29 odst. 1, který ženám přiznává právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky, a článek 32 odst. 2, jež zaručuje ženě v těhotenství zvláštní péči, ochranu v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky.

Obecně všech žen se týká zákaz být zaměstnávány pracemi pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů a štol. Vyjmuté z tohoto zákazu jsou ženy, které vykonávají:

- řídicí funkce a nekonají přitom manuální práci,
- zdravotnické a sociální služby,
- provozní praxi při studiu,
- práce nikoli manuální, které je nutno občas konat pod zemí, zejména práce spojené s dozorcí, kontrolní nebo studijní činností.

Převážná většina opatření týkající se ochrany žen pracovněprávních vztazích je věnována ženám těhotným, kojícím ženám a ženám pečujícím o děti. Tato opatření mají zabránit tomu, aby výkon práce ohrozil jejich zdraví, zdravý vývoj dítěte a

---

¹⁷⁰ Bělina, M. a kol. Pracovní právo. 4. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, XX. hlava, 373 – 374 s. autor Štangová, V.

umožnit ženě skloubit péči o dítě s výkonem povolání.

1. Zákazy některých prací a povinné převedení na jinou práci

Ženy nesmějí být zaměstnávány pracemi, které ohrožují jejich těhotenství a mateřství. Seznam zakázaných prací stanoví vyhláška č. 288/2003 Sb., kterou se stanoví práce a pracoviště, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým a podmínky, za nichž mohou mladiství výjimečně tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání a vyhláška č. 432/2004 Sb., kterou se stanoví seznam činností zakázaných těhotným příslušnicím, příslušnicím do konce devátého měsíce po porodu a příslušnicím, které kojí. Těhotné ženy, ženy, které kojí, a matky do konce devátého měsíce po porodu nesmějí být zaměstnávány ani pracemi, pro které nejsou podle lékařského posudku zdravotně způsobilé. Jedná se o zákazy, které platí i proti vůli ženy, takže i kdyby s jejich výkonem souhlasila, zaměstnavatel ji nesmí těmito pracemi zaměstnávat.

Koná-li těhotná žena, žena, která kojí nebo matka do konce devátého měsíce po porodu práci, kterou nesmí být zaměstnávána nebo která podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství nebo mateřství, je zaměstnavatel povinen převést ji dočasně na práci, která je pro ni vhodná vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu i pokud možno její kvalifikaci a při níž může dosahovat stejného výdělku jako na dosavadní práci. Dosahuje-li žena při práci, na niž byla převedena, bez svého zavinění nižšího výdělku než na dosavadní práci, poskytuje se jí na vyrovnání tohoto rozdílu dávka nemocenského pojištění – vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství¹⁷¹.

Zaměstnavatel je dále povinen vyhovět žádosti těhotné ženy, ženy, která kojí, nebo matky do konce devátého měsíce po porodu, která pracuje v noci, o zařazení na denní práci.

Po odpadnutí důvodu, pro který byla žena převedena na jinou práci, je zaměstnavatel povinen zařadit ji zpět na její práci a pracoviště. Není-li to z vážných

---

¹⁷¹ Podrobněji je tato dávka nemocenského pojištění popsána ve IV. kapitole.

provozních důvodů možné, musí být žena převedena na jinou práci odpovídající pracovní smlouvě.

2. Pracovní cesty a přeložení

Pracovní cesta by mohla mít pro zdraví ženy rovněž nepříznivé důsledky. Dlouhé cestování nad rámec obvyklé cesty do zaměstnání by mohlo ohrozit její těhotenství nebo značně ztížit péči o dítě. Zákoník práce proto stanoví, že těhotné ženy, ženy pečující o děti do věku 8 let a osamělé¹⁷² ženy pečující o dítě, dokud dítě nedosáhlo věku 15 let smějí být vysílány na pracovní cestu mimo obvod obce svého pracoviště nebo bydliště jen se svým souhlasem. Zaměstnavatel je může přeložit k výkonu práce do jiného místa než bylo sjednáno v pracovní smlouvě pouze na jejich žádost. Stejně podmínky platí i v případě ženy, která prokáže, že převážně sama dlouhodobě pečuje o osobu, která se podle zvláštního právního předpisu považuje za osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost). Výše uvedené platí obdobně i pro muže.

3. Přestávky na kojení

Ženě, která kojí, je zaměstnavatel povinen poskytnout kromě přestávek v práci zvláštní přestávky ke kojení. Pokud tato žena pracuje po stanovenou týdenní pracovní dobu, přísluší jí na každé dítě do konce jednoho roku jeho věku dvě půlhodinové přestávky, a v dalších třech měsících jedna půlhodinová přestávka za směnu. Pracuje-li po kratší pracovní dobu, avšak alespoň polovinu stanovené týdenní pracovní doby, přísluší jí pouze jedna půlhodinová přestávka, a to na každé dítě do konce jednoho roku jeho věku.

Přestávky ke kojení se započítávají do pracovní doby a poskytuje se za ně náhrada mzdy nebo platu ve výši průměrného výdělku.

---

¹⁷² Osamělými se rozumějí neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy a ženy osamělé z jiných vážných důvodů, nežijí-li s druhem nebo s partnerem.

4. Úprava pracovní doby

Úprava pracovní doby je výrazným nástrojem, který přispívá k zajištění vhodných podmínek pro péči o dítě. Individuální úprava pracovní doby je vždy předmětem dohody mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Pokud ale požádá o kratší pracovní dobu nebo o jinou vhodnou úpravu stanovené týdenní pracovní doby těhotná žena, matka pečující o dítě mladší 15 let nebo žena, které prokáže, že převážně sama dlouhodobě pečuje o osobu, která se podle zvláštního právního předpisu považuje za osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost), je zaměstnavatel povinen její žádosti vyhovět, nebrání-li tomu vážné provozní důvody. Mzda pak odpovídá této kratší pracovní době. Úprava pracovní doby může spočívat například ve zkrácení týdenní nebo denní pracovní doby, posunutí počátku či konce pracovní doby, zařazení jen na jednu směru.

Zaměstnavatel je také povinen při zařazování žen do směn přihlížet k potřebám žen pečujících o děti. Rovněž nesmí zaměstnávat těhotné ženy prací přesčas. Ženám, které pečují o dítě mladší než jeden rok, nesmí práci přesčas nařídít.

5. Skončení pracovního poměru

Ochrana při skončení pracovního poměru se vztahuje na jednostranné způsoby skončení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele. Zaměstnavatel nesmí dát ženě výpověď v ochranné době. Touto dobou se rozumí doba, kdy je žena těhotná nebo čerpá mateřskou nebo rodičovskou dovolenou. Byla-li jí dána výpověď před počátkem ochranné doby tak, že by výpovědní doba měla uplynout v ochranné době, ochranná doba se do výpovědní doby nezapočítává. Pracovní poměr skončí teprve uplynutím zbývající části výpovědní doby po skončení ochranné doby, ledaže žena sdělí zaměstnavateli, že na prodloužení pracovního poměru netrvá. Zákaz výpovědi se nevztahuje na případ, kdy se zaměstnavatel nebo jeho část ruší nebo přemísťuje (toto neplatí, jestliže se zaměstnavatel přemísťuje v mezích místa (míst) výkonu práce, ve kterých má být práce podle pracovní smlouvy vykonávána).

Těhotné ženě navíc může dát zaměstnavatel výpověď z důvodu, pro který

může zaměstnavatel okamžitě zrušit pracovní poměr¹⁷³, ale okamžitě s ní zrušit pracovní poměr nemůže.

Tato ochranná opatření se nevztahují na pracovní poměr sjednaný na dobu určitou a zrušení pracovního poměru ve zkušební době.

6. Mateřská a rodičovská dovolená

Mateřská a rodičovská dovolená představují jeden z nejdůležitějších prvků pracovněprávní ochrany zaměřené na ochranu rodičů s malými dětmi. Zaměstnavatel je povinen poskytnout ženě v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě mateřskou dovolenou, a k prohloubení péče o dítě na její žádost rodičovskou dovolenou.

A. Mateřská dovolená

V souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě má žena nárok na mateřskou dovolenou po dobu 28 týdnů. Porodila-li zároveň dvě a více dětí, přísluší jí mateřská dovolená po dobu 37 týdnů.

Na mateřskou dovolenou může žena nastoupit nejdříve od počátku osmého týdne před očekávaným dnem porodu. Pokud žena vyčerpá z mateřské dovolené před porodem méně než šest týdnů, protože porod nastal dříve, než určil lékař, přísluší jí mateřská dovolená ode dne jejího nástupu až do uplynutí doby 28 týdnů, popřípadě 37 týdnů. Vyčerpá-li však méně než šest týdnů z jiného důvodu, poskytne se jí mateřská dovolená ode dne porodu jen do uplynutí 22 týdnů, popřípadě 31 týdnů, porodila-li zároveň dvě a více dětí.

Mateřská dovolená v souvislosti s porodem nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nesmí skončit ani být přerušena před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu. Jestliže se dítě narodilo mrtvé, přísluší ženě mateřská dovolená po dobu 14 týdnů.

---

¹⁷³ Důvody pro okamžité zrušení pracovního poměru jsou stanoveny v § 55 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

O poskytnutí mateřské dovolené nemusí žena zaměstnavatele žádat. Stačí, když nástup na mateřskou dovolenou zaměstnavateli oznámí na předepsaném tiskopisu potvrzeném ošetřujícím lékařem.

Doba čerpání mateřské dovolené je považována za důležitou osobní překážku v práci na straně zaměstnance, po kterou je žena omluvena z nepřítomnosti v práci. Náhrada mzdy nepřísluší. Při splnění zákonem stanovených podmínek má žena po tuto dobu nárok na dávku nemocenského pojištění - peněžitou pomoc v mateřství,

Doba čerpání mateřské dovolené se pro účely dovolené posuzuje jako výkon práce, proto se tato doba se započítává do dnů podmiňujících vznik nároku na dovolenou. Požádá-li žena zaměstnavatele o poskytnutí dovolené tak, aby navazovala bezprostředně na skončení mateřské dovolené, je zaměstnavatel povinen její žádosti vyhovět.

Nastoupí-li žena do zaměstnání po skončení mateřské dovolené do práce, je zaměstnavatel povinen zařadit jí na její původní práci a pracoviště. Není-li to možné proto, že tato práce odpadla nebo pracoviště bylo zrušeno, musí ji zaměstnavatel zařadit na jinou práci odpovídající pracovní smlouvě.

Obdobně se postupuje i u muže v případě, který čerpal rodičovskou dovolenou po dobu, po kterou je žena oprávněna čerpat mateřskou dovolenou.

B. Rodičovská dovolená

Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký o ni požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let.

O rodičovskou dovolenou je nutno zaměstnavatele požádat. Forma žádosti není předepsána, může to být tedy učiněno písemně i ústně. O rodičovskou dovolenou lze žádat i opakovaně, protože nemusí být čerpána v celku. Zaměstnavatel je povinen těmto žádostem vyhovět, ale jen do tří let věku bez ohledu na to, že doba

poskytování rodičovského příspěvku může být až do čtyř let věku dítěte.

Rodičovská dovolená se pro účely dovolené na zotavenou posuzuje jako doba zmeškaná, proto se tato doba nezapočítává do dnů podmiňujících vznik nároku na dovolenou.

Doba čerpání rodičovské dovolené je považována za důležitou osobní překážku v práci na straně zaměstnance, po kterou je omluven z nepřítomnosti v práci. Náhrada mzdy nepřísluší. Při splnění zákonem stanovených podmínek má nárok na dávku státní sociální podpory - rodičovský příspěvek.

Žena vracející se do zaměstnání po skončení rodičovské dovolené má nárok být zařazena na druh práce dohodnutý v pracovní smlouvě. Obdobně se postupuje v případě, kdy rodičovskou dovolenou čerpá muž.

C. Mateřská a rodičovská dovolená při převzetí dítěte

Právo na mateřskou a rodičovskou dovolenou má též žena, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu nebo dítě, jehož matka zemřela.

Mateřská dovolená se poskytuje ode dne převzetí dítěte po dobu 22 týdnů, a v případě převzetí dvou a více dětí, po dobu 31 týdnů. Nejdéle ale do dne, kdy dítě dosáhne jednoho roku věku dítěte.

Rodičovská dovolená se poskytuje po skončení mateřské dovolené, pokud jí žena čerpala nebo ode dne převzetí dítěte až do dne, kdy dítě dosáhne věku tří let. Bylo-li dítě převzato po dosažení věku 3 let, přísluší rodičovská dovolená po dobu 22 týdnů, nejdéle však do 7 let jeho věku. Při převzetí dítěte před dosažením věku tří let tak, že by doba 22 týdnů uplynula po dosažení tří let věku, se rodičovská dovolená poskytuje do uplynutí 22 týdnů ode dne převzetí dítěte. Obdobně se postupuje i v případě, že rodičovskou dovolenou čerpá muž.

D. Společné ustanovení pro mateřskou i rodičovskou dovolenou

Mateřskou a rodičovskou dovolenou jsou žena i muž oprávněni čerpat současně, ale hmotné zabezpečení ze strany státu je poskytováno pouze jednomu z nich.

Zaměstnavatel nesmí určit čerpání dovolené na zotavenou ženě, která je na mateřské nebo rodičovské dovolené. Dovolená se ženě nástupem na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou přerušuje.

K přerušení čerpání mateřské nebo rodičovské dovolené dochází, pokud bylo dítě ze zdravotních důvodů převzato do péče kojeneckého nebo jiného léčebného ústavu a žena zatím nastoupí do práce. Nevyčerpaná část se pak poskytne ode dne opětovného převzetí dítěte do své péče, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne tří let věku.

Mateřská nebo rodičovská dovolená nepřísluší po dobu, po kterou žena o dítě nepečuje. Jedná se o případ, kdy se žena o dítě přestane starat, a dítě je z tohoto důvodu svěřeno do rodinné nebo ústavní péče nahrazující péči rodičů, nebo pokud je dítě v dočasné péči kojeneckého, popřípadě obdobného ústavu z jiných než zdravotních důvodů.

Pokud dítě v době, kdy je žena na mateřské nebo rodičovské dovolené zemře, poskytuje se mateřská nebo rodičovská dovolená ještě po dobu dvou týdnů ode dne úmrtí dítěte, nejdéle do dne, kdy dítě by dosáhlo jednoho roku věku.

7. Některé z dalších povinností zaměstnavatele

Zaměstnavatel je povinen informovat ženu o tom, že při práci přichází v úvahu expozice rizikovým faktorům poškozujícím plod v těle. Dále je zaměstnavatel povinen seznámit těhotné ženy, ženy, které kojí a matky do konce devátého měsíce po porodu s riziky a jejich možnými účinky na těhotenství, kojení nebo na jejich zdraví a učinit potřebná opatření, včetně opatření, která se týkají snížení rizika psychické a fyzické únavy a jiných druhů psychické a fyzické zátěže

spojené s vykonávanou prací, a to po celou dobu, kdy je to nutné k ochraně jejich bezpečnosti nebo zdraví dítěte. Zaměstnavatel je také povinen těmto ženám přizpůsobovat na pracovišti prostory pro jejich odpočinek.

Zaměstnavatel je dále povinen omluvit nepřítomnost ženy v zaměstnání například po dobu, kdy doprovází rodinného příslušníka k vyšetření a ošetření ve zdravotnickém zařízení nebo zdravotně postižené dítě do zařízení sociálních služeb.

Závěr

Cílem této rigorózní práce bylo představit fungování systému sociálního zabezpečení v České republice a jednotlivé dávky, které jsou v případě vzniku zákonem předvídané sociální události z tohoto systému poskytovány, se zaměřením na dávky poskytované pouze ženám nebo ženami v převážné míře využívané a na dávky, u nichž jsou některé z podmínek nároku na jejich poskytování pro ženy stanoveny odlišně.

Jak již bylo uvedeno, systém sociálního zabezpečení v České republice zahrnuje oblast sociálního pojištění (jehož součástí je zdravotní pojištění, nemocenské pojištění, úrazové pojištění¹⁷⁴ a důchodové pojištění), oblast státní sociální podpory a sociální pomoci.

Zdravotní pojištění je základním zdrojem financování zdravotní péče poskytované na území České republiky. Z důvodu fyziologických zvláštností ženského organismu a plnění mateřského poslání je ženám poskytována zvláštní zdravotní péče. Důležitá je též podpora státu v podobě placení pojistného na zdravotní pojištění v době těhotenství a při péči o dítě. Určitou nesrovnalost v právní úpravě z hlediska rovnosti mužů a žen vidím v případě placení pojistného na zdravotní pojištění v době čerpání rodičovské dovolené. Za příjemce rodičovského příspěvku je stát plátcem pojistného bez ohledu na pohlaví, ale v případě čerpání rodičovské dovolené jsou to pouze ženy, za které je zdravotní pojištění ze strany státu placeno. Pokud je příjemcem rodičovského příspěvku žena a muž je zaměstnancem čerpajícím rodičovskou dovolenou, tak stát za muže v tomto období pojistné nehradí. Z hlediska finanční situace rodiny je to sice bezvýznamné, protože muž sám není povinen pojistné na zdravotní pojištění hradit, ani ho za něho nehradí jeho zaměstnavatel¹⁷⁵, ale myslím si, že by bylo správné, aby stát byl i v tomto případě plátcem pojistného bez ohledu na pohlaví osoby čerpající rodičovskou dovolenou.

---

¹⁷⁴ Vzhledem k odložení účinnosti zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, na němž závisí zavedení systému úrazového pojištění, jsem se tímto pojištěním nezabývala.

¹⁷⁵ Jak již bylo uvedeno, rodičovská dovolená se považuje za důležitou osobní překážku na straně zaměstnance a pokud tato překážka trvá po celý kalendářní měsíc, je pojistné za zaměstnance nulové (viz. kapitola III.).

Narození dítěte přináší do života rodin a zejména žen velké změny, které na ně kladou nové nároky. Dochází ke snížení příjmů a zároveň k růstu nákladů rodiny. Stát na tuto situaci reaguje poskytováním dávek nemocenského pojištění a státní sociální podpory. Dle platné právní úpravy jsou ženám v souvislosti s jejich těhotenstvím a mateřstvím poskytovány z nemocenského pojištění dvě dávky, a to vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a peněžitá pomoc v mateřství. Pokud ženy nemají nárok nebo z důvodu svého zdravotního stavu nemohou využít těchto dávek, může jim být poskytováno nemocenské. Po stanovenou dobu ošetřování či péče o dítě (popřípadě jiného člena domácnosti) je poskytováno ošetřovné.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží ženám v případě, kdy z důvodu svého těhotenství či plnění mateřských povinností musí být převedeny na jinou práci, kde bez svého zavinění dosahují nižšího výdělku. Povinnost zaměstnavatele převést tyto ženy na jinou práci, která je doplněna poskytováním této dávky nemocenského pojištění, považují jednoznačně za správnou, a to především z hlediska zdraví ženy i dítěte. Velkým přínosem je též zkrácení doby, po kterou žena ztrácí kontakt se svým zaměstnáním. Snižují se tak i výdaje na nemocenské pojištění, protože jinak by v této situaci byla žena uznána práce neschopnou a pobírala nemocenské. Využívání této dávky má ale klesající tendenci a tvoří nejmenší položku ve výdajích na nemocenské pojištění. Důvodem tohoto stavu může být nedostatek vhodných pracovních míst, upřednostňování nemocenské z důvodu obavy o vývoj těhotenství nebo i praktická nemožnost zajistit si péči o malé dítě a nastoupit v krátké době od porodu do zaměstnání.

Peněžitá pomoc v mateřství má částečně nahradit ženě příjem v době, kdy z důvodu pokročilého těhotenství a péče o narozené dítě nemůže vykonávat svou dosavadní výdělečnou činnost. Délku poskytování i výši peněžité pomoci v mateřství považují za dostatečnou. Velký význam z hlediska rovného postavení mužů a žen na trhu práce i svobodné volby rodičů rozdělit si úlohy v domácnosti dle svých potřeb vidím ve změně právní úpravy, která umožnila poskytování této dávky ve stejné výši i otci dítěte nebo manželu ženy, která dítě porodila, a to na základě jejich písemné dohody, že muž bude o dítě pečovat. Tuto změnu určitě uvítaly

zejména ženy, které zastávají významné pracovní pozice a dosahují vyšších příjmů. Tyto ženy jsou tak více motivovány k tomu, aby neodkládaly své mateřství. Zároveň to přispělo i ke snadnějšímu skloubení mateřství a pracovního života některých žen.

Situace, za kterých je ženám v souvislosti s jejich těhotenství a mateřstvím poskytováno nemocenské a doba, po kterou je jim tato dávka poskytována, jsou dle mého názoru vhodně upraveny. Ženy tak kvůli finančnímu zajištění neohrožují své zdraví ani zdraví dítěte.

V případě ošetřovného bych vzhledem k délce některých onemocnění i jejich četnosti u malých dětí navrhovala prodloužit podpůrnou dobu poskytování této dávky nemocenského pojištění, a to i za cenu postupného snižování její výše. Rodiče by tak nebyli nuceni vzhledem k finanční situaci rodiny k rychlému návratu do zaměstnání na úkor zdraví dětí. Myslím si, že by to přispělo i ke snížení nemocnosti malých dětí.

Dávky, jejichž účelem je zabezpečit občany ve stáří, invaliditě nebo úmrtí živitele či manžela jsou poskytovány z důchodového pojištění. V souvislosti se zvoleným tématem je podrobně rozebrána právní úprava starobního důchodu a důchodu vdovského.

Účelem vdovského důchodu je pomoci vdově vyrovnat se s novými ekonomickými podmínkami v prvním období po úmrtí manžela. Na vdovský důchod má nárok pouze manželka zemřelého. Současná právní úprava důchodového pojištění neupravuje nárok na obdobný důchod ženy žijící v registrovaném partnerství ani ženy, která žila se zemřelým dlouhodobě ve společné domácnosti. Přitom i tyto formy soužití jsou stále častější. Bylo by proto vhodné uvažovat o rozšíření okruhu osob majících na tento druh dávky důchodového pojištění nárok.

Stáří je přirozeným obdobím v životě člověka, kdy dochází k pozvolnému omezování funkcí lidského organismu a tím schopnosti pracovat a žít plnohodnotný život v rámci společnosti. Stát na tuto situaci reaguje poskytováním starobního

důchodu. Podmínky nároku na starobní důchod jsou u žen i mužů obdobné. Hlavní rozdíl je především v tom, že ženy mají nárok na starobní důchod při dosažení nižšího věku než muži. U žen je pak tento věk dále snižován v závislosti na počtu vychovaných dětí. Toto zvýhodnění je často chápáno jako určitá „odměna“ ženě za výkon práce při současné péči o děti a je především u žen velmi kladně přijímáno. Myslím si ale, že by bylo vhodnější a účelnější pomáhat ženám v době, kdy mají nezaopatřené děti a pomoc by tak měla bezprostřední vliv na finanční situaci rodin. Navíc je průměrný starobní důchod u žen nižší¹⁷⁶, přičemž ženy se obecně dožívají vyššího věku a tak pobírají starobní důchod po delší dobu. Z hlediska rovnosti mužů a žen pokládám za problematický nikoli jejich rozdílný důchodový věk, ale právě právo žen na snížení důchodového věku v závislosti na počtu vychovaných dětí, protože mužům toto právo nepřísluší, a to ani v případě, kdy prokazatelně samy dítě vychovaly. Tento problém nelze v krátké době vyřešit, ale postupné sjednocení důchodového věku mužů a žen je jedním z cílů důchodové reformy.

V rámci probíhající důchodové reformy dochází také k postupnému zvyšování věku potřebného pro nárok na starobní důchod. Stárnutí populace bude mít dopady nejen na samotný systém důchodového pojištění, ale i na celý systém sociálního zabezpečení. Zajištění občanů ve stáří je problémem složitým a do budoucna se bude stávat z důvodu zvyšování počtu osob v důchodovém věku náročnějším. Současně se zvyšováním důchodového věku je nutné ale přijímat i taková opatření, která povedou ke zvýšení zaměstnanosti starších osob, a to především žen, například jejich motivováním ke zvýšení kvalifikace, umožněním pracovat na kratší pracovní úvazek nebo poskytováním více přestávek k odpočinku.

Proces stárnutí je individuální u každého člověka. Proto považuji za důležité jednak mít možnost odejít do předčasného starobního důchodu nebo pracovat i po získání nároku na tento důchod. Za významnou a určitě vítanou změnu právní úpravy považuji umožnění neomezeně vykonávat výdělečnou činnost při současném pobírání starobního důchodu. Tím je občanům umožněno udržet si svoji životní úroveň i v pozdějším věku.

---

¹⁷⁶ Průměrná výše starobních důchodů je uvedena v příloze č. 5.

Ze státní sociální podpory jsou poskytovány dávky určené především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Příspěvt rodičům na náklady spojené s narozením dítěte a následnou péčí o něho mají především dvě dávky, a to porodné a rodičovský příspěvek. Od 1. ledna 2011 došlo ke změnám v podmínkách nároku na tyto dávky.

Porodné je nově poskytováno v závislosti na výši příjmu v rodině a náleží pouze při narození prvního živého dítěte. Tím došlo k omezení okruhu osob, které mají na tuto dávku nárok. Poskytování porodného v závislosti na výši příjmu v rodině považují sice za opatření nepopulární, ale vzhledem k ekonomickým možnostem státu potřebné. Naopak poskytování této dávky pouze v případě narození prvního živého dítěte se mi nezdá příliš vhodné. Rodiny s jedním a více malými dětmi se často ocitají v nepříznivé finanční situaci, která je způsobena jednak tím, že může být výdělečně činný pouze jeden z rodičů a také tím, že náklady spojené s péčí a výchovou dětí jsou vysoké. Porodné by tak zejména v případě narození dalších dětí představovalo významný příspěvek do rodinného rozpočtu.

Výši porodného pokládám v případě narození jednoho dítěte za dostačující. Naproti tomu, pokud se současně narodí dvě a především pak více dětí, náklady i celková zátěž pro rodinu se značně zvyšují. V těchto případech, by dle mého názoru, bylo vhodné zvýšit porodné v případě narození dvou dětí a tuto částku dále zvyšovat v závislosti na počtu současně narozených dětí. Myslím si, že by vzhledem k počtu vícečetných porodů v porovnání s počtem samostatně narozených dětí, nedošlo k výraznému nárůstu výdajů na tuto dávku státní sociální podpory. Z hlediska finanční situace dotčených rodin by se ale jednalo o výraznou podporu.

Rodičovský příspěvek spolu s peněžitou pomocí v mateřství jsou považovány za nejdůležitější dávky poskytované ženám v době těhotenství a péče o malé děti, protože pro rodiny se v tomto období jedná o významný zdroj příjmu. Možnost zvolit si délku čerpání rodičovského příspěvku a tím i jeho měsíční výši považují za významnou a i ze strany žen kladně hodnocenou změnu právní úpravy. Možnost přizpůsobit si čerpání rodičovského příspěvku potřebám rodiny určitě přispívá k lepšímu skloubení pracovního a rodinného života.

Dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku si ale nemohou vybrat všechny ženy. Možnost zvolit si dobu čerpání rodičovského příspěvku do dvou let věku dítěte ve zvýšené výměře mají pouze ženy, kterým vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství v zákonem stanovené výši. S ohledem na výši měsíční částky rodičovského příspěvku považují tuto podmínku za oprávněnou, protože se tak omezuje možnost zneužívání této dávky. Určitou nespravedlnost ale vidím v případě volby čerpání rodičovského příspěvku do tří let věku dítěte. Zvolit si tuto variantu mohou pouze ženy, kterým vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem. Možnost volby tak nemají ani studentky ani uchazečky o zaměstnání a jsou nuceny čerpat rodičovský příspěvek do čtyř let věku dítěte. Čtyřletá varianta čerpání rodičovského příspěvku je ale oproti variantě tříleté znevýhodněna jednak tím, že celkově vyplacená částka je nižší a také proto, že pokud se žena při současném pobírání rodičovského příspěvku rozhodne vykonávat výdělečnou činnost, je omezena rozsahem, ve kterém je dítěti umožněno navštěvovat zařízení pro děti předškolního věku.

S výše uvedeným problémem souvisí i další má výtka. Dle stávající právní úpravy je možné čerpat rodičovský příspěvek až do čtyř let věku dítěte, ale rodičovská dovolená se poskytuje pouze do tří let jeho věku. Pokud se rodič rozhodne využít možnosti čerpat rodičovských příspěvek do čtyř let věku dítěte, vystavuje se velké nejistotě, protože je jen na vůli zaměstnavatele, zda této žádosti vyhoví. Z tohoto i výše uvedených důvodů je tak do určité míry znevýhodněna varianta čerpání rodičovského příspěvku do čtyř let věku dítěte. Ženy, které mají možnost volby, pak raději volí délku čerpání rodičovského příspěvku pouze do tří let věku dítěte.

Poskytování peněžitě pomoci v mateřství i rodičovského příspěvku mužům za obdobných podmínek jako ženám má velký význam nejen pro udržení profesních znalostí a zkušeností ženy, ale také pro zlepšení vztahu otce k dítěti i k rodinným hodnotám. Bohužel zatím není ze strany mužů, i vzhledem k zažitému stereotypnímu rozdělení rolí v rodině, této možnosti ve větším množství případů využíváno. Dalším důvodem tohoto stavu může být i to, že jsou to zpravidla muži, kteří dosahují

v zaměstnání vyššího příjmu, a proto je pro rodinu finančně výhodnější, aby péči o dítě zastávala žena.

Z hlediska finanční situace rodiny je určitě kladně hodnocena možnost neomezené výdělečné činnosti při současném pobírání rodičovského příspěvku¹⁷⁷. Toto zákonné právo je ale často v praxi obtížně využitelné, a to především v menších městech a na vesnicích¹⁷⁸. Jednak proto, že zde prakticky neexistují finančně i vzdálenostně dostupné služby péče o děti do tří let věku dítěte, a pokud by i rodina s pomocí svých blízkých tento problém uspokojivě vyřešila, je velmi obtížné najít vhodné zaměstnání.

Značný problém najít vyhovující zaměstnání mají ženy i po skončení rodičovské dovolené. Jednak z důvodu nedostatku vhodných forem pracovních úvazků, které by jim umožnily sladit pracovní a rodinné povinnosti jako jsou například částečné úvazky, pružná pracovní doba, sdílená pracovní místa nebo částečná práce z domova, ale také z důvodu neochoty zaměstnavatelů zaměstnávat ženy s malými dětmi¹⁷⁹. Podle zkušeností z mého okolí tak dochází k tomu, že jsou ženy po relativně dlouhé rodičovské dovolené nuceny nastoupit na plný pracovní úvazek a zvládat práci na úkor rodiny i zaměstnání nebo se stanou uchazeči o zaměstnání. Stát by dle mého názoru měl zvýhodňovat zaměstnavatele, kteří výše uvedené formy pracovních úvazků nabízejí. Vhodné by bylo i motivovat velké zaměstnavatele ke zřizování podnikových mateřských škol nebo jiné formě pomoci při zajištění péče o děti svých zaměstnanců. Stát by tak ušetřil na dávkách sociálního zabezpečení, protože rodiny s malými dětmi by se staly více finančně soběstačné.

Celkově se ale domnívám, že platná právní úprava dávek poskytovaných ženám v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím ze systému sociálního zabezpečení

---

¹⁷⁷ A nejedná se pouze o hmotné zabezpečení, pro spoustu žen je důležitá i možnost zůstat v kontaktu se svou profesí, udržet si kvalifikaci i sebevědomí.

¹⁷⁸ V posledních letech v souvislosti se zvýšenou porodností jsou kapacity mateřských škol nedostatečné, a tak zejména mladší děti nejsou z důvodu plné kapacity přijímány. Navíc dítě do tří let věku má možnost navštěvovat mateřskou školu při současném nároku na rodičovský příspěvek pouze po dobu pěti dní v kalendářním měsíci.

¹⁷⁹ Žena s malými dětmi je vnímána zaměstnavatelem jako méně perspektivní, pracovní nestabilní a tak z hlediska nákladů relativně drahá, protože zaměstnavatel předem předpokládá, že péči o domácnost a o dítě bude zajišťovat ve velké míře pouze žena.

v České republice je, až na výše uvedené příklady, vyhovující a výše dávek vzhledem k ekonomickým možnostem státu dostatečná. Slabinou celého systému je především nedostatečná podpora oblastí, které by měly na takto nastavený systém podpory bezprostředně navazovat a umožnit ho. Jedná se o nedostatek výše zmiňovaných opatření pracovněprávní povahy a také finančně, vzdálenostně i časově¹⁸⁰ dostupných služeb péče o dítě, které by umožnilo rodičům sloučit jejich rodičovské a profesní role v případě, že nechtějí ani na jedno z toho rezignovat.

Platná právní úprava zvláštních pracovních podmínek žen, těhotných žen a matek vhodně doplňuje systém dávek sociálního zabezpečení a odpovídá potřebám žen v pracovněprávních vztazích.

---

¹⁸⁰ V malých městech a na vesnicích jsou mateřské školy a školní družiny otevřeny maximálně do 16 hodin. Vzhledem k nutnosti dojíždění je i toto jednou z překážek v pracovním uplatnění ženy.

Shrnutí / summary

This thesis presents the functioning of the social security system in the Czech Republic and individual benefits or services available to women in different periods of their lives within the system. Attention is focused on the benefits designed exclusively for women, benefits that are predominantly received by women, and benefits for which some of the eligibility criteria are defined differently for women.

The social security system in the Czech Republic includes social insurance (comprised of health, sickness, accident and pension insurance), state social welfare and social assistance.

The thesis is systematically divided into eight chapters. The first chapter introduces social security and the system of its functioning. The second chapter deals with the development of legislation of benefits provided by this system to women in pregnancy, maternity, in case of loss of their spouse and in old age in our territory from the 2nd half of 18th century. The third chapter deals with health insurance focusing on women during pregnancy and maternity. The fourth chapter is devoted to sickness insurance. This chapter to a different degree addresses all benefits provided by this system. This includes compensatory benefits in pregnancy and maternity, maternity benefit, sickness benefit and family member care benefit. The aim of the fifth chapter is to introduce pension insurance with a focus on the legislation of two benefits provided by this insurance, i.e. old-age and widow's pension. State social welfare and benefits provided by the system to women in connection with childbirth and childcare, comprised of birth grant and parental leave benefit, form the topic of the sixth chapter. The seventh chapter provides a brief overview of social assistance. Women are granted special protection in particular during pregnancy and maternity also in employment relationships. This area is the focus of the eight and final chapter of this thesis.

The conclusion provides a brief summary of individual chapters and an assessment of legislation on individual benefits. In addition, it contains several suggestions for improving the functioning of the social security system

in the Czech Republic.

This thesis is supplemented with annexes and was completed as of the 28th of February, 2011.

Seznam použité literatury

- *Bělina, M. a kol.* Pracovní právo. 4. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2010
- *Biskup, J.* Úmrtí živitele rodiny byla vždy náročná sociální situace. zveřejněno na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí, 2008
- *Brejcha, A. Šantrůček, V.* Právo důchodového pojištění. Praha : Linde, 1998
- *Břeská, N. Burdová, E. Vránová, L.* Státní sociální podpora s komentářem a příklady, 11. aktualizované a doplněné vydání, Anag, 2007 + 13. aktualizované vydání, Anag 2010
- *Holub, M.* Výchova dětí v kontextu vybraných důchodových systémů, zveřejněno na internetových stránkách : www.demografie.info.cz
- *Koldinská, K.* Sociální právo. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2007
- *Koldinská, K.* Gender a sociální právo. Rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2010
- *Krebs, V. a kol.* Sociální politika, 2. vydání, ASPI 2002
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí,* Národní koncepce rodinné politiky, 2005
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí,* Národní strategická zpráva o přiměřených a udržitelných důchodech, 2005
- *Potůček, M.* Křížovatky české sociální reformy. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999
- *Příb, J.* Nemocenské pojištění v praxi. Grada Publishing, 2009
- *Příb, J.* Kdy do důchodu a za kolik. 11. aktualizované vydání. Praha : Grada Publishing, 2010, 13 s.
- *Příb, J.,* Důchodové pojištění při péči o dítě, Právo a zaměstnání, 2003, č. 5
- Příručka budoucího důchodce v roce 2010. vydala Česká správa sociálního zabezpečení, 2010
- *Ryba, J. a kol.* Nad sociálním zabezpečením, Orac 1998
- *Syrovátka, T.* Česká sociální politika na prahu 21. století, Brno 2000
- *Štangová, V.* K právní podpoře rodičovského příspěvku. Právo a zaměstnání, 1996, č. 2
- *Štangová, V.* K poskytování peněžité pomoci v mateřství. Právo a zaměstnání, 1995, č. 3
- *Štangová, V.* K právní úpravě mateřské a rodičovské dovolené. Právo a zaměstnání, 2001, č. 6
- *Štangová, V.* Rodičovský příspěvek. Právo a zaměstnání, 2004, č. 11
- *Tomeš, I. Koldinská, K.* Úvodní studie k projektu. Inicie legislativních změn v systému zdravotnictví a sociální péče, ve smyslu zamezení zvyšování pobírání nemocenských dávek a dávek sociálního zabezpečení, Praha 2002
- *Tomeš, I. a kol.* Právo sociálního zabezpečení. Teorie a mezinárodní srovnání. Všehrd, 1995
- *Tröster, P. a kol.* Právo sociálního zabezpečení. 5. doplněné a přepracované vydání. Praha : C.H.Beck, 2010
- *Veselý J,* Právo sociálního zabezpečení. Vysoká škola aplikovaného práva, 2009
- *Voříšek V.,* Náhradní doby důchodového pojištění a vyloučené doby, Právo a zaměstnání, 2008, č. 8 - 9

Internetové stránky:

- www.businessinfo.cz
- www.business.center.cz
- www.cssz.cz
- www.csu.cz
- www.formulare.mpsv.cz
- www.mpsv.cz
- www.mvcr.cz
- www.statnisprava.cz
- www.portal.gov.cz
- www.portal.mpsv.cz

PŘÍLOHY

Vývoj výdajů na dávky nemocenského pojištění

v mil. Kč

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Výdaje na dávky nemocenského pojištění celkem	20 409	19 794	18 533	19 287	27 205	29 585	32 609	34 307	29 563	31 660	32 773	34 671	31 882	26 033
z toho výdaje na														
- peněžitou pomoc v mateřství	1 811	1 963	2 028	2 151	2 759	3 047	3 487	3 774	4 123	4 579	4 981	5 893	6 297	7 084
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	9	8	7	6	8	7	7	6	5	5	4	4	4	5
- nemocenské	17 662	16 959	15 733	16 434	23 653	25 574	28 222	29 523	24 704	26 258	26 963	25 102	24 769	18 200
- ošetřovné (dříve podpora při ošetřování člena rodiny)	927	864	765	696	785	957	893	1 004	730	819	825	883	811	729

Pramen: MPSV

Údaje jsou uváděny k 31.12.

Evidenční štítek

Žádost o vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

A. Osobní údaje zaměstnankyně

Příjmení a jméno: .....

Rodné číslo¹⁾:

Adresa trvalého pobytu: .....

Zaměstnavatel: .....

1. Podle mého lékařského vyšetření nastane u jmenované porod pravděpodobně dne .....²⁾

2. Porod nastal dne .....²⁾

.....
Razítko zdravotnického zařízení,
jmenovka a podpis ošetřujícího lékaře (gynekologa)

B. Důvod převedení na jinou práci

1. Potvrzení zaměstnavatele

Zaměstnankyně koná práci .....

Tato práce je těhotným ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu a kojícím ženám zakázána – viz položka .....

..... seznamu prací zakázaných těhotným ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu, kojícím ženám v ustanovení § 2 až 4 vyhl. č. 288/2003 Sb.

Datum .....

.....
Razítko a podpis zaměstnavatele

2. Rozhodnutí ošetřujícího lékaře / zařízení závodní preventivní péče

Zaměstnankyně nekoná práci zakázanou těhotným ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu, kojícím ženám, koná však práci .....

Tato práce podle rozhodnutí zařízení závodní preventivní péče po rozhodnutí ošetřujícího lékaře

ze dne ..... ohrožuje její: těhotenství³⁾
 zdraví³⁾
 mateřství³⁾
 schopnost kojení³⁾

Datum .....

.....
Razítko zdravotnického zařízení, jmenovka a podpis
ošetřujícího lékaře / lékaře závodní preventivní péče

2 2 0 7 2 8 3 4 0 8

¹⁾ Není-li přiděleno rodné číslo, uvede se evidenční číslo pojištění nebo datum narození.

²⁾ Vyplní se podle toho, zda jde o těhotnou ženu, matku do konce devátého měsíce po porodu nebo o kojící ženu. Ošetřující lékař vyplní bod A, a potvrdí své rozhodnutí v bodě B 2. Lékař závodní preventivní péče potvrdí své rozhodnutí v bodě B 2 o tom, že jsou dány důvody uvedené v § 42 odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb.

³⁾ Hodící se označte x

C. Potvrzení zaměstnavatele o převedení na jinou práci

- Zaměstnankyně byla převedena na jinou práci pro ni vhodnou³⁾ .....
Zaměstnankyni byly upraveny pracovní podmínky spočívající
- ve snížení množství požadované práce a pracovního tempa, popřípadě zproštění výkonu některých prací^{3) 4)}
  - v přeložení výkonu práce do jiného místa nebo převedení na jiné pracoviště³⁾
  - ve zproštění výkonu noční práce³⁾
  - Těhotná zaměstnankyně činná v uměleckém oboru byla převedena na jinou práci ....., protože z důvodu těhotenství nemůže veřejně vystupovat.³⁾

Ode dne .....

Zaměstnankyně dosahuje bez svého zavinění nižšího započitatelného příjmu, než před tímto převedením na jinou práci.

Datum .....

Razítko a podpis zaměstnavatele

D.

Uplatňuji nárok na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Tuto dávku žádám vyplatit způsobem:

- poukázáním na můj účet číslo ..... kód banky .....³⁾
další údaje (viz Upozornění) .....
- poštovní poukázkou na adresu .....³⁾

Datum .....

Podpis zaměstnankyně

³⁾ Hodící se označte x

⁴⁾ Za snížení množství požadované práce a pracovního tempa nelze považovat zkrácení pracovního úvazku.

Poučení

Nesouhlasí-li zaměstnankyně s rozhodnutím ošetřujícího lékaře uvedeným v části B 2, že dosavadní práce ohrožuje její těhotenství, zdraví, mateřství nebo schopnost kojení, má možnost podat do tří dnů ode dne doručení rozhodnutí návrh na jeho přezkoumání ošetřujícímu lékaři (zařízení závodní preventivní péče), který rozhodnutí vydal. Pokud ošetřující lékař (zařízení závodní preventivní péče) nebo vedoucí zdravotnického zařízení návrhu na přezkoumání nevyhoví, předá jej do pěti dnů od jeho doručení k rozhodnutí správnímu úřadu, který vydal rozhodnutí o registraci zdravotnického zařízení nebo je zřizovatelem zdravotnického zařízení (§ 77 zákona č. 20/1966 Sb., v platném znění).

Upozornění

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se poukazuje na účet příjemce dávky u peněžního ústavu v České republice. Uvedte též specifický symbol, je-li k Vašemu číslu účtu přidělen. Na žádost pojišťence se vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství vyplácí v hotovosti prostřednictvím držitele poštovní licence, tj. poštovní poukázkou. V případě výplaty dávky v hotovosti poštovní poukázkou hradí náklady za doručení příjemce dávky. Na základě žádosti pojišťence se vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství vyplácí do ciziny jen na účet pojišťence u banky v cizině. Náklady této výplaty platí příjemce dávky. V tomto případě je třeba uvést číslo účtu ve tvaru IBAN, název účtu příjemce, název, adresu a stát banky v cizině, Id kód banky a typ Id banky (např. BIC SWIFT kód).

Potřebná doba důchodového pojištění pro nárok na starobní důchod žen

Doba důchodového pojištění (v letech)	Rok dosažení důchodového věku
26	2010
27	2011
28	2012
29	2013
30	2014
31	2015
32	2016
33	2017
34	2018
35	Po roce 2018

Důchodový věk u pojištěnců narozených v období let 1936 - 1968

Rok narození	mužů	Důchodový věk žen s počtem vychovaných dětí					
		0	1	2	3	4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r	61r+8m	60r+4m	59r	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+4m	62r	60r+8m	59r+4m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+8m	62r+4m	61r	59r+8m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	62r+8m	61r+4m	60r	60r	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r	61r+8m	60r+4m	60r+4m	59r
1961	64r+4m	64r+4m	63r+4m	62r	60r+8m	60r+8m	59r+4m
1962	64r+6m	64r+6m	63r+8m	62r+4m	61r	61r	59r+8m
1963	64r+8m	64r+8m	64r	62r+8m	61r+4m	61r+4m	60r
1964	64r+10m	64r+10m	64r+4m	63r	61r+8m	61r+8m	60r+4m
1965	65r	65r	64r+8m	63r+4m	62r	62r	60r+8m
1966	65r	65r	65r	63r+8m	62r+4m	62r	61r
1967	65r	65r	65r	64r	62r+8m	62r	61r+4m
1968	65r	65r	65r	64r	63r	62r	61r+8m

Ťysvětlivky: "r" znamená rok, "m" znamená měsíc

Vývoj počtu vyplacených starobních důchodů

<i>rok</i>	<i>žena</i>	<i>muž</i>	<i>celkem</i>
1996	1 137 785	622 546	1 760 331
1997	1 145 523	622 725	1 768 248
1998	1 178 128	638 053	1 816 181
1999	1 199 550	650 189	1 849 739
2000	1 220 066	658 489	1 878 555
2001	1 232 404	664 092	1 896 495
2002	1 227 097	656 217	1 883 314
2003	1 233 806	657 771	1 891 577
2004	1 253 759	669 969	1 923 728
2005	1 263 008	679 071	1 942 079
2006	1 282 015	694 678	1 976 693
2007	1 301 150	710 131	2 011 281
2008	1 316 254	733 276	2 049 530
2009	1 346 390	761 978	2 108 368

Průměrná výše starobních důchodů

<i>rok</i>	<i>žena</i>	<i>muž</i>
1996	4 178	5 099
1997	4 687	5 689
1998	5 087	6 173
1999	5 390	6 557
2000	5 734	6 998
2001	6 195	7 594
2002	6 221	7 627
2003	6 438	7 909
2004	6 610	8 141
2005	7 042	8 671
2006	7 444	9 168
2007	7 952	9 796
2008	8 799	10 728
2009	9 133	11 175

Pramen: MPSV

Udaje jsou uváděny k 31.12.

Nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny

Výše důchodů je uváděná v Kč

Vývoj počtu vyplacených vdovských a vdoveckých důchodů

rok	Sólo		V souběhu	
	ženy	muži	ženy	muži
1996	92 458	5 660		
1997	88 931	6 544		
1998	82 377	6 525		
1999	76 366	6 817		
2000	70 881	6 664	543 653	71 911
2001	66 289	6 709	544 194	75 007
2002	63 474	7 255	544 529	77 422
2003	59 906	7 532	542 955	78 687
2004	55 839	7 535	543 691	80 330
2005	52 931	7 701	542 141	83 044
2006	49 652	7 759	543 346	83 044
2007	46 560	7 635	543 496	84 464
2008	44 001	7 506	543 204	85 831
2009	41 843	7 438	541 577	86 908

Vývoj průměrné výše vdovských a vdoveckých důchodů

rok	Sólo		V souběhu	
	ženy	muži	ženy	muži
1996	3 494	2 387	5 036	5 586
1997	3 878	2 804	5 578	6 211
1998	4 150	3 042	6 041	6 726
1999	4 342	3 215	6 420	7 166
2000	4 584	3 378	6 894	7 711
2001	4 901	3 620	7 522	8 434
2002	4 863	3 651	7 546	8 477
2003	4 963	3 770	7 822	8 810
2004	5 028	3 862	8 015	9 049
2005	5 291	4 123	8 502	9 611
2006	5 546	4 358	9 028	10 195
2007	5 875	4 668	9 671	10 907
2008	6 577	5 412	10 549	11 847
2009	6 743	5 580	10 955	12 348

Pramen: MPSV

Údaje jsou uváděny k 31.12.

Sólo = důchod je vyplácen samostatně (bez současného vyplácení starobního důchodu)

V souběhu = důchod je vyplácen spolu se starobním důchodem

Výše důchodu je uváděna v Kč

Vývoj výdajů na dávky státní sociální podpory

v mil. Kč

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Výdaje na dávky SSP celkem	28 319	29 237	29 637	31 328	31 855	31 942	33 700	32 178	32 669	32 954	34 051	48 533	41 883	41 082
z toho výdaje na:														
- rodičovský příspěvek	7 357	7 612	7 780	7 718	7 691	7 701	8 022	7 964	10 425	12 627	13 526	28 690	28 294	28 586
- porodné	484	525	563	566	581	616	791	807	832	895	1 591	2 097	1 647	1 578

Pramen: MPSV

Údaje jsou uváděny k 31.12.

PORODNÉ

Tiskopis prosím vyplňte čitelně

podací razítko

Žádost o porodné

A. Žadatel:

Příjmení:	Jméno:	Titul:
Rodné příjmení ¹⁾ :	Rodné číslo v ČR ²⁾ :	
Trvalý pobyt ³⁾ : Obec: ..... Část obce:		
Ulice: ..... Č. p.: ..... Č. orient.: ..... PSČ:		
Telefon:	E-mail:	
Příjmy ⁴⁾ :	Nezaopatřenost žadatele ⁵⁾ :	

Veškeré příjmy uváděné v této žádosti jsou za kalendářní čtvrtletí (tj. rozhodné období)⁶⁾:

. čtvrtletí 20

B. Narozené nebo převzaté dítě/děti⁷⁾:

č.	Příjmení	Jméno	Rodné číslo v ČR ²⁾
1.			
2.			
3.			

Vztah žadatele k dítěti/dětem:

Zaškrtněte prosím jednu z následujících tří variant, v případě třetí varianty uveďte datum převzetí dítěte/děti do péče.

matka

otec⁸⁾

osoba, která převzala dítě/děti do trvalé péče - datum převzetí:

. . 20

- 1) Kolonku **Rodné příjmení** vyplňte pouze v případě, že se liší od příjmení.
- 2) Cizinci, pokud nemají v ČR přiděleno rodné číslo, uvedou v kolonce **Rodné číslo v ČR** datum narození ve tvaru den, měsíc, rok a pohlaví ve tvaru: M nebo Ž (muž nebo žena).
- 3) § 3 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
- 4) Do kolonky **Příjmy** zapište **ANO**, pokud příslušná osoba v rozhodném období měla některý příjem rozhodný pro přiznání dávky. Pro všechny osoby, které v rozhodném období žádný z takových příjmů neměly, kolonku proškrtněte.
- 5) Do kolonky **Nezaopatřenost žadatele** zapište **ANO**, pokud splňujete podmínky nezaopatřenosti dítěte. Pokud nejste nezaopatřeným dítětem, kolonku proškrtněte.
- 6) U porodného, na něž se uplatňuje nárok, je rozhodným obdobím kalendářní čtvrtletí předcházející kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě/děti narodilo nebo bylo převzato.
- 7) Uveďte dítě/děti, na které žádáte o porodné:
  - v případě, že jste matka, vyplňte první živě narozené dítě/děti. Nárok lze uplatnit, pouze pokud vám před tímto porodem nevznikl nárok na porodné z důvodu převzetí jiného dítěte/děti.
  - v případě, že jste otec dítěte/děti, vyplňte první živě narozené dítě/děti matky. Nárok lze uplatnit, pouze pokud matce ani jiné osobě nebylo porodné již vyplaceno a před tímto porodem matce nevznikl nárok na porodné z důvodu převzetí jiného dítěte/děti.
  - v případě převzetí vyplňte převzaté dítě/děti. Nárok lze uplatnit, pouze pokud vám doposud nevznikl nárok na porodné z důvodu narození nebo převzetí jiného dítěte/děti.
- 8) Otec může žádat o porodné pouze v případě, že matka dítěte/děti zemřela a porodné nebylo vyplaceno jí ani jiné osobě. Matku uveďte v seznamu společně posuzovaných osob v sekci C.

C. Ostatní osoby, které s dítětem/děťmi patří do okruhu společně posuzovaných osob:

Uvedte seznam společně posuzovaných osob ke dni narození/převzetí dítěte/děti. Nezaopatřené děti, které jsou v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež, neuvádějte.

Podpisem stvrzuje každá z uvedených osob (v případě nezletilých dětí jejich zákonný zástupce) správnost a úplnost uvedených údajů a dává výslovný souhlas k tomu, aby státní orgány a další právnické osoby a fyzické osoby sdělily příslušnému úřadu, který o dávce rozhoduje nebo ji vyplácí, výši příjmu těchto osob, údaje o přihlášení se k trvalému pobytu, a v případě nezaopatřených dětí skutečnosti prokazující jejich nezaopatřenost.

1.	Příjmení:	Jméno:	Titul:
	Rodné příjmení ¹⁾ :	Rodné číslo v ČR ²⁾ :	
	Příjmy ⁴⁾ :	Nezaopatřenost ⁹⁾ :	Podpis:
2.	Příjmení:	Jméno:	Titul:
	Rodné příjmení ¹⁾ :	Rodné číslo v ČR ²⁾ :	
	Příjmy ⁴⁾ :	Nezaopatřenost ⁹⁾ :	Podpis:
3.	Příjmení:	Jméno:	Titul:
	Rodné příjmení ¹⁾ :	Rodné číslo v ČR ²⁾ :	
	Příjmy ⁴⁾ :	Nezaopatřenost ⁹⁾ :	Podpis:
4.	Příjmení:	Jméno:	Titul:
	Rodné příjmení ¹⁾ :	Rodné číslo v ČR ²⁾ :	
	Příjmy ⁴⁾ :	Nezaopatřenost ⁹⁾ :	Podpis:
5.	Příjmení:	Jméno:	Titul:
	Rodné příjmení ¹⁾ :	Rodné číslo v ČR ²⁾ :	
	Příjmy ⁴⁾ :	Nezaopatřenost ⁹⁾ :	Podpis:
6.	Příjmení:	Jméno:	Titul:
	Rodné příjmení ¹⁾ :	Rodné číslo v ČR ²⁾ :	
	Příjmy ⁴⁾ :	Nezaopatřenost ⁹⁾ :	Podpis:

D. Dávku mi zašlete:

Zaškrtněte prosím jednu z následujících čtyř variant a do příslušné tabulky uvedte doplňující informace.

na účet u peněžního ústavu v ČR vedeném v CZK:

Číslo účtu:	Kód banky:	Specifický symbol ¹⁰⁾ :
-------------	------------	------------------------------------

na účet zahraničního peněžního ústavu v EU:

Příjemce	IBAN:	Měna:
	Název:	
	Adresa:	Město: .....
(uvedte alespoň město a stát)		Stát: .....
Banka příjemce	BIC/SWIFT:	
	Název:	
	Adresa:	Město: .....
(uvedte alespoň město)		

poštovní poukázkou na adresu trvalého pobytu v ČR

poštovní poukázkou na jinou adresu v ČR:

Obec:	Část obce: .....
Ulice:	Č. p.: ..... Č. orient.: ..... PSČ: .....

⁹⁾ Do kolonky **Nezaopatřenost** запиšte **ANO**, pokud příslušná osoba splňuje podmínky nezaopatřenosti dítěte. Pro osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi, kolonku proškrtněte.

¹⁰⁾ Kolonku **Specifický symbol** vyplňte v případě Československé obchodní banky pro účty s číslem 6699.

E. Údaje pro vyplacení dávky v rámci Evropské unie:

Pokud jste ke dni narození/převzetí dítěte/děti měl(a) trvalý pobyt na území ČR³⁾, část E nevyplňujte a přejděte k části F.

Údaje o žadateli:

Státní příslušnost:
Zaměstnání nebo dávky v nezaměstnanosti v ČR ¹¹⁾ :

F. Prohlášení žadatele:

Prohlašuji, že jsou v této žádosti uvedeny všechny společně posuzované osoby.

Dále prohlašuji

- v případě, že jsem matka dítěte/děti uvedených v sekci B, jedná se o první živě narozené dítě/děti a před tímto porodem mi nevznikl nárok na porodné z důvodu převzetí jiného dítěte/děti
- v případě, že jsem otec dítěte/děti uvedených v sekci B, jedná se o první živě narozené dítě/děti matky a porodné nebylo vyplaceno matce ani jiné osobě a před tímto porodem matce nevznikl nárok na porodné z důvodu převzetí jiného dítěte/děti
- v případě převzetí dítěte/děti uvedených v sekci B, mi doposud nevznikl nárok na porodné z důvodu narození nebo převzetí jiného dítěte/děti

Prohlašuji, že veškeré údaje v této žádosti jsou pravdivé a jsem si vědom(a) případných následků, které by pro mne z nepravdivých údajů vyplývaly.

Podpisem rovněž dávám svůj výslovný souhlas k tomu, aby státní orgány a další právnické osoby a fyzické osoby sdělily příslušnému úřadu, který o dávce rozhoduje nebo ji vyplácí

- skutečnosti prokazující, že jde o dítě/děti zakládající nárok na porodné
- výši příjmu
- údaje o přihlášení se k trvalému pobytu
- skutečnosti prokazující nezaopatřenost dítěte/děti.

Formulář jsem převzal(a) z oficiálních webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, nezměnil(a) jsem na něm žádné pevné texty, pouze jsem pravdivě vyplnil(a) kolonky určené k vyplňování.

V	dne	.	.	20	Podpis žadatele:
---	-----	---	---	----	------------------

K žádosti prosím doložte:

- pro všechny uvedené osoby průkaz totožnosti, u dětí do 15 let rodný list
- v případě, že bylo dítě převzato do péče nahrazující péči rodičů, rozhodnutí příslušného orgánu
- pro nezaopatřené děti po skončení povinné školní docházky a vždy od školního roku začínajícího v kalendářním roce, v němž dítě došlo 15 let:
Potvrzení o studiu nebo
Potvrzení o zdravotním stavu nebo
Potvrzení o neschopnosti soustavně se připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz nebo
Potvrzení o vedení v evidenci úřadu práce pro uchazeče o zaměstnání po skončení povinné školní docházky do 18. roku věku
- pro každou ze společně posuzovaných osob, která vyplnila **ANO** v kolonce **Příjmy, Doklad o výši čtvrtletního příjmu** za příslušné kalendářní čtvrtletí
- pokud některá ze společně posuzovaných osob pobírala v rozhodném období příjem přijatý v rámci plnění vyživovací povinnosti podle zákona o rodině nebo obdobná plnění poskytovaná ze zahraničí a poskytovatel tohoto příjmu je rovněž společně posuzovanou osobou, **Doklad o výživném poskytovaném společně posuzovanou osobou** za příslušné kalendářní čtvrtletí
- v případě, že žadatel je občanem jiného státu EU a na území ČR neměl ke dni narození/převzetí dítěte/děti trvalý pobyt³⁾, jeho pracovní smlouvu nebo potvrzení o pobírání dávek v nezaměstnanosti

Formuláře všech uvedených potvrzení a dokladů najdete na internetové adrese <http://portal.mpsv.cz/forms> nebo si je vyzvednete na pracovišti příslušného úřadu, který o dávce rozhoduje. Na toto pracoviště se také obraťte, pokud budete mít při vyplňování pochybnosti.

¹¹⁾ Jestliže příslušná osoba byla ke dni narození/převzetí dítěte/děti v ČR zaměstnána nebo od úřadu práce v ČR pobírala dávky v nezaměstnanosti, uveďte **ANO**, jinak kolonku proškrtněte.

Klíčová slova / keywords

Sociální zabezpečení - social security

Žena - woman